ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΙ
(ΞΕΝΟΦΩΝ, ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ)

Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 4ος

Ομάδα συγγραφής:
Κυριακή Διαλησμά
Άρης Δρουκόπουλος
Ευαγγελία Κουτρουμπέλη
Γεράσιμος Χρυσάφης

Υπεύθυνοι για το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΒΕΪΚΟΥ, Σύμβουλος
ΣΩΤΗΡΗΣ ΓΚΛΑΒΑΣ, Μόνιμος Πάρεδρος

Επιτροπή κρίσης:
Αθανάσιος Βερτσέτης
Αγγελική Στασινοπούλου
Κώστας Σταύρου

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα εργασίαστου Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής: (Σοφία Χαπίδη, Τίνα Χρηστίδη)
Επιμέλεια: Σκούταρη Σπυριδούλα

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Κ. Διαλησμά - Α. Δρουκόπουλος
Ε. Κουτρουμπέλη - Γ. Χρυσάφης

ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΙ (ΞΕΝΟΦΩΝ, ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ)

Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 4ος

Το εικονογραφικό υλικό και οι χάρτες του βιβλίου προέρχονται από εκδόσεις Μουσείων και Εκδοτικών Οίκων, τους οποίους το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ευχαριστεί θερμά. Ιδιαιτέρως ευχαριστεί την Εκδοτική Αθηνών και το Νομισματικό Μουσείο Αθηνών.

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

Βιβλίο 6

Δομή και περιεχόμενο

Το 6ο βιβλίο του Θουκυδίδη περιλαμβάνει τις εξής ενότητες:

1. **Κεφ. 1. Πρόλογος**. Οι Αθηναίοι σχεδιάζουν εκστρατεία με στόχο την υποταγή της Σικελίας .

2. **Κεφ. 2-5 «Αρχαιολογία» της Σικελίας**. Πρώτοι κάτοικοι, ελληνικός αποικισμός, ελληνικές πόλεις στη Σικελία.

3. **Κεφ. 6 «Αφορμή» της Σικελικής εκστρατείας.** Η σικελική πόλη Έγεστα ζητάει βοήθεια από την Αθήνα στη διαμάχη της με τον γειτονικό Σελινούντα. Αποστολή Αθηναϊκής πρεσβείας στη Σικελία για να διερευνήσει τις δυνατότητες επέμβασης.

4. **Κεφ. 7. Αψιμαχίες Αθηναίων-Λακεδαιμονίων** στο Άργος και τη Χαλκιδική, με τις οποίες κλείνει το 16ο έτος του πολέμου.

5. **Κεφ. 8.** Επιστροφή της Αθηναϊκής πρεσβείας από τη Σικελία. Αποφασίζεται εκστρατεία και εκλέγονται στρατηγοί ο Αλκιβιάδης, ο Νικίας και ο Λάμαχος (415 π.Χ.)

6. **Κεφ. 9-15 Δημηγορία του Νικία.** Προβάλλει τις δυσκολίες της εκστρατείας στον Αθηναϊκό δήμο και εισηγείται ματαίωσή της.

7. Κεφ. 16-19 Δημηγορία Αλκιβιάδη. Αναιρεί τα επιχειρήματα του Νικία και υποστηρίζει ένθερμα την πραγματοποίηση της εκστρατείας.

8. Κεφ. 20-26. Οι Αθηναίοι αποφασίζουν την εκστρατεία στη Σικελία και δίνουν στους στρατηγούς απόλυτη εξουσία (στρατηγοί «αυτοκράτορες») για την προετοιμασία και την πραγματοποίησή της.

9. Κεφ. 27-29 Το Επεισόδιο των Ερμών.

10. Κεφ. 30-32 Αναχώρηση του Αθηναϊκού στρατού και στόλου για τη Σικελία.

11. Κεφ. 33-41 Δημηγορίες, στις Συρακούσες της Σικελίας, του Ερμοκράτη και του Αθηναγόρα. Ο Ερμοκράτης ζητεί συμμαχία των πόλεων της Σικελίας και αίτηση βοήθειας από Κόρινθο και Σπάρτη για την αντιμετώπιση των Αθηναίων, ο Αθηναγόρας θεωρεί απίθανη μια εκστρατεία των Αθηναίων στη Σικελία.

12. Κεφ. 42-60 Άφιξη των Αθηναίων στη Σικελία. Αναζήτηση συμμάχων. Συσκέψεις των στρατηγών περί του πρακτέου.

13. Κεφ. 60-62 Ανάκληση του Αλκιβιάδη στην Αθήνα και διαφυγή του στη Σπάρτη, στην οποία αποκαλύπτει τα σχέδια των Αθηναίων για τη Σικελία.

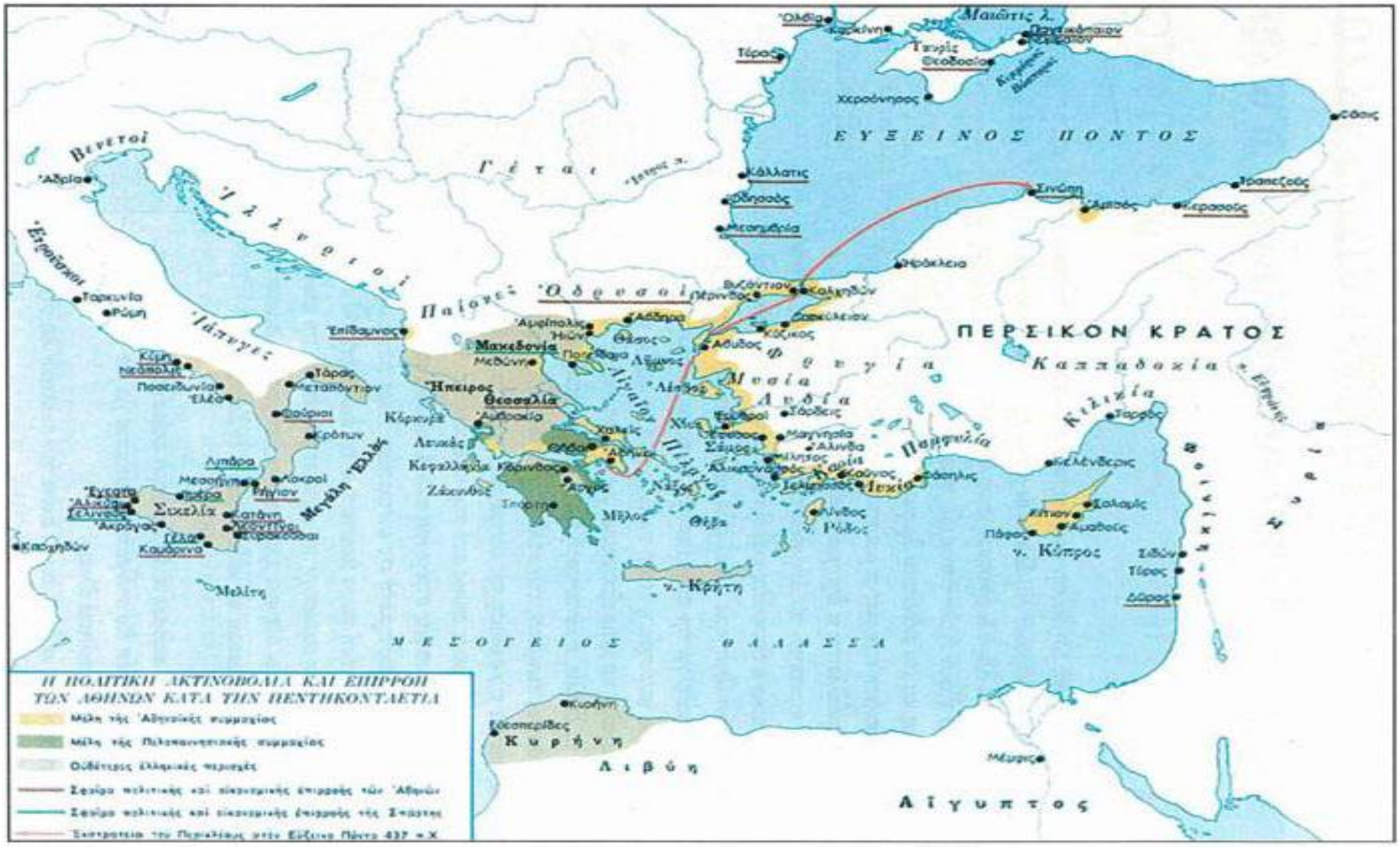
14. Κεφ. 63-71 Οι Αθηναίοι στις Συρακούσες. Μάχη με τους Συρακουσίους.

15. Κεφ. 72-88 Δημηγορίες Ερμοκράτη και Ευφόρου στη Σικελική πόλη Καμάρινα, σύμμαχο των Αθηναίων. Ο Ερμοκράτης ζητάει να εγκαταλείψει η πόλη τη συμμαχία, ο Εύφορος, να παραμείνει η πόλη σύμμαχος της Αθήνας. Η Καμάρινα αποφασίζει να μείνει ουδέτερη.

16. Κεφ. 89-94. Στη Σπάρτη φτάνουν πρέσβεις από τις Συρακούσες και ο Αλκιβιάδης συμβουλεύει Κορινθίους και Σπαρτιάτες πώς να βοηθήσουν τους Συρακουσίους εναντίον των Αθηναίων. Με την άφιξη της πρεσβείας των Συρακουσίων στη Σπάρτη κλείνει το 18ο έτος του πολέμου.

17. Κεφ. 95-104 Οι Αθηναίοι πολιορκούν τις Συρακούσες. Θάνατος του Λάμαχου. Ο Νικίας μένει μόνος αρχηγός του Αθηναϊκού στρατού και στόλου στη Σικελία. Στον Τάραντα φτάνουν με λίγα πλοία ο Σπαρτιάτης στρατηγός Γύλιππος και ο Κορίνθιος Πυθήνας για να βοηθήσουν τους Συρακουσίους (414 π.Χ.).

18. Κεφ. 105. Αψιμαχίες *στο* Άργος μεταξύ Αθηναίων και Λακεδαιμονίων.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΙΑ
ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ
ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ
ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΘΑΛΑΣΣΑ
Κύπρος
Κρήτη
Λιβύη
Αίγυπτος

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

Βιβλίο 6. Κεφάλαια 1-29

Περίληψη

Ο Θουκυδίδης αρχίζει την αφήγηση των «Σικελικών» – της εκστρατείας των Αθηναίων στη Σικελία με στόχο την υποταγή της– δηλώνοντας ότι οι Αθηναίοι ξεκίνησαν να υποτάξουν ένα μεγάλο νησί, για το οποίο δεν ήξεραν σχεδόν τίποτα (βλ. παράθεμα 1) μολονότι η γνώση του εδάφους και του ανθρώπινου δυναμικού του αντιπάλου είναι απαραίτητη προϋπόθεση επιτυχίας σε μια στρατιωτική επιχείρηση. Στην αφήγηση παρεμβάλλονται οι δημηγορίες του Νικία και του Αλκιβιάδη, εκλεγμένων στρατηγών του Αθηναϊκού εκστρατευτικού σώματος. Μέσω των δημηγοριών ο Θουκυδίδης εκφράζει αντιθετικά τις αντιρρήσεις πολλών Αθηναίων (δημηγορία Νικία) αλλά και την επιθυμία άλλων (δημηγορία Αλκιβιάδη) για την πραγματοποίηση αυτής της εκστρατείας.
Και ενώ υπερισχύει η άποψη του Αλκιβιάδη και αρχίζει να συγκροτείται μεγάλος και άρτια εξοπλισμένος και εφοδιασμένος στόλος με προορισμό τη Σικελία, η καταστροφή των «Ἑρμῶν», πράξη ασέβειας και περιφρόνησης των θεών, των οποίων τη βοήθεια θα επικαλεστούν οι Αθηναίοι για την ευόδωση της εκστρατείας, σκιάζει τις προετοιμασίες, ερμηνεύεται ως κακός οιωνός από τους

περισσότερους Αθηναίους και, το χειρότερο, οι υποψίες στρέφονται στον Αλκιβιάδη, τον πιο ένθερμο εμψυχωτή και υποστηρικτή της εκστρατείας. Παρά τις διαμαρτυρίες του και την απαίτησή του να δικαστεί πριν την αναχώρηση του στόλου και να εξαρτηθεί η συμμετοχή του στην εκστρατεία από την απόφαση του δικαστηρίου, οι Αθηναίοι προκρίνουν να διατηρήσει το αξίωμα του στρατηγού αυτοκράτορα και να ξεκινήσει για τη Σικελία.

* * *

Με αυτή την απόφαση οι Αθηναίοι, πριν ακόμα ξεκινήσει ο στόλος, έχουν ήδη διαπράξει δύο σφάλματα ανεπίτρεπτα για μια τόσο έμπειρη στρατιωτικά και πολιτικά δύναμη:
α) Δεν φρόντισαν να έχουν ακριβή εικόνα των πολιτικών και στρατιωτικών δεδομένων στη Σικελία.
β) Άφησαν να αναχωρήσει ως υπόδικος ο πιο ικανός στρατηγός τους, η «ψυχή» της εκστρατείας.
Στο 7ο βιβλίο ο Θουκυδίδης θα περιγράψει τον τραγικό τρόπο με τον οποίο πλήρωσαν οι Αθηναίοι αυτά τα δύο σφάλματα.

1. Τον ίδιο χειμώνα οι Αθηναίοι σχεδίαζαν να στείλουν στόλο στη Σικελία... και, αν μπορούσαν, να την υποτάξουν. Οι περισσότεροι από τους Αθηναίους δεν ήξεραν ούτε την έκταση της Σικελίας ούτε τον αριθμό των κατοίκων της, Ελλήνων και βαρβάρων, ούτε υποπτεύονται ότι θα άρχιζαν έναν πόλεμο, ο οποίος ελάχιστα θα διέφερε σε σπουδαιότητα από τον πόλεμο εναντίον των Πελοποννησίων. [Βιβλίο 6ο, Κεφ. 1 Μετάφραση Άγγελου Βλάχου]

Βιβλίο 6. Κεφαλαίο 30

Κείμενο

Αθηναίοι και ξένοι συγκεντρώνονται στο λιμάνι του Πειραιά για να κατευοδώσουν το στόλο

[1] Μετὰ δὲ ταῦτα θέρους μεσοῦντος ἤδη ἡ ἀναγωγὴ ἐγίγνετο ἐς τὴν Σικελίαν. Τῶν μὲν οὖν ξυμμάχων τοῖς πλείστοις καὶ ταῖς σιταγωγοῖς ὁλκάσι καὶ τοῖς πλοίοις καὶ ὅση ἄλλη παρασκευὴ ξυνείπετο πρότερον εἴρητο ἐς Κέρκυραν ξυλλέγεσθαι ὡς ἐκεῖθεν ἀθρόοις ἐπὶ ἄκραν Ἰαπυγίαν τὸν Ἰόνιον διαβαλοῦσιν· αὐτοὶ δ᾽ Ἀθηναῖοι καὶ εἴ τινες τῶν ξυμμάχων παρῆσαν, ἐς τὸν Πειραιᾶ καταβάντες ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ ἅμα ἕῳ ἐπλήρουν τὰς ναῦς ὡς ἀναξόμενοι.

[2] Ξυγκατέβη δὲ καὶ ὁ ἄλλος ὅμιλος ἅπας ὡς εἰπεῖν ὁ ἐν τῇ πόλει καὶ ἀστῶν καὶ ξένων, οἱ μὲν ἐπιχώριοι τοὺς σφετέρους αὐτῶν ἕκαστοι προπέμποντες, οἱ μὲν ἑταίρους, οἱ δὲ ξυγγενεῖς, οἱ δὲ υἱεῖς, καὶ μετ᾽ ἐλπίδος τε ἅμα ἰόντες καὶ ὀλοφυρμῶν, τὰ μὲν ὡς κτήσοιντο, τοὺς δ᾽ εἴ ποτε ὄψοιντο, ἐνθυμούμενοι ὅσον πλοῦν ἐκ τῆς σφετέρας ἀπεστέλλοντο.

γλωσσικά σχόλια

ἀναγωγή (ἀνάγομαι) = αναχώρηση, απόπλους
[εἴρητο] τοῖς σιταγωγοῖς ὁλκάσι καὶ τοῖς πλοίοις = είχε δοθεί εντολή στα πλοία που μετέφεραν τρόφιμα και εφόδια
ὁλκάσι· ὁλκάς (ἕλκω) = φορτηγό πλοίο
πλοῖον (πλέω) = εμπορικό πλοίο
παρασκευὴ = 1) πολεμική προετοιμασία
2) επιμελητεία, υπηρεσίες εφοδιασμού που συνοδεύουν ένα εκστρατευτικό σώμα
ὅση ἄλλη παρασκευῆ ξυνείπετο (ξύν + ἕπομαι) **[εἴρητο ξυλλέγεσθαι]** = [και σε] όσα άλλα πλοία επιμελητείας (ανεφοδιασμού) ακολουθούσαν
ὡς διαβαλοῦσι (μετοχή) = για να διασχίσουν
ἀθρόοις (τοῖς πλείστοις τῶν συμμάχων καὶ τοῖς πλοίοις) = ως επιρρηματικό κατηγορούμενο: όλοι μαζί
ἐπὶ ἄκραν Ἰαπυγίαν = με προορισμό το ακρωτήριο της Ιαπυγίας

τὸν Ἰόνιον (κόλπον) = το Ιόνιο πέλαγος
ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ (ῥητός) = την καθορισμένη (για την αναχώρηση) ημέρα
ἅμα ἕῳ (ἕως, ἠώς) = με την αυγή, μόλις ξημέρωσε
ὅμιλος = το πλήθος
ἐπιχώριοι = οι Αθηναίοι
μετ' ἐλπίδος ἰόντες... ὄψοιντο = και κατευοδώνοντάς τους με ελπίδα αλλά και θρήνους (με την προσδοκία) ότι θα κατακτήσουν τη Σικελία αλλά (και με την αμφιβολία) για το αν θα τους ξανάβλεπαν ποτέ.
ὅσον πλοῦν... ἀπεστέλλοντο = σε πόσο μεγάλο ταξίδι μακριά από την πατρίδα τους αποστέλλονταν

ερμηνευτικά σχόλια

Μετὰ δὲ ταῦτα

Αναφορά στο επεισόδιο των «Ἑρμῶν». Οι Ερμές ήταν μαρμάρινες στήλες με ορθογώνια βάση και πάνω το κεφάλι του Ερμή. Τις τοποθετούσαν στην Αγορά και στα σταυροδρόμια.

θέρους μεσοῦντος

Το θέρος του 415 π.Χ. Αντιστοιχεί στο μήνα Ιούλιο.

Ἰαπυγία

Η νοτιοανατολική χερσόνησος της Ιταλίας και το πλησιέστερο προς την Κέρκυρα ακρωτήριο της Ιταλίας.

ἐγίγνετο ἡ ἀναγωγὴ ἐς τὴν Σικελίαν

Η εκστρατεία είναι εντυπωσιακή σε αριθμό πλοίων και ανδρών. Ξέρουμε ότι ο Νικίας είχε προτείνει τουλάχιστον εκατό Αθηναϊκές τριήρεις, εκτός από τις συμμαχικές, και πέντε χιλιάδες οπλίτες, εκτός από τους ελαφρά οπλισμένους (τοξότες και σφενδονήτες) (βλ. παράθεμα 2). 0 Νικίας όμως αντιτίθεται στην εκστρατεία και μετέχει μόνο επειδή τον εξέλεξαν στρατηγό οι Αθηναίοι, αφού μάταια προσπάθησε να τους πείσει να μην την πραγματοποιήσουν. Αντίθετα, ο Αλκιβιάδης, που με ενθουσιασμό την υποστηρίζει, μετέχει βαρυνόμενος με την κατηγορία της ασέβειας, υπόδικος, αφού το αίτημά του να δικαστεί, και μόνο αν αθωωθεί να παραμείνει στρατηγός, δεν έγινε δεκτό.

ἐς Κέρκυραν ξυλλέγεσθαι

Με δεδομένο ότι τα σιταγωγά και τα πλοία εφοδιασμού ήταν αργοκίνητα και ότι συμμαχικά πλοία έρχονταν από μακρινές περιοχές για να προστεθούν στο στόλο, η συγκέντρωσή τους στην Κέρκυρα εξοικονομούσε χρόνο και απάλλασσε από επιπλέον κόπο τα πληρώματα.

Μετ' ἐλπίδος (ως κτήσοιντο) καὶ ὀλοφυρμῶν (εἰ ὄψοιντο)

Με αυτές τις δύο λέξεις περιγράφει ο Θουκυδίδης τα ανάμεικτα συναισθήματα του πλήθους, τα οποία προκαλούνται από το αβέβαιο της έκβασης της εκστρατείας, το φόβο του αγνώστου, τις μεγάλες αποστάσεις, με όλους τους κινδύνους ενός θαλάσσιου ταξιδιού (τρικυμία ή άπνοια θα αποδιοργάνωναν το στόλο), αλλά και την επιθυμία του κέρδους και της δύναμης (βλ. παράθεμα 3). Το λαμπρό θέαμα που αντικρύζουν Αθηναίοι και ξένοι στο λιμάνι ενισχύει την ενδόμυχη ελπίδα τους ότι η Αθήνα δεν είναι δυνατόν να ηττηθεί και οι δικοί τους θα επιστρέψουν σώοι από τη Σικελία.

2. Ο Νικίας αναγκάστηκε να πει ότι... έπρεπε ο στόλος να έχει εκατό τουλάχιστον αθηναϊκά καράβια, από τα οποία θα ήσαν οπλιταγωγά όσα κρίνονταν αναγκαία, και άλλα καράβια, που θα ζητούσαν από τους συμμάχους. Ο συνολικός αριθμός των οπλιτών, Αθηναίων και συμμάχων, δεν θα έπρεπε να είναι λιγότερος από πέντε χιλιάδες και, αν ήταν δυνατόν, θα έπρεπε να είναι περισσότερος.

[Βιβλίο (6ο. Κεφ. 25 Μετάφραση Άγγελου Βλάχου]

Ερωτήσεις - Ασκήσεις

1. Να αναφέρετε, με βάση το κείμενο, τις πληροφορίες που δίνει ο Θουκυδίδης: α) για την οργάνωση της εκστρατείας, β) για την ψυχολογία των Αθηναίων.

2. Να σχολιάσετε την πρόταση «πρότερον εἴρητο ἐς Κέρκυραν ξυλλέγεσθαι» αφού διαβάσετε το Κεφ. 32 του 1ου Βιβλίου (Δημηγορία Κερκυραίων).

3. α) Να σημειώσετε τα προσηγορικά (κοινά) ουσιαστικά του κειμένου που χρησιμοποιούνται στη ΝΕ με την ίδια (π.χ. θέρους) ή διαφορετική σημασία (π.χ. αναγωγή*).*
β) Να σχηματίσετε όσα περισσότερα σύνθετα και παράγωγα της λέξης *«ἀστός»* μπορείτε και να τα εντάξετε σε ΟΣ (π.χ. αστικές συγκοινωνίες).

3. Η επιθυμία του κέρδους

3. Όλους τους έπιασε μεγάλη επιθυμία να φύγουν στην εκστρατεία. Τους πιο ηλικιωμένους, επειδή νόμιζαν ότι θα κατακτήσουν τη Σικελία ή ότι τουλάχιστον δεν διέτρεχαν κίνδυνο με τόσο μεγάλες δυνάμεις. Τους νεότερους, επειδή είχαν την επιθυμία να δουν το μακρινό αυτόν τόπο και να τον γνωρίσουν αλλά και επειδή ήσαν βέβαιοι ότι θα γυρίσουν. Το πλήθος οι στρατιώτες, επειδή θα έπαιρναν μισθούς αμέσως και επειδή με την επέκταση της κυριαρχίας [της Αθήνας στη

Σικελία] θα εξασφάλιζαν για πάντα τη μισθοφορία.

[Βιβλίο 6ο, Κεφ. 24 Μετάφραση Άγγελου Βλάχου]

Εύκολα τρίβεται ο άνθρωπος μες στους πολέμους·
ο άνθρωπος είναι μαλακός, ένα δεμάτι χόρτο·
χείλια και δάχτυλα που λαχταρούν ένα άσπρο στήθος
μάτια που μισοκλείνουν στο λαμπύρισμα της μέρας
και πόδια που θα τρέχανε, κι ας είναι τόσο κουρασμένα,
στο παραμικρό σφύριγμα του κέρδους.
Ο άνθρωπος είναι μαλακός και διψασμένος σαν το χόρτο,
άπληστος σαν το χόρτο [...]
Γ. Σεφέρης «Τελευταίος Σταθμός» 46-53 (Από το Ημερολόγιο Καταστρώματος Β')

Θέματα για συζήτηση

Να συγκρίνετε τα παραθέματα αρ. 3 (Η επιθυμία του κέρδους) και να συζητήσετε τις απόψεις που εκφράζουν, σε σχέση και με τη σημερινή πραγματικότητα.

Θεωρείτε δικαιολογημένη τη στάση των Αθηναίων που διαφωνούσαν με την εκστρατεία, όπως περιγράφεται από τον Θουκυδίδη στο 6ο

βιβλίο, κεφ. 24; «Έτσι, εξαιτίας του γενικού ενθουσιασμού, ακόμα κι εκείνοι που διαφωνούσαν σώπαιναν, από φόβο μήπως, καταψηφίζοντας, θεωρηθούν κακοί πατριώτες».

(Μετάφραση: Άγγελος **Βλάχος)**

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

Βιβλίο 6. Κεφάλαιο 31

Κείμενο

[Η λαμπρότητα του στόλου προκαλεί το θαυμασμό των θεατών

[1] Καὶ ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ὡς ἤδη ἔμελλον μετὰ κινδύνων ἀλλήλους ἀπολιπεῖν, μᾶλλον αὐτοὺς ἐσῄει τὰ δεινὰ ἢ ὅτε ἐψηφίζοντο πλεῖν· ὅμως δὲ τῇ παρούσῃ ῥώμῃ, διὰ τὸ πλῆθος ἑκάστων ὧν ἑώρων, τῇ ὄψει ἀνεθάρσουν. Οἱ δὲ ξένοι καὶ ὁ ἄλλος ὄχλος κατὰ θέαν ἦκεν ὡς ἐπ᾽ ἀξιόχρεων καὶ ἄπιστον διάνοιαν. Παρασκευὴ γὰρ αὕτη πρώτη ἐκπλεύσασα μιᾶς πόλεως δυνάμει Ἑλληνικῇ πολυτελεστάτη δὴ καὶ εὐπρεπεστάτη τῶν ἐς ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐγένετο.

Η εκστρατεία είναι η πιο δαπανηρή απ' όλες όσες είχαν οργανωθεί ως τότε από ελληνική πόλη με ελληνικές δυνάμεις

[2] Ἀριθμῷ δὲ νεῶν καὶ ὁπλιτῶν καὶ ἡ ἐς Ἐπίδαυρον μετὰ Περικλέους καὶ ἡ αὐτὴ ἐς Ποτείδαιαν μετὰ Ἄγνωνος οὐκ ἐλάσσων ἦν· τετράκις γὰρ χίλιοι ὁπλῖται αὐτῶν Ἀθηναίων καὶ τριακόσιοι ἱππῆς καὶ τριήρεις ἑκατόν, καὶ Λεσβίων καὶ Χίων πεντήκοντα, καὶ ξύμμαχοι ἔτι [3] πολλοὶ ξυνέπλευσαν. Ἀλλὰ ἐπί τε βραχεῖ πλῷ ὡρμήθησαν καὶ παρασκευῇ φαύλῃ, οὗτος δὲ ὁ στόλος ὡς χρόνιός τε ἐσόμενος καὶ κατ᾽ ἀμφότερα, οὗ ἂν δέῃ, καὶ ναυσὶ καὶ πεζῷ ἅμα ἐξαρτυθείς, τὸ μὲν ναυτικὸν μεγάλαις δαπάναις τῶν τε τριηράρχων καὶ τῆς πόλεως ἐκπονηθέν, τοῦ μὲν δημοσίου δραχμὴν τῆς ἡμέρας τῷ ναύτῃ ἑκάστῳ διδόντος καὶ ναῦς παρασχόντος κενὰς ἑξήκοντα μὲν ταχείας, τεσσαράκοντα δὲ ὁπλιταγωγοὺς καὶ ὑπηρεσίας ταύταις τὰς κρατίστας, τῶν <δὲ> τριηράρχων ἐπιφοράς τε πρὸς τῷ ἐκ δημοσίου μισθῷ διδόντων τοῖς θρανίταις τῶν ναυτῶν καὶ ταῖς ὑπηρεσίαις καὶ τἆλλα σημείοις καὶ κατασκευαῖς πολυτελέσι χρησαμένων, καὶ ἐς τὰ μακρότατα προθυμηθέντος ἑνὸς ἑκάστου ὅπως αὐτῷ τινὶ εὐπρεπείᾳ τε ἡ ναῦς μάλιστα προέξει καὶ τῷ ταχυναυτεῖν, τὸ δὲ πεζὸν καταλόγοις τε χρηστοῖς ἐκκριθὲν καὶ ὅπλων καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα σκευῶν μεγάλῃ σπουδῇ πρὸς ἀλλήλους [4] ἁμιλληθέν. Ξυνέβη δὲ πρός τε σφᾶς αὐτοὺς ἅμα ἔριν γενέσθαι, ᾧ τις ἕκαστος προσετάχθη, καὶ ἐς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἐπίδειξιν μᾶλλον εἰκασθῆναι τῆς δυνάμεως καὶ ἐξουσίας ἢ ἐπὶ

[5] πολεμίους παρασκευήν. Εἰ γάρ τις ἐλογίσατο τήν τε τῆς πόλεως ἀνάλωσιν δημοσίαν καὶ τῶν στρατευομένων τὴν ἰδίαν, τῆς μὲν πόλεως ὅσα τε ἤδη προετετελέκει καὶ ἃ ἔχοντας τοὺς στρατηγοὺς ἀπέστελλε, τῶν δὲ ἰδιωτῶν ἅ τε περὶ τὸ σῶμά τις καὶ τριήραρχος ἐς τὴν ναῦν ἀνηλώκει καὶ ὅσα ἔτι ἔμελλεν ἀναλώσειν, χωρὶς δ᾽ ἃ εἰκὸς ἦν καὶ ἄνευ τοῦ ἐκ τοῦ δημοσίου μισθοῦ πάντα τινὰ παρασκευάσασθαι ἐφόδιον ὡς ἐπὶ χρόνιον στρατείαν, καὶ ὅσα ἐπὶ μεταβολῇ τις ἢ στρατιώτης ἢ ἔμπορος ἔχων ἔπλει, πολλὰ ἂν τάλαντα ηὑρέθη ἐκ τῆς πόλεως τὰ πάντα ἐξαγόμενα.

[6] Καὶ ὁ στόλος οὐχ ἧσσον τόλμης τε θάμβει καὶ ὄψεως λαμπρότητι περιβόητος ἐγένετο ἢ στρατιᾶς πρὸς οὓς ἐπῆσαν ὑπερβολῇ, καὶ ὅτι μέγιστος ἤδη διάπλους ἀπὸ τῆς οἰκείας καὶ ἐπὶ μεγίστῃ ἐλπίδι τῶν μελλόντων πρὸς τὰ ὑπάρχοντα ἐπεχειρήθη.

γλωσσικά σχόλια

§1

ἀπολιπεῖν ἀλλήλους (ἀπολείπω)=να αποχωριστούν

ἐσῄει αὐτούς (εἰσέρχομαι)=έφερναν στο νου τους

τῇ παρούσῃ ρώμῃ ἀνεθάρσουν = έπαιρναν θάρρος από την εικόνα της δύναμης που παρουσιαζόταν μπροστά τους

διὰ τὸ πλῆθος ὧν ἑώρων, τῇ ὄψει = εξαιτίας της αφθονίας όλων όσων έβλεπαν με τα μάτια τους
κατὰ θέαν = για να δει το θέαμα
ἀξιόχρεως = αξιόλογος, μεγαλεπήβολος, εξαίρετος
ἄπιστος = απίστευτος
ἐπ' ἀξιόχρεων καὶ ἄπιστον διάνοιαν = με τη σκέψη ότι ήταν κάτι το εξαιρετικό και απίστευτο
παρασκευὴ = στρατιά
πολυτελεστάτη (πολυτελής) = πολύ δαπανηρή, πολυδάπανη
§3
εὐπρεπεστάτη (εὐπρεπής) = πολύ λαμπρή, πολυτελής
παρασκευῇ φαύλῃ = με στρατιά κακώς οργανωμένη και εξοπλισμένη, με ασήμαντη προετοιμασία
στόλος= εκστρατεία
κατ' ἀμφότερα ναυτικῷ καὶ πεζῷ ἐξαρτυθεὶς = αφού εφοδιάστηκε και με τα δύο, δηλαδή και πλοία και πεζικό
ἐκπονηθέν (ἐκπονοῦμαι) = αφού εξοπλίστηκε
τὸ δημόσιον = η πολιτεία, το δημόσιο ταμείο
ἐπιφοράς· ἐπιφορὰ = επίδομα, επιμίσθιο
ἐς τὰ μακρότατα προθυμηθέντος ἑνὸς ἑκάστου = επειδή ο καθένας έδειχνε πολύ μεγάλη προθυμία
τῷ ταχυναυτεῖν (ταχὺς και ναῦς) = ως προς την ταχύτητα του πλοίου

ἐκκριθέν (ἐκκρίνω) = επειδή επιλέχθηκε
χρηστοῖς καταλόγοις = από καταλόγους ικανών για οπλιτική υπηρεσία ανδρών
τῶν περὶ τὸ σῶμα σκευῶν (τὰ περὶ τὸ σῶμα σκεύη = στην ατομική εξάρτυση (η εξάρτυση του οπλίτη περιελάμβανε θώρακα και κνημίδες)
μεγάλῃ σπουδῇ = με μεγάλο ζήλο
ἀμιλληθὲν πρὸς ἀλλήλους = επειδή συναγωνίζονταν μεταξύ τους
§4
ἔριν· ἔρις = διαμάχη
ᾧ τις προσετάχθη= για ό,τι ο καθένας είχε διαταχθεί να ετοιμάσει (υπήρχε δηλαδή συναγωνισμός των τριηράρχων για το ποιος είχε προετοιμάσει καλύτερα το πλοίο του)
[ξυνέβη] εἰκασθῆναι ἐς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἐπίδειξιν δυνάμεως μᾶλλον ἢ παρασκευὴν ἐπὶ πολεμίους = ώστε να μοιάζει στους άλλους Έλληνες με επίδειξη δυνάμεων, παρά με πολεμική προετοιμασία
§5
δημοσία ἀνάλωσις= δημόσια δαπάνη
(ἰδία ἀνάλωσις)= (ιδιωτική δαπάνη)
προετετελέκει (προτελῶ) (τελῶ = ἀναλόω, -ῶ) = είχε ήδη δαπανήσει
ἐπὶ χρόνιον στρατείαν = για μακροχρόνια εκστρατεία
ἐπὶ μεταβολῇ = με σκοπό την εμπορική συναλλαγή
§6
Περιβόητος = διάσημος, ονομαστός, φημισμένος

ἤ στρατιᾶς ὑπερβολῇ πρὸς οὕς ἐπῆσαν = με την υπεροχή της στρατιάς σε σύγκριση με εκείνους εναντίον των οποίων πήγαιναν
ἀπὸ τῆς οἰκείας = από την πατρίδα τους
ἐπὶ μεγίστῃ ἐλπίδι τῶν μελλόντων πρὸς τὰ ὑπάρχοντα = και με πολύ μεγάλες ελπίδες για το μέλλον σε σύγκριση προς το παρόν

Αθηναϊκό Τετράδραχμο

Ερμηνευτικά σχόλια

Καὶ ἐν τῷ παρόντι καιρῷ... ἀνεθάρσουν

Οι πρώτες σειρές του κεφ. 31 συνεχίζουν το συλλογισμό που ξεκίνησε από τις τελευταίες σειρές του κεφ. 30, σχολιάζοντας τις ψυχολογικές διακυμάνσεις των Αθηναίων (ελπίδα, θρήνος, φόβος, θάρρος) και υπογραμμίζοντας έμμεσα τη μετάπτωση από τον ενθουσιασμό του σχεδιασμού στη συνειδητοποίηση των κινδύνων και των δεινών της πραγματοποίησης της εκστρατείας.

ἡ ἐς Ἐπίδαυρον... μετὰ Ἄγνωνος

Η αφήγηση των δύο αυτών εκστρατειών υπάρχει στο 2ο βιβλίο των Ιστοριών, κεφ. 56-58. Το καλοκαίρι του 430 π.Χ. ο Περικλής λεηλάτησε τα βόρεια και ανατολικά παράλια της Πελοποννήσου και στη συνέχεια ο Άγνων και ο Κλεόπομπος τον αντικατέστησαν και οδήγησαν το εκστρατευτικό σώμα στην Ποτείδαια της Χαλκιδικής.

§3

οὗτος δὲ ὁ στόλος...ἐξαρτυθεὶς

Η προετοιμασία της εκστρατείας γίνεται με προοπτική μακροχρόνιας παραμονής στη Σικελία και πολεμικών επιχειρήσεων σε στεριά και θάλασσα. Ο Θουκυδίδης καταγράφει τον

αριθμό και το είδος των πλοίων, την ποιότητα των πληρωμάτων, τη μισθοδοσία, την άμιλλα των τριηράρχων, τη φιλοδοξία τους να διακριθεί το πλοίο τους για τον εξοπλισμό και την εμφάνισή του. Η καταγραφή αναδεικνύει τη δύναμη, τη λαμπρότητα, τον πλούτο της Αθήνας και αναπόφευκτα ανακαλεί την εικόνα της καταστροφής (Βιβλίο 7ο, κεφ. 75-76).

ὑπηρεσίας ταύταις τὰς κρατίστας

Με το συλλογικό όνομα «υπηρεσία» αποκαλούνται οι κατώτεροι αξιωματικοί και οι ειδικευμένοι τεχνικοί (τιμονιέρηδες, ναύκληροι, ξυλουργοί, αυλητές) στους οποίους στηριζόταν η εύρυθμη λειτουργία του πλοίου και η ακριβής εκτέλεση των οδηγιών του κυβερνήτη, ιδίως κατά τις ναυμαχίες.

τοῖς θρανίταις τῶν ναυτῶν

Είναι η πιο σημαντική ομάδα κωπηλατών στην τριήρη. Η θέση τους είναι στην πλησιέστερη προς το κατάστρωμα, και επομένως πιο εκτεθειμένη στις «βολές» του εχθρού, σειρά· αλλά και η κωπηλασία από σχετικά υψηλή (ως προς την επιφάνεια της θάλασσας) θέση, με μεγαλύτερα σε μήκος κουπιά, ήταν πολύ κοπιαστική και απαιτούσε ιδιαίτερη ικανότητα στο χειρισμό τους.

σημείοις

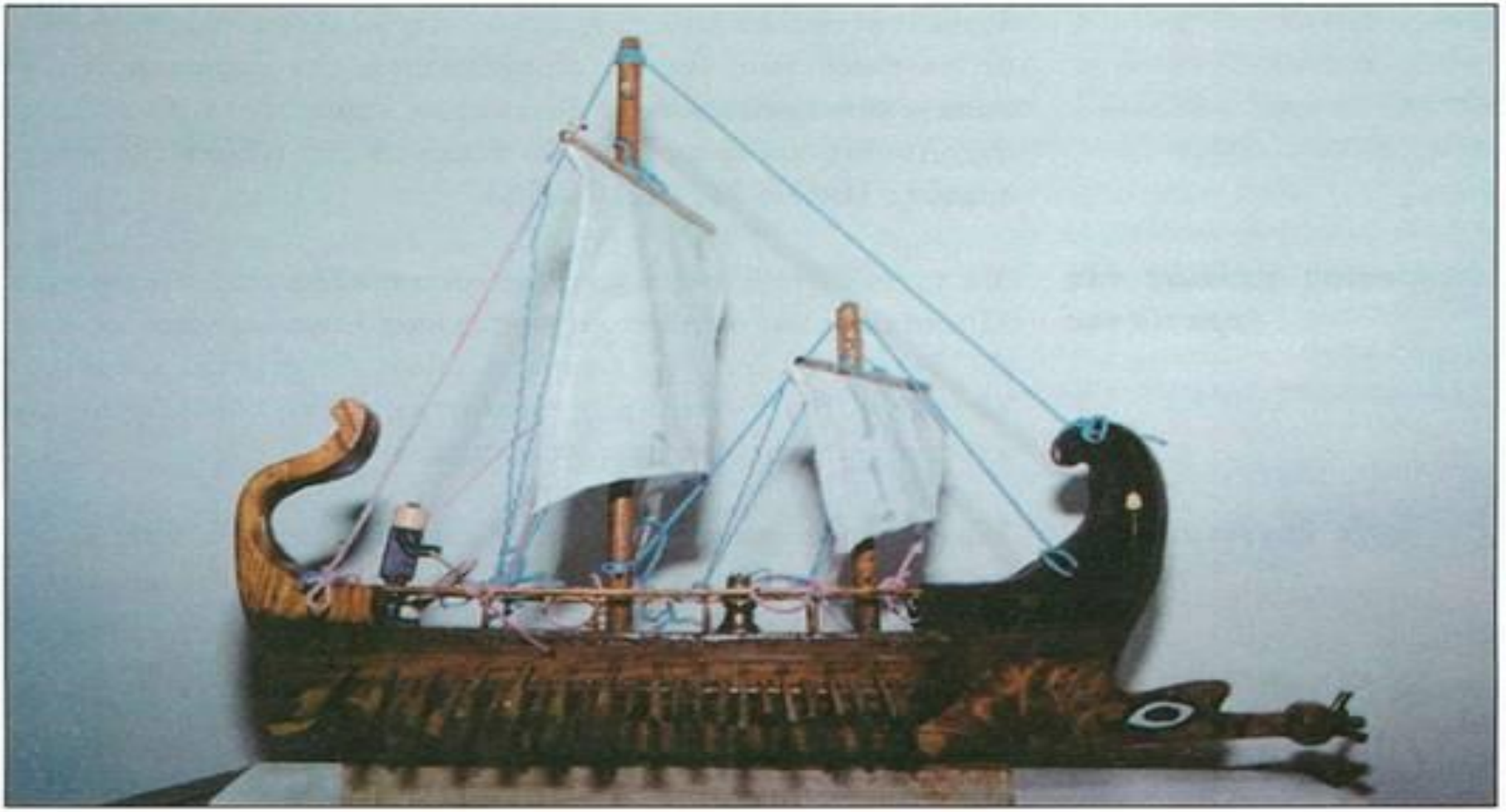
Κυρίως τα ακρόπρωρα (ξύλινες φιγούρες που διακοσμούσαν την πλώρη του πλοίου).

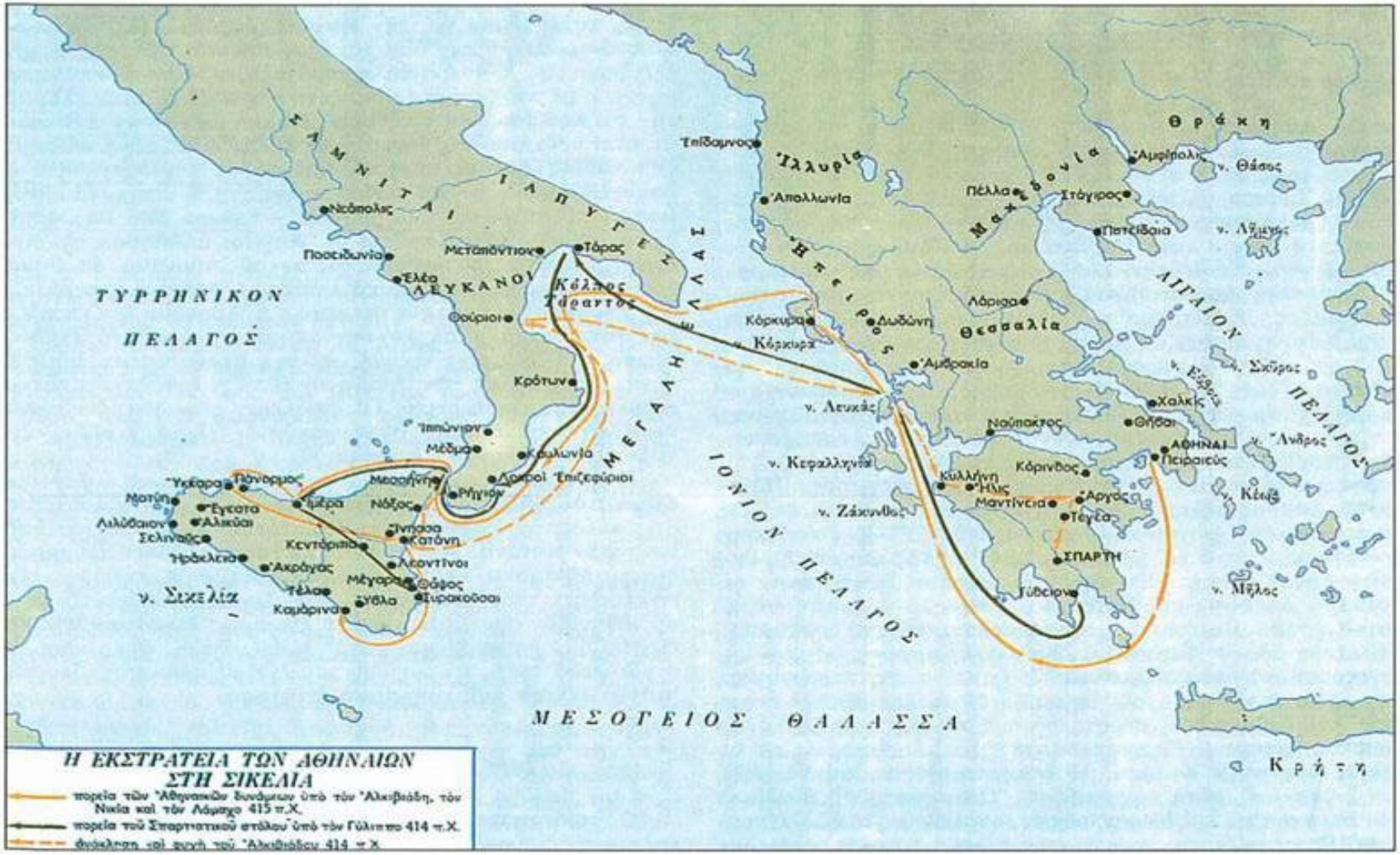
κατασκευαῖς

Τα σταθερά εξαρτήματα του πλοίου

§6
Καὶ ὁ στόλος περιβόητος ἐγένετο...ὑπάρχοντα

Με δεδομένο ότι ο Θουκυδίδης ήταν εξόριστος, όταν ξεκίνησε ο στόλος για τη Σικελία, η αφήγησή του απηχεί τη μεγαλοπρέπεια του θεάματος που πιστοποιούσε τη δύναμη της πόλης, τον πλούτο και την περηφάνεια των Αθηναίων, και την πεποίθησή τους ότι η εκστρατεία θα είχε αίσιο τέλος.
Η πραγματικότητα όμως, η «παροῦσα κατάστασις» πίσω από το λαμπρό θέαμα, είναι ότι η εκστρατεία ξεκινάει σε βαρύ κλίμα, με υπόδικο τον Αλκιβιάδη, με τους πολίτες διχασμένους ως προς την ταυτότητα του δράστη της ασέβειας στο θεό Ερμή, με το Νικία να μετέχει σε μια πολεμική επιχείρηση που δεν εγκρίνει. Μόνο η προσδοκία της υποταγής της Σικελίας και των κερδών που θα απολάμβαναν στο μέλλον εξαιτίας αυτής της υποταγής, μετριάζει, και γι' αυτούς που φεύγουν και γι' αυτούς που μένουν πίσω, το φόβο για τους κακούς οιωνούς και τους κινδύνους του πολέμου.

ΣΑΜΝΙΤΑΙ
ΙΑΠΥΓΕΣ
ΤΥΡΡΗΝΙΚΟΝ
ΠΕΛΑΓΟΣ
ΛΕΥΚΑΝΟΙ
ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΑΣ
ΙΟΝΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ
ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ
Θρᾴκη
Ἰλλυρία
Μακεδονία
Θεσσαλία
Ἤπειρος
Ἐπίδαμνος
Ἀπολλωνία
Ἀμφίπολις
Θάσος
Πέλλα
Στάγειρος
Ποτείδαια
Λῆμνος
Λάρισα
Δωδώνη
Κόρκυρα
Κόρκυρα
Ἀμβρακία
Σκῦρος
Εὔβοια
Χαλκίς
Θῆβαι
Ἄνδρος
Ναύπακτος
ΑΘΗΝΑΙ
Πειραιεύς
Κέως
Κόρινθος
Κυλλήνη
Ἦλις
Μαντίνεια
Ἄργος
Τεγέα
ΣΠΑΡΤΗ
Κύθηρα
Μῆλος
Κρήτη
Λευκάς
Κεφαλληνία
Ζάκυνθος
Ἰπποῦριον
Μέδμη
Κρότων
Σύβαρις
Θούριοι
Κάλλιος
Ταράντος
Τάρας
Μεταπόντιον
Ποσειδωνία
Ἔλεα
Νεάπολις
Ὑκκαρα
Πάνορμος
Μοτύη
Ἔγεστα
Λιλύβαιον
Ἀλικύαι
Σελινοῦς
Ἡράκλεια
Ἀκράγας
Γέλα
Καμάρινα
Ἕλωρος
Μεσσήνη
Ῥήγιον
Λοκροὶ Ἐπιζεφύριοι
Ἱμέρα
Νάξος
Ἴνησσα
Κατάνη
Κεντόριπα
Λεοντῖνοι
Μέγαρα
Ἄθλα
Συράκουσαι
Σικελία
Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
ΣΤΗ ΣΙΚΕΛΙΑ
πορεία τῶν Ἀθηναϊκῶν δυνάμεων ὑπὸ τὸν Ἀλκιβιάδη, τὸν Νικία καὶ τὸν Λάμαχο 415 π.Χ.
πορεία τοῦ Σπαρτιατικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Γύλιππο 414 π.Χ.
ἀνάκληση καὶ φυγὴ τοῦ Ἀλκιβιάδου 414 π.Χ.

Ερωτήσεις - Ασκήσεις

1. Να δικαιολογήσετε με στοιχεία του κειμένου την πρόταση: «οἱ δὲ ξένοι καὶ ὁ ἄλλος ὄχλος κατὰ θέαν ἦκεν ὡς ἐπὶ ἀξιόχρεων καὶ ἄπιστον διάνοιαν» (§1). Η απάντηση να δοθεί σε συνεχή λόγο.

2. Ποιες διαφορές διαπιστώνει ο Θουκυδίδης ανάμεσα στις εκστρατείες του Περικλή και του Άγνωνα και τη Σικελική εκστρατεία: 1) ως προς τη χρονική διάρκεια, 2) ως προς την οργάνωση και προετοιμασία.

3. Πώς αιτιολογεί ο Θουκυδίδης την άποψή του «πολλὰ ἄν τάλαντα ηὑρέθη ἐκ τῆς πόλεως ἐξαγόμενα»; (§5)

4. Ποιες από τις παρακάτω φράσεις νομίζετε ότι δικαιολογούν καλύτερα το επίθετο «περιβόητος»;

1) ναυσὶ καὶ πεζῷ ἐξαρτυθεὶς
2) μεγάλαις δαπάναις τῶν τε τριηράρχων καὶ τῆς πόλεως
3) ναῦς κενὰς ἑξήκοντα ταχείας
4) ὑπηρεσίας τὰς κρατίστας
5) κατασκευαῖς πολυτελέσι
6) εὐπρεπείᾳ ἡ ναῦς προέξει
7) ἐπίδειξιν ἐς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας εἰκασθῆναι
8) τὴν τῆς πόλεως ἀνάλωσιν δημοσίαν
9) θάμβει τόλμης
10) ὄψεως λαμπρότητι

11) μέγιστος διάπλους ἀπὸ τῆς οἰκείας
Να τεκμηριώσετε τις επιλογές σας.

5. α) Ποιες από τις παρακάτω λέξεις διατηρούν την ίδια σημασία στη ΝΕ και ποιες διαφοροποιούνται;
ὄχλος
ἄπιστος
ὑπηρεσία
πολυτελὴς
εὐπρέπεια
ἐπίδειξις
ἀνάλωσις
μισθὸς
μεταβολὴ
β) Να βρείτε ένα όνομα παράγωγο ή σύνθετο των παραπάνω λέξεων και να σχηματίσετε προτάσεις στη ΝΕ με τρία από τα παράγωγα/σύνθετα που βρήκατε.

6. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά το είδος των προτάσεων στις οποίες ανήκουν οι παρακάτω ρηματικοί τύποι: ἔμελλον, ἐγένετο [31.1], ἐλογίσατο, ηὑρέθη ἄν [31.5], ἐπεχειρήθη [31.6].

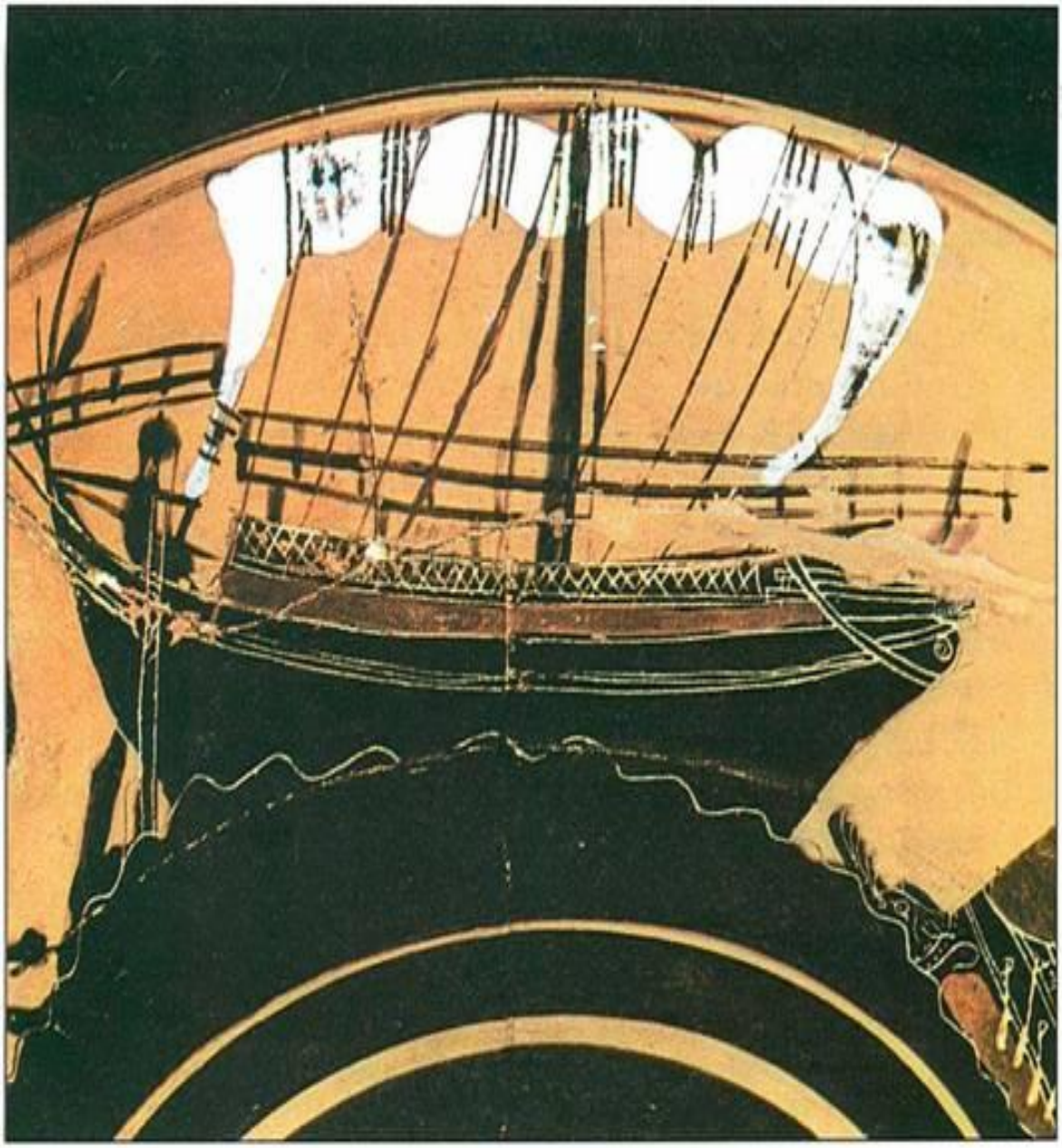
7. α) Να συμπληρώσετε τα κενά των προτάσεων που ακολουθούν με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος στην οριστική (στο χρόνο που δίνεται σε παρένθεση).
1) Τὸ ναυτικὸν μεγάλαις δαπάναις τῶν τριηράρχων καὶ τῆς πόλεως— (ἐκπονοῦμαι, παθητικός αόριστος α')
2) Τὸ δημόσιον δραχμὴν τῆς ἡμέρας τῷ

ναύτῃ ἑκάστῳ — καὶ ναῦς — (δίδωμι, παρατατικός, **παρέχω**, αόρ. β')
3) Οἱ τριήραρχοι ἐπιφορὰς πρὸς τῷ ἐκ δημοσίου μισθῷ τοῖς θρανίταις — (δίδωμι, παρατατικός)
4) Οἱ τριήραρχοι σημείοις καὶ πολυτελέσι κατασκευαῖς — (χρῶμαι, αόριστος, μέση φωνή)
5) Εἷς ἕκαστος —, ὅπως αὐτῷ ἡ ναῦς εὐπρεπείᾳ προέξει (προθυμοῦμαι, παθητικός αόριστος)
6) Τὸ πεζὸν καταλόγοις χρηστοῖς — καὶ ὅπλων καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα σκευῶν μεγάλῃ σπουδῇ πρὸς ἀλλήλους — (ἐκκρίνομαι, παθητικός αόριστος, **ἁμιλλῶμαι** παρατατικός)
β) Στις παραπάνω προτάσεις να χαρακτηρίσετε συντακτικά τα ονόματα που βρίσκονται σε πτώση δοτική και να αναφέρετε τους ρηματικούς τύπους από τους οποίους εξαρτώνται.

θέματα για συζήτηση

Να εντοπίσετε τα θεματικά κέντρα του κεφαλαίου και να μελετήσετε τον τρόπο με τον οποίο τα προβάλλει ο Θουκυδίδης.

Μέσα από τις πληροφορίες και τα διακριτικά έμμεσα σχόλια, να αναζητήσετε την προσωπική άποψη του Θουκυδίδη για την εκστρατεία.

Πλοίο

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

Βιβλίο 6. Κεφάλαιο 32 §1-2

Κείμενο

Σπονδές στους θεούς και αναχώρηση του στόλου από τον Πειραιά

[1] Ἐπειδὴ δὲ αἱ νῆες πλήρεις ἦσαν καὶ ἐσέκειτο πάντα ἤδη ὅσα ἔχοντες ἔμελλον ἀνάξεσθαι, τῇ μὲν σάλπιγγι σιωπὴ ὑπεσημάνθη, εὐχὰς δὲ τὰς νομιζομένας πρὸ τῆς ἀναγωγῆς οὐ κατὰ ναῦν ἑκάστην, ξύμπαντες δὲ ὑπὸ κήρυκος ἐποιοῦντο, κρατῆράς τε κεράσαντες παρ᾽ ἅπαν τὸ στράτευμα καὶ ἐκπώμασι χρυσοῖς τε καὶ ἀργυροῖς οἵ τε ἐπιβάται καὶ οἱ ἄρχοντες

[2] σπένδοντες. Ξυνεπηύχοντο δὲ καὶ ὁ ἄλλος ὅμιλος ὁ ἐκ τῆς γῆς τῶν τε πολιτῶν καὶ εἴ τις ἄλλος εὔνους παρῆν σφίσιν. Παιανίσαντες δὲ καὶ τελεώσαντες τὰς σπονδὰς ἀνήγοντο, καὶ ἐπὶ κέρως τὸ πρῶτον ἐκπλεύσαντες ἄμιλλαν ἤδη μέχρι Αἰγίνης ἐποιοῦντο. Καὶ οἱ μὲν ἐς τὴν Κέρκυραν, ἔνθαπερ καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα τῶν ξυμμάχων ξυνελέγετο, ἠπείγοντο ἀφικέσθαι.

γλωσσικά σχόλια

πλήρεις νῆες (αντ. κεναὶ νῆες) = επανδρωμένα πλοία
ἐσέκειτο (ἐ(ι)ς + κεῖμαι) = είχαν τοποθετηθεί μέσα, είχαν φορτωθεί
ὑπεσημάνθη (ὑποσημαίνω) (σημαία, σημασία, σήμανση) = (ώς στρατιωτικός όρος) δόθηκε με τη σάλπιγγα το παράγγελμα (να σιωπήσουν)
κεράσαντες (κεράννυμι) = αφού ανάμειξαν κρασί και νερό
ἐκπώμασι (τὸ ἔκπωμα) = με ποτήρια, με κύπελλα
οἱ ἐπιβάται (ἐπιβαίνω) (επιβατηγό πλοίο) = οι στρατιώτες (οπλίτες) που επιβαίνουν στο πλοίο [εκτός από τους ναύτες («υπηρεσίες») και κωπηλάτες, δηλαδή το καθαυτό πλήρωμα]
οἱ ἄρχοντες = οι αξιωματικοί
ἐπὶ κέρως = σε μονή παράταξη, το ένα πλοίο πίσω από το άλλο
ἠπείγοντο (ἐπείγομαι) (επείγον, επειγόντως) = βιάζονταν

Ερμηνευτικά σχόλια

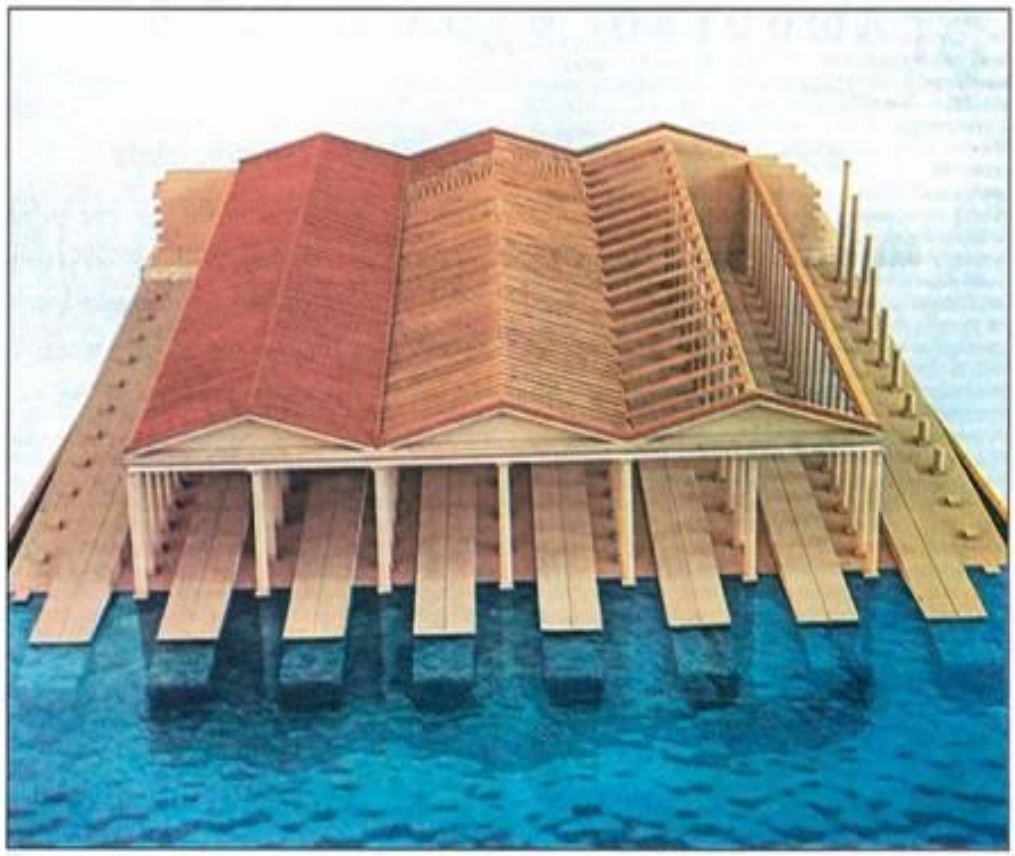
Ἐπειδὴ αἱ νῆες πλήρεις ἦσαν... ὑπεσημάνθη

Η αναχώρηση των πλοίων περιγράφεται με έντονη παραστατικότητα: Ο υποβλητικός ήχος της σάλπιγγας, η απόλυτη ησυχία, η φωνή του κήρυκα, τα χρυσά και ασημένια κύπελλα, το πλήθος στην ακτή. Ύστερα ο θριαμβευτικός

παιάνας και η εκκίνηση, με τα πληρώματα να συναγωνίζονται σε επιδεξιότητα και ταχύτητα ως την Αίγινα, όσο μπορούσε, δηλαδή, να τους παρακολουθήσει το πλήθος από το λιμάνι του Πειραιά· εικόνα δύναμης, αυτοπεποίθησης, μεγαλείου.

Καὶ οἱ μὲν ἐς τὴν Κέρκυραν... ἠπείγοντο ἀφικέσθαι

Η θαλάσσια διαδρομή από την Κέρκυρα στην Ιαπυγία ήταν το βορειότερο σύνορο ανάμεσα στον Ελλαδικό χώρο και την Ιταλική χερσόνησο και στη διάρκειά της τα πλοία δεν έβλεπαν καθόλου στεριά. Το πλεονέκτημά της ήταν η συγκριτική συντομία της σε σχέση με άλλους θαλάσσιους δρόμους προς την Ιταλία και Σικελία. Σ' αυτό τον «τελευταίο σταθμό» βιάζονταν να φθάσουν οι Αθηναϊκές τριήρεις (βλ. παράθεμα 4, που ακολουθεί).

Νεώριο

4. Οι Αθηναίοι και οι σύμμαχοι τους είχαν όλοι συγκεντρωθεί στην Κέρκυρα. Πρώτα απ' όλα οι στρατηγοί έκαναν γενική επιθεώρηση του εκστρατευτικού σώματος και καθόρισαν την τάξη με την οποία έπρεπε ν' αράζουν και να στρατοπεδεύουν οι μονάδες. Διαίρεσαν τις δυνάμεις τους σε τρία τμήματα και ο καθένας τους πήρε, με κλήρο, την αρχηγία ενός τμήματος, για να μην προχωρήσουν όλοι μαζί, ώστε να μην έχουν δυσκολία ν' ανεφοδιαστούν με νερό ή να βρίσκουν κατάλληλο μέρος για ν'

αράζουν και να προμηθεύωνται τα αναγκαία, αλλά και για να είναι μεγαλύτερη η πειθαρχία και ευκολώτερη η διοίκηση των μονάδων που θα είχε έναν στρατηγό η καθεμιά. Μετά έστειλαν προπομπούς τρία καράβια στην Ιταλία και στην Σικελία για να εξακριβώσουν ποιες πολιτείες θα τους δέχονταν. Δόθηκε διαταγή στα καράβια να γυρίσουν πάλι πίσω και να προϋπαντήσουν τον στόλο ώστε να προχωρήσουν ξέροντας ποιες πολιτείες θα τους δεχθούν. Μετά απ' αυτά οι Αθηναίοι ξεκίνησαν από την Κέρκυρα και άρχισαν να περνούν στη Σικελία. Η δύναμη του εκστρατευτικού σώματος ήταν η ακόλουθη: Εκατόν τριάντα τέσσερεις τριήρεις και δύο ροδίτικα καράβια με πενήντα κουπιά. Εκατό καράβια ήσαν αθηναϊκά και απ' αυτά, τα εξήντα ήσαν ταχύπλοα και τα άλλα μεταγωγικά για τον στρατό. Τα υπόλοιπα ήσαν από τη Χίο και τους άλλους συμμάχους. Οπλίτες ήσαν πέντε χιλιάδες εκατό. Απ' αυτούς Αθηναίοι ήσαν χίλιοι πεντακόσιοι, από τους στρατιωτικούς καταλόγους, και επτακόσιοι πεζοναύτες στα πολεμικά. Οι υπόλοιποι ήσαν από τις συμμαχικές πολιτείες, δηλαδή μερικοί από τις υποτακτικές πολιτείες, και πεντακόσιοι από το Άργος. Από τη Μαντινεία ήσαν διακόσιοι πενήντα μισθοφόροι. Οι τοξότες ήσαν τετρακόσιοι ογδόντα, από τους οποίους οι ογδόντα ήσαν Κρήτες. Σφενδονιστές είχαν επτακόσιους Ροδίους και εκατόν είκοσι ψιλούς, φυγάδες από τα Μέγαρα. Ένα μόνο ιππαγωγό καράβι μετέφερε τριάντα άλογα.
Τόσες ήσαν οι πρώτες δυνάμεις που ξεκίνησαν

για τον πόλεμο. Μαζί τους ήσαν και μεταγωγικά του ανεφοδιασμού, τριάντα εμπορικά με τρόφιμα και με αρτοποιούς, πετροπελεκητές και ξυλουργούς και όσα εργαλεία χρειάζονταν για να χτιστή τείχος. Μαζί ήσαν άλλα εκατό μικρότερα καράβια που είχαν επιταχθή. Πολλά άλλα πλεούμενα κ' εμπορικά ακολουθούσαν, ελεύθερα, την εκστρατεία για να κάνουν εμπόριο. Όλος αυτός ο στόλος ξεκίνησε από την Κέρκυρα και διέσχισε το Ιόνιο πέλαγος. Αφού έφτασαν στο ακρωτήριο Ιαπυγία, στον Τάραντα, και όπου αλλού μπόρεσαν ν' αράξουν, άρχισαν να παραπλέουν τις ακτές της Ιταλίας. [Βιβλίο 6ο, Κεφ. 42-44 Μετάφραση Άγγελου Βλάχου]

Ερωτήσεις - Ασκήσεις

1. Να περιγράψετε τη διαδικασία της αναχώρησης του στόλου από τον Πειραιά και να επισημάνετε τα ΟΣ (ή/και ΡΣ) που νομίζετε ότι προσδίδουν λογοτεχνική μορφή στην περιγραφή.

2. α) Ποιες από τις παρακάτω λέξεις/φράσεις αποδίδουν, κατά την άποψή σας, καλύτερα τα αισθήματα των Αθηναίων για την εκστρατεία στη Σικελία: ανησυχία, φόβος, ελπίδα, ανυπομονησία αναχώρησης, σύγχυση, αδιαφορία για την έκβασή της, αυτοπεποίθηση, αβεβαιότητα για την επιτυχία της. β) Να

αιτιολογήσετε τις επιλογές σας με βάση το κείμενο.

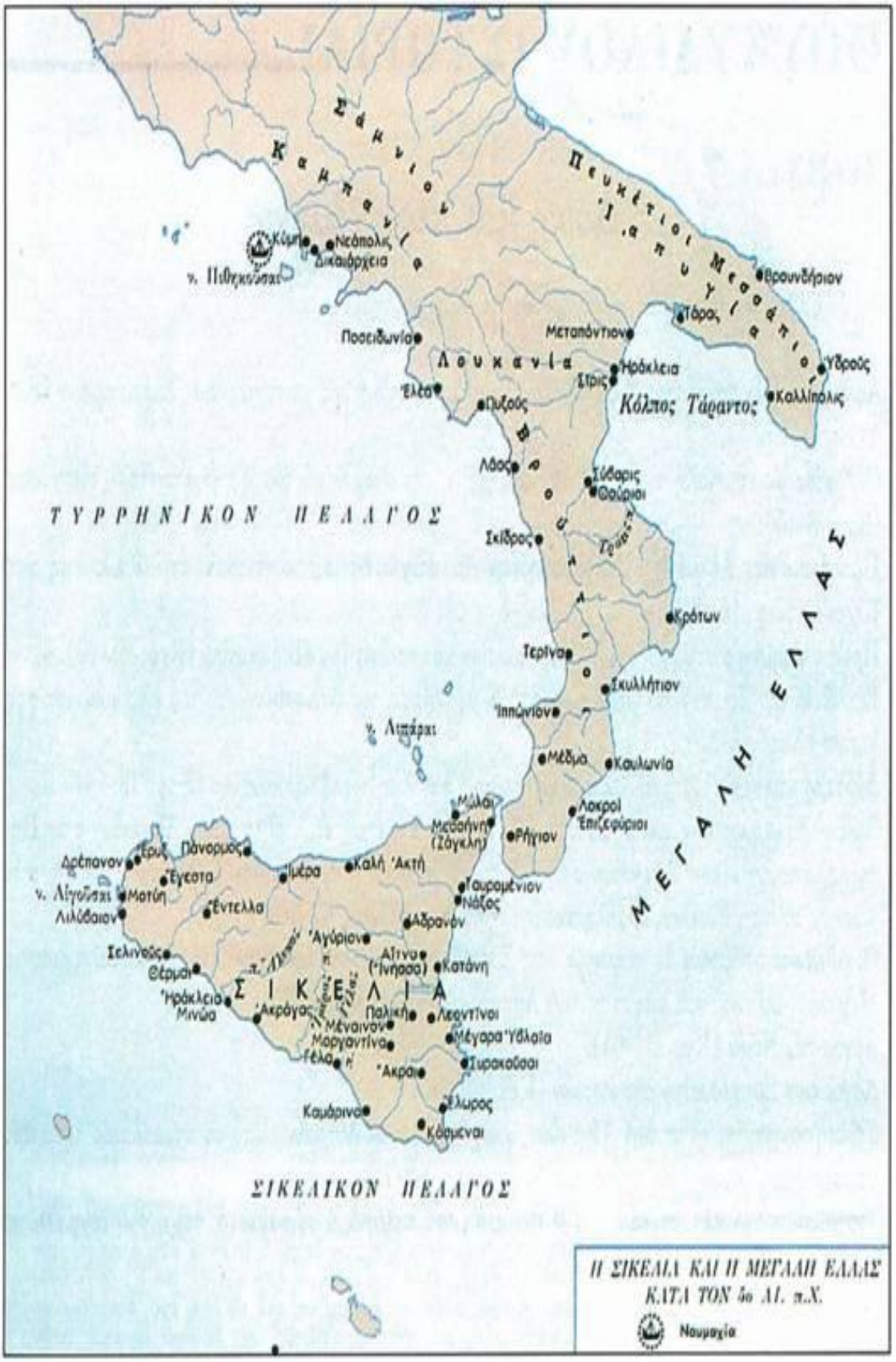
3. Να κατατάξετε τα παρακάτω ουσιαστικά στις αντίστοιχες κλίσεις: σάλπιγγι, σιωπή, κήρυκος, στράτευμα, κρατῆρες, ἐπιβάται, ὅμιλος, πολιτῶν, ἅμιλλαν

4. α) Να αναγνωρίσετε την κατηγορία των ρημάτων (βαρύτονα, συνηρημένα, ρήματα εις -μι) στην οποία ανήκουν οι ρηματικοί τύποι: ἐσέκειτο, ἀνάξεσθαι, ἐποιοῦντο, ξυνεπηύχοντο, ἐκπλεύσαντες, ἀφικέσθαι. β. Να γράψετε τους ρηματικούς τύπους στο α' πρόσωπο του ενεστώτα της οριστικής, στη φωνή που βρίσκονται.

θέματα για συζήτηση

Να συζητήσετε, έχοντας υπόψη καί το κεφ. 75 στο 7ο Βιβλίο, αν η επιβλητική τελετή των σπονδών είχε και βαθύτερο νόημα, δεν ήταν δηλαδή απλώς τυπική.

Να περιγράψετε την αναχώρηση του στόλου ως αυτόπτες μάρτυρες (σε πρώτο ενικό πρόσωπο), ως «επιβάτες» ή ως πολίτες. (Μπορείτε να συμβουλευθείτε την ενότητα «Περιγραφή και αφήγηση», σελ. 303-304 του Βιβλίου της Έκθέσης - Έκφρασης).

Σαμνίων
Καμπανία
Πευκέτιοι
Απουλία
Μεσσαπία
Κύμη
Νεάπολις
Δικαιάρχεια
ν. Πιθηκούσσαι
Ποσειδωνία
Μεταπόντιον
Τάρας
Βρουνδήσιον
Λουκανία
Ηράκλεια
Στρις
Ύδρους
Έλέα
Πυξούς
Κόλπος Τάραντος
Καλλίπολις
Λάος
Σύβαρις
Θούριοι
ΤΥΡΡΗΝΙΚΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ
Σκίδρος
Κρότων
ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΑΣ
Τερίνα
Σκυλλήτιον
Ίππώνιον
ν. Λιπάρι
Μέδμα
Καυλωνία
Μύλαι
Μεσσήνη (Ζάγκλη)
Λοκροί Επιζεφύριοι
Ρήγιον
Δρέπανον
Έρυξ
Πάνορμος
Έγεστα
Ίμέρα
Καλή Ακτή
ν. Λίγουσσαι
Μοτύη
Λιλύβαιον
Έντελλα
Ταυρομένιον
Νάξος
Άδρανόν
Άγύριον
Σελινούς
Άτινα (Ίνησσα)
Κατάνη
Θέρμαι
ΣΙΚΕΛΙΑ
Ηράκλεια Μινώα
Άκράγας
Παλική
Λεοντίνοι
Μέναινον
Μάργαντίνα
Μέγαρα Υβλαία
Γέλα
Άκραι
Συρακούσαι
Καμάρινα
Έλωρος
Κόφμεναι
ΣΙΚΕΛΙΚΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ
Η ΣΙΚΕΛΙΑ ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ 5ο ΑΙ. π.Χ.
Ναυμαχία

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

Βιβλίο 7

Δομή και περιεχόμενο

Το 7ο βιβλίο του Θουκυδίδη περιλαμβάνει τις εξής ενότητες:

Άφιξη του Γύλιππου στις Συρακούσες, πρώτες στρατιωτικές επιτυχίες των Συρακουσίων (Κεφ. 1-7).

Ο Νικίας με επιστολή του στην Αθήνα ζητεί ή την ανάκλησή του ή την αποστολή ενισχύσεων (Κεφ. 8-15).

Προετοιμασίες Αθηναίων-Πελοποννησίων και επιχειρήσεις που γίνονται την ίδια εποχή στην Ελλάδα (Κεφ. 16-20).

Πρώτη ναυμαχία στο λιμάνι των Συρακουσών και πτώση του Πλημμυρίου (Κεφ. 21-25).
Εξελίξεις την ίδια περίοδο στην Ελλάδα και μετάβαση του Δημοσθένη και του Ευρυμέδοντα στην Ιταλία (Κεφ. 26-35).

Δεύτερη ναυμαχία Αθηναίων και Συρακουσίων και νίκη των Συρακουσίων (Κεφ. 36-41).

Άφιξη του Δημοσθένη και του Ευρυμέδοντα στις Συρακούσες, επίθεση των Αθηναίων στις Επιπολές, αποτυχία των Αθηναίων στις Επιπολές, σκέψεις των Αθηναίων μετά την ήττα για αποχώρηση από τη Σικελία, αναβλητικότητα του Νικία (Κεφ. 42-50).

Οι Αθηναίοι ηττώνται σε ναυμαχία στις Συρακούσες, θάνατος του Ευρυμέδοντα, αποκλεισμός του Μεγάλου Λιμανιού και απόφαση των Αθηναίων για αναχώρηση (Κεφ. 51-60).

Λόγος του Νικία (Κεφ. 61-64).

Λόγοι των Συρακουσίων στρατηγών (Κεφ. 65-68).

Τελική ναυμαχία, ήττα των Αθηναίων, αναχώρηση των Αθηναίων από το στρατόπεδο τους προς το εσωτερικό του νησιού, λόγος του Νικία (Κεφ. 69-77).

Υποχώρηση και καταστροφή του αθηναϊκού εκστρατευτικού σώματος, η τύχη των αιχμαλώτων (Κεφ. 78-87).

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

Βιβλίο 7. Κεφάλαιο 75

Κείμενο

Εγκατάλειψη του στρατοπέδου. Αναχώρηση των Αθηναίων

[1] Μετὰ δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐδόκει τῷ Νικίᾳ καὶ τῷ Δημοσθένει ἱκανῶς παρεσκευάσθαι, καὶ ἡ ἀνάστασις ἤδη τοῦ στρατεύματος τρίτῃ ἡμέρᾳ [2] ἀπὸ τῆς ναυμαχίας ἐγίγνετο. Δεινὸν οὖν ἦν οὐ καθ᾽ ἓν μόνον τῶν πραγμάτων, ὅτι τάς τε ναῦς ἀπολωλεκότες πάσας ἀπεχώρουν καὶ ἀντὶ

μεγάλης ἐλπίδος καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ πόλις κινδυνεύοντες, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀπολείψει τοῦ στρατοπέδου ξυνέβαινε τῇ τε ὄψει ἑκάστῳ

[3] ἀλγεινὰ καὶ τῇ γνώμῃ αἰσθέσθαι. Τῶν τε γὰρ νεκρῶν ἀτάφων ὄντων, ὁπότε τις ἴδοι τινὰ τῶν ἐπιτηδείων κείμενον, ἐς λύπην μετὰ φόβου καθίστατο, καὶ οἱ ζῶντες καταλειπόμενοι τραυματίαι τε καὶ ἀσθενεῖς πολὺ τῶν τεθνεώτων τοῖς ζῶσι λυπηρότεροι ἦσαν καὶ τῶν

[4] ἀπολωλότων ἀθλιώτεροι. Πρὸς γὰρ ἀντιβολίαν καὶ ὀλοφυρμὸν τραπόμενοι ἐς ἀπορίαν καθίστασαν, ἄγειν τε σφᾶς ἀξιοῦντες καὶ ἕνα ἕκαστον ἐπιβοώμενοι, εἴ τινά πού τις ἴδοι ἢ ἑταίρων ἢ οἰκείων, τῶν τε ξυσκήνων ἤδη ἀπιόντων ἐκκρεμαννύμενοι καὶ ἐπακολουθοῦντες ἐς ὅσον δύναιντο, εἴ τῳ δὲ προλίποι ἡ ῥώμη καὶ τὸ σῶμα, οὐκ ἄνευ ὀλίγων ἐπιθειασμῶν καὶ οἰμωγῆς ὑπολειπόμενοι, ὥστε δάκρυσι πᾶν τὸ στράτευμα πλησθὲν καὶ ἀπορίᾳ τοιαύτῃ μὴ ῥᾳδίως ἀφορμᾶσθαι, καίπερ ἐκ πολεμίας τε καὶ μείζω ἢ κατὰ δάκρυα τὰ μὲν πεπονθότας ἤδη, τὰ δὲ περὶ τῶν ἐν ἀφανεῖ

[5] δεδιότας μὴ πάθωσιν. Κατήφειά τέ τις ἅμα καὶ κατάμεμψις σφῶν αὐτῶν πολλὴ ἦν. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἢ πόλει ἐκπεπολιορκημένῃ ἐῴκεσαν ὑποφευγούσῃ, καὶ ταύτῃ οὐ σμικρᾷ· μυριάδες γὰρ τοῦ ξύμπαντος ὄχλου οὐκ ἐλάσσους τεσσάρων ἅμα ἐπορεύοντο. Καὶ τούτων οἵ τε ἄλλοι πάντες ἔφερον ὅτι τις ἐδύνατο ἕκαστος χρήσιμον, καὶ οἱ ὁπλῖται καὶ οἱ ἱππῆς παρὰ τὸ

εἰωθὸς αὐτοὶ τὰ σφέτερα αὐτῶν σιτία ὑπὸ τοῖς ὅπλοις, οἱ μὲν ἀπορίᾳ ἀκολούθων, οἱ δὲ ἀπιστίᾳ· ἀπηυτομολήκεσαν γὰρ πάλαι τε καὶ οἱ πλεῖστοι παραχρῆμα. Ἔφερον δὲ οὐδὲ ταῦτα ἱκανά· σῖτος γὰρ οὐκέτι ἦν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. [6] Καὶ μὴν ἡ ἄλλη αἰκία καὶ ἡ ἰσομοιρία τῶν κακῶν, ἔχουσά τινα ὅμως τὸ μετὰ πολλῶν κούφισιν, οὐδ᾽ ὡς ῥᾳδία ἐν τῷ παρόντι ἐδοξάζετο, ἄλλως τε καὶ ἀπὸ οἵας λαμπρότητος καὶ αὐχήματος τοῦ πρώτου ἐς οἵαν τελευτὴν καὶ ταπεινότητα ἀφῖκτο.

Απόλυτη διάψευση των αρχικών προσδοκιών τους

[7] Μέγιστον γὰρ δὴ τὸ διάφορον τοῦτο [τῷ] Ἑλληνικῷ στρατεύματι ἐγένετο, οἷς ἀντὶ μὲν τοῦ ἄλλους δουλωσομένους ἥκειν αὐτοὺς τοῦτο μᾶλλον δεδιότας μὴ πάθωσι ξυνέβη ἀπιέναι, ἀντὶ δ᾽ εὐχῆς τε καὶ παιάνων, μεθ᾽ ὧν ἐξέπλεον, πάλιν τούτων τοῖς ἐναντίοις ἐπιφημίσμασιν ἀφορμᾶσθαι, πεζούς τε ἀντὶ ναυβατῶν πορευομένους καὶ ὁπλιτικῷ προσέχοντας μᾶλλον ἢ ναυτικῷ. ὅμως δὲ ὑπὸ μεγέθους τοῦ ἐπικρεμαμένου ἔτι κινδύνου πάντα ταῦτα αὐτοῖς οἱστὰ ἐφαίνετο.

γλωσσικά σχόλια

ἐδόκει· δοκεῖ = φαίνεται καλό / **ἔδοξε τῇ βουλῇ, ἔδοξε τῷ δήμῳ** = αποφασίστηκε, νομοθετήθηκε, ψηφίστηκε από τη βουλή

ἀνάστασις τοῦ στρατεύματος = διάλυση και εγκατάλειψη του στρατοπέδου. Ως στρατιωτικός όρος η ἀνάστασις έχει πάντοτε κακή σημασία

ἀπολωλεκότες· (ἀπόλλυμι) = αφού είχαν χάσει

ἀπολείψει· ἀπόλειψις = εγκατάλειψη

ἀλγεινός = οδυνηρός, λυπηρός (πβ. ΝΕ άλγος, νοσταλγία, ισχυαλγία, κεφαλαλγία, μυαλγία, ανάλγητος, αναλγητικό κ.ά.)

ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀπολείψει... αἰσθέσθαι = αλλά επίσης επειδή, όταν εγκατέλειπαν το στρατόπεδο, συνέβαινε στον καθένα και με τα μάτια του να βλέπει θλιβερά πράγματα και με την ψυχή του να τα αισθάνεται

οἱ ἐπιτήδειοι (ουσ.) = οι οικείοι, οι στενοί φίλοι

ἐς λύπην μετὰ φόβου καθίστατο = δοκίμαζε αίσθημα λύπης ανάμεικτο με φόβο

τῶν τεθνεώτων·οἱ τεθνεῶτες (μτχ.πρκ. του ρ. θνήσκω) = οι νεκροί, αυτοί που είχαν πεθάνει

ἀντιβολία = παράκληση, δέηση, ικεσία

ὀλοφυρμὸς = θρήνος

ἐς ἀπορίαν καθίστασαν = έφερναν σε αμηχανία (ενν. τους ἀπιόντας)

ἐπιβοώμενοί· ἐπιβοάομαι, -ῶμαι = φωνάζω μεγαλόφωνα

ξύσκηνος = αυτός που μένει στην ίδια σκηνή, ο σύντροφος της ίδιας σκηνής

τῶν τε ξυσκήνων ἤδη ἀπιόντων κρεμαννύμενοι καὶ ἐπακολουθοῦντες ἐς ὅσον

δύναιντο = και κρέμονταν από τους συντρόφους τους της ίδιας σκηνής, οι οποίοι αποχωρούσαν πλέον, και τους ακολουθούσαν όσο μπορούσαν
ἐκκρεμαννύμενοι· ἐκκρεμάννυμαι = κρέμομαι από κάποιον, πιάνομαι από τα χέρια του ή από τα ενδύματά του (πβ. ΝΕ εκκρεμής, εκκρεμές, εκκρεμότητα)
καὶ ἐπακολουθοῦντες ἐς ὅσον δύναιντο = ενν. ἐπακολουθεῖν
εἴ τῳ δὲ προλίποι ἡ ῥώμη καὶ τὸ σῶμα = όταν απόκαμε κανενός η δύναμη και το κορμί
ἐπιθειασμὸς = επίκληση των θεών
οἰμωγὴ >οἶμοι = αναστεναγμός, θρήνος, οδυρμός
ὥστε δάκρυσι πᾶν τὸ στράτευμα πλησθὲν καὶ ἀπορίᾳ τοιαύτῃ μὴ ῥᾳδίως ἀφορμᾶσθαι = έτσι όλοι στο στράτευμα πλημμύρισαν δάκρυα και βρέθηκαν σε τέτοια αγωνία, ώστε δεν ξεκινούσαν εύκολα
ἀφορμᾶσθαι· ἀφορμάομαι, -ῶμαι = ξεκινώ, αναχωρώ
καίπερ ἐκ πολεμίας = ενν. ἀφορμωμένους
τὰ δὲ περὶ τῶν ἐν ἀφανεῖ δεδιότας μὴ πάθωσιν = φοβούνταν, μήπως στο σκοτεινό μέλλον πάθουν κι άλλες (συμφορές) ακόμη
δεδιότας· δέδοικα ἡ δέδια = φοβούμαι
κατάμεμψις = ψόγος, κατηγορία, μομφή
ἐῴκεσαν· ἔοικα = μοιάζω
ὑποφευγούσῃ· ὑποφεύγω = ξεφεύγω, διαφεύγω, φεύγω κρυφά
παρὰ τὸ εἰωθὸς = παρά τη συνήθεια

οἱ μὲν ἀπορίᾳ ἀκολούθων, οἱ δὲ ἀπιστίᾳ, = άλλοι γιατί δεν είχαν ακολούθους και άλλοι γιατί δεν τους εμπιστεύονταν
ἀπηυτομολήκεσαν γὰρ πάλαι τε καὶ οἱ πλεῖστοι παραχρῆμα = γιατί και από παλιά είχαν αυτομολήσει πολλοί και οι περισσότεροι λιποτακτούσαν τώρα
ἀπαυτομολεω, -ῶ <αὐτὸς + μολεῖν = λιποτακτώ
αἰκία = εξαθλίωση, δυστυχία
ἰσομοιρίας <ἴσος + μοῖρα = το ίσο μερίδιο, η ίση συμμετοχή
κούφισις = ανακούφιση
οὐδ' ὡς ῥᾳδία ἐν τῷ παρόντι ἐδοξάζετο = τους φαινόταν αυτή τη στιγμή αβάσταχτη
αὔχημα = καύχημα
τὸ διάφορον = η μεταβολή της κατάστασης
ἐπιφημίσμασιν· ἐπιφήμισμα = κακός οιωνός, αντίθετος οιωνός (ενν. από τις ευχές και τους παιάνες)
ναυβάτης <ναῦς + βαίνω = οπλίτης που μεταφέρεται με πλοίο, (σε αντιδιαστολή προς τον ἐρέτην = τον κωπηλάτη), επιβάτης πλοίου
οἰστά <οἴσω (μέλλοντας του φέρω) = υποφερτά

Ερμηνευτικά σχόλια

Μετά τη ναυμαχία στο λιμάνι των Συρακουσών και τη γενική συμπλοκή στη γύρω περιοχή, οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοι τους ἀνείλοντο (συγκέντρωσαν) τα ναυάγια και τους νεκρούς τους και τους έθαψαν με τιμές. Οι Αθηναίοι μετά τη συντριπτική τους ήττα ούτε καν διανοήθηκαν να ζητήσουν πρόσκαιρη ανακωχή για «ἀναίρεσιν» των δικών τους νεκρών (7.72.2). Ο πανικός τούς έκανε να σκέφτονται μόνο πώς θα διαφύγουν μέσα στη νύχτα.

καὶ ἀνάστασις ἤδη τοῦ στρατεύματος τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀπὸ τῆς ναυμαχίας ἐγένετο

Μεσολάβησαν δηλαδή 48 ώρες από το βράδυ της ημέρας της ναυμαχίας έως την αυγή της αναχώρησης. Το χρονικό αυτό διάστημα εκμεταλλεύτηκαν οι Συρακούσιοι, για να οχυρώσουν όλες τις διαβάσεις, από τις οποίες θα περνούσαν οι Αθηναίοι.

δεινὸν οὖν ἦν... τῶν πραγμάτων

Ο Θουκυδίδης κάνει μία διάκριση μεταξύ της πραγματικής τους κατάστασης (πράγματα), της οποίας κάθε πτυχή (αναπτυσσόμενη με το ὅτι) ήταν αποθαρρυντική και της επίπτωσης που είχε στο ηθικό του στρατεύματος η εγκατάλειψη του στρατοπέδου.

τῶν τε γὰρ νεκρῶν ἀτάφων ὄντων

Πρόκειται για παραβίαση του άγραφου, ηθικού νόμου, που όριζε ότι οι νεκροί πρέπει οπωσδήποτε να θάβονται. Η πληροφορία αυτή δείχνει το βαθμό κατάπτωσης του ηθικού των Αθηναίων.

ἐς λύπην μετὰ φόβου καθίστατο

Φοβούνταν την οργή των θεῶν, οι οποίοι τιμωρούσαν, όσους άφηναν άταφους τους νεκρούς τους (πρβλ. Σοφ. Ἀντιγ.458-460: ἀνδρὸς οὐδενὸς/φρόνημα δείσασ', ἐν θεοῖσι τὴν δίκην/ δώσειν). Επίσης ο καθένας καταλαμβανόταν από τρόμο, μήπως μείνει και ο ίδιος άταφος, αν πεθάνει στην υποχώρηση.

πολὺ τῶν τεθνεώτων τοῖς ζῶσι λυπηρότεροι ἦσαν καὶ τῶν ἀπολωλότων ἀθλιώτεροι

Η μετοχή τεθνεώτων περιγράφει τους νεκρούς ως αντικείμενα, η δε ἀπολωλότων ως όντα, τα οποία δεν μπορούν πλέον να δρουν ούτε να υποφέρουν.

οὐκ ἄνευ ὀλίγων ἐπιθειασμῶν καὶ οἰμωγῆς ὑπολειπόμενοι

Γεγονός είναι ότι οι ασθενείς και οι τραυματίες δεν αποδέχτηκαν εύκολα τη μοίρα τους και το άκουσμα των θρήνων τους ήταν το τίμημα που έπρεπε να πληρώσουν οι αρτιμελείς, επειδή τους άφηναν πίσω.

πεπονθότας... δεδιότας

Οι δύο μετοχές προσδιορίζουν το στράτευμα και είναι σχήμα «κατά σύνεσιν» ή κατά το νοούμενο (βλ. Α.Β. Μουμτζάκη, Συντακτικό της Αρχαίας ελληνικής §188, σελ. 173).

οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἤ πόλει ἐκπεπολιορκημένῃ ἐῴκεσαν ὑποφευγούσῃ

Η παρομοίωση των 40.000 ανδρών που άρχισαν να πορεύονται, με ένα πληθυσμό που προσπαθεί να γλιτώσει από μια πόλη που έχει καταληφθεί μετά από πολιορκία, μαρτυρεί την περιγραφική δύναμη, την παραστατικότητα, το ρεαλισμό αλλά και την τραγική ένταση της θουκυδίδειας γραφής. Πρόκειται για ευφυέστατη επινόηση του ιστορικού, η οποία αποδίδει το πλήθος των ανθρώπων αλλά και το μέγεθος της καταστροφής τους. Ωστόσο δεν πρόκειται για συρφετό. Το στράτευμα μέχρι αυτή τη στιγμή προχωρεί συντεταγμένο.

μυριάδες γὰρ τοῦ ξύμπαντος ὄχλου οὐκ ἐλάσσους τεσσάρων ἅμα ἐπορεύοντο

Ο Θουκυδίδης φαίνεται ότι υπολογίζει τον αριθμό αυτών που στάλθηκαν στη Σικελία σε όχι μικρότερο των 40.000 βάσει των όσων αναφέρει στο 6.43 και 7.16.2 και 42.1. Υποθέτει ότι τα 40 πλοία στην πρώτη επιχείρηση και ο ίδιος αριθμός πλοίων στη δεύτερη μετέφεραν στρατό (ήταν δηλαδή μεταγωγικά). Είναι ωστόσο βέβαιο ότι έχει συμπεριλάβει δούλους στον αριθμό των 40.000 ανδρών,

υπολογίζοντας ότι ο αριθμός των δούλων, που έμεινε, ήταν περίπου ίσος με τον αριθμό των στρατιωτών και ναυτών που σκοτώθηκαν, αιχμαλωτίστηκαν ή χάθηκαν. (Πβ. Ίσοκρ. Περί είρήνης 86).

παρὰ τὸ εἰωθὸς

Είναι η σαφέστερη μαρτυρία, που επιβεβαιώνει ότι το σώμα των οπλιτών χρησιμοποιούσε στο πεδίο της μάχης δούλους για τη μεταφορά των χρησίμων.

οἱ μὲν ἀπορίᾳ ἀκολούθων

Οι ιππείς ακολουθούνταν από προσωπικούς ακολούθους (υπηρέτες), οι οποίοι μετέφεραν τα απαραίτητα.

οἱ δὲ ἀπιστίᾳ

Διότι δεν πίστευαν τους εναπομείναντες από τους δούλους, φοβούμενοι, μήπως και αυτοί αυτομολήσουν, όπως και οι υπόλοιποι.

καὶ μὴν ἡ ἄλλη αἰκία... ἐδοξάζετο

Η ανακούφιση που αισθάνεται κανείς, όταν βρίσκεται στην ίδια δεινή κατάσταση μαζί με πολλούς άλλους, δεν παρηγορούσε τους Αθηναίους, αντίθετα η διάχυτη σε όλους δυστυχία ενίσχυε την αίσθηση του τραγικού αδιεξόδου, που ορθωνόταν ενώπιον τους.

οἷς

Αναφέρεται στο «στρατεύματι»· λέξη με περιληπτική σημασία

[τῷ] Ἑλληνικῷ στρατεύματι

Ο προσδιορισμός Ἑλληνικῷ είναι απαραίτητος. Ο Θουκυδίδης είχε υπόψη του ολέθρους που έπληξαν πολυπληθή ανατολικά στρατεύματα.

ἀντὶ δ' εὐχῆς τε καὶ παιάνων μεθ' ὧν ἐξέπλεον

Κατά την αναχώρηση του στόλου από τον Πειραιά (βλ. 6.32). Πρόκειται για τραγική μεταβολή της θέσης τους.

Βιβλίο 7. Κεφάλαια 76-77

Κείμενο

Ο Νικίας προσπαθεί να ενθαρρύνει το στράτευμα

[76] Ὁρῶν δὲ ὁ Νικίας τὸ στράτευμα ἀθυμοῦν καὶ ἐν μεγάλῃ μεταβολῇ ὄν, ἐπιπαριὼν ὡς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐθάρσυνέ τε καὶ παρεμυθεῖτο, βοῇ τε χρώμενος ἔτι μᾶλλον ἑκάστοις καθ᾽ οὓς γίγνοιτο ὑπὸ προθυμίας καὶ βουλόμενος ὡς ἐπὶ πλεῖστον γεγωνίσκων ὠφελεῖν τι.

Ο λόγος του Νικία

[77.1] «Καὶ ἐκ τῶν παρόντων, ὦ Ἀθηναῖοι καὶ ξύμμαχοι, ἐλπίδα χρὴ ἔχειν (ἤδη τινὲς καὶ ἐκ δεινοτέρων ἢ τοιῶνδε ἐσώθησαν), μηδὲ καταμέμφεσθαι ὑμᾶς ἄγαν αὐτοὺς μήτε ταῖς ξυμφοραῖς μήτε ταῖς παρὰ τὴν ἀξίαν νῦν κακοπαθίαις.

Αναφορά στην προσωπική του τύχη

[2] Κἀγώ τοι οὐδενὸς ὑμῶν οὔτε ῥώμῃ προφέρων (ἀλλ᾽ ὁρᾶτε δὴ ὡς διάκειμαι ὑπὸ τῆς νόσου) οὔτ᾽ εὐτυχίᾳ δοκῶν που ὕστερός του εἶναι κατά τε τὸν ἴδιον βίον καὶ ἐς τὰ ἄλλα, νῦν ἐν τῷ αὐτῷ κινδύνῳ τοῖς φαυλοτάτοις αἰωροῦμαι· καίτοι πολλὰ μὲν ἐς θεοὺς νόμιμα δεδιήτημαι, πολλὰ δὲ ἐς ἀνθρώπους δίκαια καὶ [3] ἀνεπίφθονα. Ἀνθ᾽ ὧν ἡ μὲν ἐλπὶς ὅμως θρασεῖα τοῦ μέλλοντος, αἱ δὲ ξυμφοραὶ οὐ κατ᾽ ἀξίαν δὴ φοβοῦσιν. Τάχα δὲ ἂν καὶ λωφήσειαν· ἱκανὰ γὰρ τοῖς τε πολεμίοις ηὐτύχηται, καὶ εἴ τῳ θεῶν ἐπίφθονοι ἐστρατεύσαμεν, ἀποχρώντως [4] ἤδη τετιμωρήμεθα. Ἦλθον γάρ που καὶ ἄλλοι τινὲς ἤδη ἐφ᾽ ἑτέρους, καὶ ἀνθρώπεια δράσαντες ἀνεκτὰ ἔπαθον. Καὶ ἡμᾶς εἰκὸς νῦν τά τε ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐλπίζειν ἡπιώτερα ἔξειν (οἴκτου γὰρ ἀπ᾽ αὐτῶν ἀξιώτεροι ἤδη ἐσμὲν ἢ φθόνου), καὶ ὁρῶντες ὑμᾶς αὐτοὺς οἷοι ὁπλῖται ἅμα καὶ ὅσοι ξυντεταγμένοι χωρεῖτε μὴ καταπέπληχθε ἄγαν, λογίζεσθε δὲ ὅτι αὐτοί τε πόλις εὐθύς ἐστε ὅποι ἂν καθέζησθε καὶ ἄλλη οὐδεμία ὑμᾶς τῶν ἐν Σικελίᾳ οὔτ᾽ ἂν ἐπιόντας

δέξαιτο ῥᾳδίως οὔτ᾽ ἂν ἱδρυθέντας που ἐξαναστήσειεν.

Οδηγίες για την πορεία

[5] Τὴν δὲ πορείαν ὥστ᾽ ἀσφαλῆ καὶ εὔτακτον εἶναι αὐτοὶ φυλάξατε, μὴ ἄλλο τι ἡγησάμενος ἕκαστος ἢ ἐν ᾧ ἂν ἀναγκασθῇ χωρίῳ μάχεσθαι, [6] τοῦτο καὶ πατρίδα καὶ τεῖχος κρατήσας ἕξειν. Σπουδὴ δὲ ὁμοίως καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν ἔσται τῆς ὁδοῦ· τὰ γὰρ ἐπιτήδεια βραχέα ἔχομεν, καὶ ἢν ἀντιλαβώμεθά του φιλίου χωρίου τῶν Σικελῶν (οὗτοι γὰρ ἡμῖν διὰ τὸ Συρακοσίων δέος ἔτι βέβαιοι εἰσίν), ἤδη νομίζετε ἐν τῷ ἐχυρῷ εἶναι. Προπέπεμπται δ᾽ ὡς αὐτούς, καὶ ἀπαντᾶν εἰρημένον καὶ σιτία ἄλλα κομίζειν.

Αισιοδοξία ότι η αθηναϊκή δύναμη θα ανορθωθεί ξανά

[7] Τό τε ξύμπαν γνῶτε, ὦ ἄνδρες στρατιῶται, ἀναγκαῖόν τε ὂν ὑμῖν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς γίγνεσθαι ὡς μὴ ὄντος χωρίου ἐγγὺς ὅποι ἂν μαλακισθέντες σωθείητε καί, ἢν νῦν διαφύγητε τοὺς πολεμίους, οἵ τε ἄλλοι τευξόμενοι ὧν ἐπιθυμεῖτέ που ἐπιδεῖν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν μεγάλην δύναμιν τῆς πόλεως καίπερ πεπτωκυῖαν ἐπανορθώσοντες· ἄνδρες γὰρ πόλις, καὶ οὐ τείχη οὐδὲ νῆες ἀνδρῶν κεναί.»

Γλωσσικά σχόλια

Κεφ. 76
ἀθυμοῦν· ἀθυμέω, -ῶ = είμαι άθυμος, βαρύθυμος, αποκαρδιωμένος

ἐν μεγάλῃ μεταβολῇ ὄν = βρισκόταν (το στράτευμα) σε μεγάλη μεταβολή του φρονήματος

ἐπιπαριών· (ἐπιπάρειμι)= διερχόμενος τις τάξεις του στρατού

παρεμυθεῖτο· παραμυθέομαι, -οῦμαι = παρηγορώ, καθησυχάζω, καταπραύνω

γεγωνίσκων (γεγωνίσκω επεκτετ. εν.αντί γέγωνα) = φωνάζοντας δυνατά

Κεφ. 77
καταμέμφεσθαι· καταμέμφομαι = κατηγορώ, ψέγω

ξυμφοραῖς... κακοπαθίαις= «ξυμφοραί» είναι οι μεταβολές της τύχης, προς το χειρότερο, «κακοπαθίαι» είναι οι ταλαιπωρίες

προφέρων· προφέρω= υπερτερώ, υπερέχω

κἀγὼ τοι οὐδενὸς ὑμῶν οὔτε ῥώμῃ προφέρων= κι εγώ βέβαια ούτε πιο δυνατός είμαι από κανένα σας

ὡς διάκειμαι ὑπὸ τῆς νόσου πώς έχω = καταντήσει από την αρρώστια

αἰωρέομαι, -οῦμαι κινδυνεύω, είμαι= εκτεθειμένος σε κίνδυνο

δεδιήτημαι· διαιτάομαι, -ῶμαι = τηρώ (πβ. δίαιτα, διαιτητής, ενδιαιτήματα)

καίτοι πολλὰ μὲν ἐν θεοὺς νόμιμα δεδιήτημαι= και όμως πάντοτε στη ζωή μου τήρησα πιστά τα καθιερωμένα θρησκευτικά έθιμα, τίμησα τους θεούς με όλες τις καθιερωμένες τιμές

ἀνεπίφθονος (α στερ. + ἐπίφθονος)= άμεμπτος, αυτός που δεν προκαλεί το φθόνο

λωφήσειαν· λωφάω, -ῶ = παύομαι, λήγω, κοπάζω (πβ. ΝΕ λουφάζω)

ἀποχρώντως= αρκετά, ικανοποιητικά

καταπέπληχθε· καταπλήττομαι =είμαι πανικόβλητος, καταλαμβάνομαι από δεινό φόβο

ἄγαν (επίρρ.)= πάρα πολύ, υπερβολικά

καθέζησθε· καθέζομαι =εγκαθίσταμαι, στρατοπεδεύω

ἱδρυθέντες· ἱδρύομαι = εγκαθίσταμαι

ἐξαναστήσειεν· ἐξανίστημι= μετακινώ, σηκώνω κάποιον από τη θέση του, διώχνω

εὔτακτος (ὁ, ἡ), τὸ εὔτακτον = αυτός που τηρεί καλή τάξη, για στρατιώτες, ο πειθαρχημένος

ἐν τῷ ἐχυρῷ εἰμι =είμαι σε ασφαλές μέρος

προπέπεμπται (προπέμπομαι) = έχει σταλεί εκ των προτέρων (ενν. μήνυμα)

τό τε ξύμπαν = και γενικά, και με λίγα λόγια

μαλακισθέντες· μαλακίζομαι= δείχνω δειλία, αδυναμία

ἐπιδεῖν· ἐφοράω, -ῶ = ξαναβλέπω

Ερμηνευτικά σχόλια

Κεφ. 76
καὶ ἐν μεγάλῃ μεταβολῇ ὄν

Η μεταβολή από τις μεγάλες ελπίδες στην απελπισία, όπως ανέφερε και στο 7.75.6 ο ιστορικός.

Ὁρῶν δὲ ὁ Νικίας...ὠφελεῖν τι

Μολονότι ο Νικίας διέπραξε πολλά σφάλματα, εντούτοις είναι αξιοθαύμαστη η αποφασιστικότητα που δείχνει στην παρούσα οικτρή κατάσταση. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα όσα αναφέρει για το γέροντα και άρρωστο πλέον στρατηγό ο Πλούταρχος (Νικ. 26.4): πολλῶν δὲ δεινῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ φαινομένων, οὐδὲν ἦν οἰκτρότερον αὐτοῦ Νικίου θέαμα, κεκακωμένου μὲν ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, συνεσταλμένου δὲ παρ' ἀξίαν εἰς τὸ σῶμα πολλῶν διὰ τὴν νόσον δεόμενον, πράττοντος δὲ μετ' ἀρρωστίας καὶ καρτεροῦντος ἃ πολλοὶ τῶν ἐρρωμένων μόλις ὑπέμενον, καταφανοῦς δὲ πᾶσιν ὄντος οὐ δι' ἑαυτὸν οὐδὲ τῷ φιλοψυχεῖν τοῖς πόνοις ἐμμένοντος, ἀλλὰ δι' ἐκείνους τὴν ἐλπίδα μὴ προϊεμένου. (Κι ενώ πολλές συμφορές φαίνονταν στο στρατόπεδο, κανένα θέαμα δεν ήταν πιο αξιολύπητο από τον ίδιο το Νικία, εξαντλημένο από την αρρώστια και περιορισμένο, παρά την αξία του, στα απολύτως απαραίτητα και σε πολύ λίγα εφόδια για το σώμα του, αν και είχε ανάγκη από πολλά εξαιτίας της ασθένειας· και ενώ ήταν άρρωστος έδειχνε τέτοια καρτερικότητα σε πράγματα που πολλοί από τους υγιείς με δυσκολία υπέμεναν, κι ήταν ολοφάνερο σε όλους ότι έκανε υπομονή όχι για τον εαυτό του ή από αγάπη για τη ζωή του, αλλά γιατί δεν εγκατέλειπε την ελπίδα για χάρη εκείνων) (μετάφραση από τη μεταφραστική ομάδα εκδ. Κάκτου).**

1. «Την κρίσιμη αυτή στιγμή ο Νικίας σκέφτεται μόνο τον εαυτό του και την καλή του τύχη, πράγμα πιθανό και ανθρώπινο, αλλά όχι στοιχείο ικανού ηγέτη και παραπονείται ότι αντιμετωπίζει τον ίδιο κίνδυνο με τον τελευταίο στρατιώτη». (Ε.Μ. Σούλης, Ρητορικοί Λόγοι στους Αρχαίους Έλληνες ιστορικούς. Π.Ε.Φ. Σεμινάριο 4, σ. 49).

Κεφ. 77
ἐλπίδα χρὴ ἔχειν

«Η δημηγορία του Νικία στο Κεφ. 7.77 βασίζεται απόλυτα στην ελπίδα, στην οποία καταφεύγει κανείς, όταν ο λογισμός δεν του επιτρέπει πια να περιμένει τίποτα, και στην ευτυχία, δηλαδή στην τύχη, την οποία ο Νικίας αναθέτει πια στους θεούς. Η αφήγηση όμως διαψεύδει τη δημηγορία αντί να την επιβεβαιώσει» (J. de Romilly, Ιστορία και Λόγος στο Θουκυδίδη, σ. 156, σημ. 55).

οὔτ' εὐτυχίᾳ δοκῶν που ὕστερός του εἶναι κατά τε τὸν ἴδιον βίον καὶ ἐς τὰ ἄλλα

Ο Νικίας διέπρεπε και κατά τον πλούτο και ως προς τη λαμπρότητα της καταγωγής του.

κἀγὼ τοι... τοῖς φαυλοτάτοις αἰωροῦμαι

Το επίθετο δε χρησιμοποιείται εδώ με την ηθική του σημασία αλλά με την πολιτική: τοῖς εὐτελεστάτοις. Εκφράζεται έτσι μια αριστοκρατική αντίληψη απολύτως σύμφωνη με το χαρακτήρα και με τη γενικότερη ιδεολογία του Νικία.

καίτοι πολλὰ... ἀνεπίφθονα

Κανείς δε θα μπορούσε να κατηγορήσει το Νικία ούτε ως προς τη θεοσέβειά του ούτε ως προς τις σχέσεις του με τους ανθρώπους.

ἀνθ' ὧν

Δηλαδή της ευσέβειας προς τους θεούς και της δικαιοσύνης προς τους ανθρώπους. Ο Νικίας δεν ήταν φύσει τέτοιος χαρακτήρας, αλλά τα λέει αυτά για να εμψυχώσει το στρατό. Αξιοσημείωτη είναι η μαρτυρία του Πλούταρχου για τον Αθηναίο στρατηγό (Νικ. 2): τῇ φύσει γὰρ ὢν ἀθαρσὴς καὶ δύσελπις, ἐν μὲν τοῖς πολεμικοῖς ἀπέκρυπτεν εὐτυχίᾳ τὴν δειλίαν («Από τη φύση του ήταν άτολμος και απαισιόδοξος, όμως στον πόλεμο η καλή του τύχη έκρυβε τη δειλία του». (Μετάφραση από τη μεταφραστική ομάδα εκδ. Κάκτου).

ὅμως

Παρά τη δυσχερέστατη τωρινή μας κατάσταση

οὐ κατ' ἀξίαν δὴ

Η χρήση του δὴ υποδηλώνει ότι η συμφορά οδήγησε τους Αθηναίους σε αμφισβήτηση της αξίας τους, γεγονός που τονίζεται και στην §1.Ο Νικίας όμως δε φαίνεται να αμφιβάλλει καθόλου για την αξία του στρατού του. Οι αποτυχίες δεν εγείρουν σε καμιά περίπτωση θέμα αξίας του αθηναϊκού στρατεύματος, ούτε τον ανησυχούν υπέρμετρα. Τα λόγια του φανερώνουν την πεποίθησή του ότι ο στρατός του, ακόμα και τώρα, είναι ικανός να νικήσει.

ἱκανὰ γὰρ τοῖς τε πολεμίοις ηὐτύχηται, καὶ... τετιμωρήμεθα

Ο Νικίας εκφράζει εδώ δύο ιδέες ταυτόχρονα: η μία είναι ότι ο αθηναϊκός στρατός τιμωρήθηκε επαρκώς, αν, εκστρατεύοντας στη Σικελία, κίνησε το φθόνο των θεών. Η δεύτερη ιδέα του είναι ότι η απόλυτη επιτυχία προκαλεί πάντοτε το θεϊκό φθόνο, γεγονός που σημαίνει ότι τώρα η οργή των θεών θα κατευθυνθεί κατά των Συρακουσίων. Ο Νικίας θεωρεί αρκετή τη μέχρι τώρα τιμωρία. Αλλά σε λίγες ημέρες τραγικότερο τέλος περιμένει τους Αθηναίους.

εἰ τῳ θεῶν ἐπίφθονοι ἐστρατεύσαμεν

Οι αρχαίοι πίστευαν ότι το θείο είναι φθονερό (βλ. παράθεμα 2, σελ. 395).

ἀνθρώπεια δράσαντες ἀνεκτὰ ἔπαθον

Η παραδοσιακή αντίθεση δρᾶσαι/παθεῖν υποδηλώνει έγκλημα και τιμωρία. Έτσι το επίθετο ἀνθρώπεια σημαίνει: πράξεις που μπορεί να περιμένει κανείς από τη φύση του ανθρώπου, που είναι επιρρεπής στα σφάλματα. Με τη φράση αυτή ο Νικίας ομολογεί ότι η εκστρατεία των Αθηναίων στη Σικελία ήταν πράξη άδικη.

τά τε ἀπὸ τοῦ θεοῦ

Όταν ο αρχαίος Έλληνας έκανε λόγο για θεό χωρίς να προσδιορίζει συγκεκριμένη θεότητα, εννοούσε το Δία ή οποιονδήποτε σχετιζόμενο με το πρόβλημά του θεό.

οἴκτου γὰρ ἀπ' αὐτῶν ἀξιώτεροι ἐσμὲν ἢ φθόνου

Γενικά οι θεοί των αρχαίων Ελλήνων δεν αισθάνονται έλεος. Πάντως οι άνθρωποι που βρίσκονται σε δεινή θέση εύλογα στρέφονται προς τους θεούς και εκλιπαρούν την ευσπλαχνία τους.

οἷοι ὁπλῖται

Στη Σικελία είχε σταλεί το άνθος των Αθηναίων οπλιτών.

δέξαιτο

Ως στρατιωτικός όρος το δέχεσθαι (δέχομαι, αντιμετωπίζω τον εχθρό) είναι αντίθετο του

φεύγειν (τρέπομαι σε φυγή, διαφεύγω, προσπαθώ να σωθώ με τη φυγή, δειλιάζω).

κρατήσας

Η μετοχή είναι υποθετική.

σπουδὴ δὲ... τῆς ὁδοῦ

Τα λόγια αυτά του Νικία αποτελούν υπόσχεση και όχι διαταγή προς το στράτευμα.

οὗτοι γὰρ ἡμῖν διὰ τὸ Συρακοσίων δέος ἔτι βέβαιοι εἰσὶν

Οι Σικελοί φοβούνταν τους Συρακουσίους, διότι είχαν αποστατήσει απ' αυτούς. Οι Αθηναίοι είχαν και Σικελιώτες συμμάχους, αλλά αυτοί δεν ήταν πλέον βέβαιοι.

ἀνδράσιν ἀγαθοῖς γίγνεσθαι·

«ἀνὴρ ἀγαθὸς» σημαίνει γενναίος στρατιώτης. Πρόκειται για τυπική έκφραση της αρχαίας ελληνικής. Ο Νικίας προτρέπει τους άνδρες του να αποδειχθούν καλοί πολεμιστές.

οἵ τε ἄλλοι

Χωρίζει τους στρατιώτες σε δύο κατηγορίες, στους συμμάχους και στους Αθηναίους.

ὧν ἐπιθυμεῖτέ που ἐπιδεῖν

Δηλ. τα σπίτια σας.

καίπερ πεπτωκυῖαν

Η πτώση της πόλης αποδίδεται στις δυστυχίες που επέφερε η εκστρατεία στη Σικελία. Πολύ εύστοχη είναι η αντίθεση που δημιουργεί η χρήση των δύο μετοχών: πεπτωκυῖαν ἐπανορθώσοντες.

ἄνδρες γὰρ πόλις

Αυτή η άποψη δε διατυπώθηκε πρώτη φορά από το Θουκυδίδη, αλλά χρονολογείται τουλάχιστον από την εποχή του λυρικού ποιητή Αλκαίου (βλ. παράθεμα 3, σελ. 395).

2. Πβ. Ομ. Οδ. ε 118: «Σχέτλιοί ἐστε, θεοί, ζηλήμονες ἔξοχον ἄλλων» «Θεοί, είστε φοβεροί, και φθονεροί περισσότερο απ' τους άλλους» (Μετάφραση Γ.Δ. Ζευγώλη)

Ηρόδ. 1. 32. 1 (Σόλων προς Κροίσο): «Ὦ Κροῖσε, ἐπιστάμενόν με τὸ θεῖον πᾶν ἐὸν φθονερόν τε καὶ ταραχώδες ἐπειρωτᾷς ἀνθρωπηίων πρηγμάτων πέρι».
«Ρωτάς για τα ανθρώπινα πράγματα εμένα, άνθρωπο που ξέρει ότι οι θεοί είναι ζηλότυποι και αρέσκονται να διαταράσσουν τα πάντα».

Ηρόδ. 7. 10 ε (Αρτάβανος προς Ξέρξη):

«Ὁρᾷς δὲ ὡς ἐς οἰκήματα τὰ μέγιστα αἰεὶ καὶ δένδρεα τὰ τοιαῦτα ἀποσκήπτει τὰ βέλεα. Φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν.

Οὕτω δὲ καὶ στρατὸς πολλὸς ὑπὸ ὀλίγου διαφθείρεται κατὰ τοιόνδε· ἐπεάν σφι ὁ θεὸς φθονήσας φόβον ἐμβάλῃ ἢ βροντήν, δι' ὧν ἐφθάρησαν ἀναξίως ἐωυτῶν. Οὐ γὰρ ἔα φρονέειν μέγα ὁ θεὸς ἄλλον ἢ ἐωυτόν».
«Βλέπεις πώς εκτινάσσει ο θεός τα βέλη του εναντίον των υψηλότατων οικοδομημάτων και δέντρων. Διότι ο θεός αγαπά να ταπεινώνει όλα τα υπερέχοντα. Έτσι και στράτευμα πολυάριθμο για τον ίδιο λόγο καταστρέφεται από ολιγάριθμο, όταν ο θεός από φθόνο εμπνεύσει σε αυτό φόβο ή κατάπληξη, εξαιτίας των οποίων χάνεται κατά τρόπο ανάξιό του. Διότι ο θεός δεν επιτρέπει να μεγαλοφρονεί άλλος παρά αυτός μόνος».

3. (Ιερεύς) «Ὡς εἴπερ ἄρξεις τῆσδε γῆς, ὥσπερ κρατεῖς, / ξὺν ἀνδράσιν κάλλιον ἢ κενῆς κρατεῖν / ὡς οὐδέν ἐστιν οὔτε πύργος οὔτε ναῦς / ἔρημος ἀνδρῶν μὴ ξυνοικούντων ἔσω».
(Οιδίπους τύραννος, 54-57)
«Αν εδώ ακόμα βασιλέψεις, κάλλιο να κυβερνάς λαό, παρά άδεια χώρα· γιατί ούτε κάστρο, ούτε καράβι αξίζει, αν είναι έρμο, χωρίς ανθρώπους μέσα». (Φ. Πολίτης, Εστία, 1936).
(Αίμων) Πόλις γὰρ οὐκ ἐσθ' ἥτις ἀνδρός ἐσθ' ἑνός.
(Κρέων) Οὐ τοῦ κρατοῦντος ἡ πόλις νομίζεται;
(Αίμων) Καλῶς ἐρήμης γ' ἄν σου γῆς ἄρχοις μόνος.
(Αντιγόνη, 737-739)
— Πόλη καμιά δεν είναι ενός ανθρώπου
— Στον άρχοντά της δεν ανήκει η πόλη;

— Όμορφα θα βασίλευες μόνος στην ερημιά.
(Κ.Χ. Μύρης, Εταιρεία Σπουδών, 1980)

Ερωτήσεις - Ασκήσεις

Κεφ. 75-77

1. Το κείμενο του Κεφ. 76 να μεταγραφεί σαν να το διηγείται ο ίδιος ο Νικίας (δηλ. σε α' ενικό πρόσωπο).

2. Να ξαναγράψετε το κείμενο του Κεφ. 76 μεταφέροντας τις μετοχές στους άλλους χρόνους της ίδιας φωνής.

3. Να μεταφερθούν στον ενεστώτα οι ρηματικοί τύποι του κειμένου 77. 3-4 «τάχα δὲ ἄν καὶ λωφήσειαν... ἔπαθον».

4. «τὴν δὲ πορείαν ὥστ' ἀσφαλῆ καὶ εὔτακτον εἶναι αὐτοὶ φυλάξατε» (77, 5), «ἄνδρες γὰρ πόλις, καὶ οὐ τείχη οὐδὲ νῆες ἀνδρῶν κεναί» (77.7): Να ξαναγράψετε τις προτάσεις μεταφέροντας όλους τους κλιτούς τύπους στον αντίθετο αριθμό.

5. Να εντοπίσετε όλα τα τριτόκλιτα ουσιαστικά του Κεφ. 77, να τα κατατάξετε σε κατηγορίες σύμφωνα με το χαρακτήρα τους και να γράψετε τις πλάγιες πτώσεις τους και στους δύο αριθμούς .

6. Η φράση ἐς ἀπορίαν καθίστασαν (75.4) σημαίνει: α) απορούσαν, β) ήταν φτωχοί, γ) τους έφερναν σε αμηχανία, δ) τους προξενούσαν έκπληξη.

7. Προσπαθήστε να αποδώσετε την ψυχολογική κατάσταση του αθηναϊκού στρατού με βάση τις πληροφορίες που σας παρέχει το Κεφ. 75.

8. Παρακάτω παρατίθεται το κεφ. 2.52. 2-4, στο οποίο ο Θουκυδίδης περιγράφει την αδιαφορία των Αθηναίων, μέσα στη φρίκη του λοιμού, για την ταφή των νεκρών. Να συγκρίνετε τα όσα αναφέρονται στο κεφ. αυτό με τη συμπεριφορά που επιδεικνύουν οι ηττημένοι Αθηναίοι την ώρα της εγκατάλειψης του στρατοπέδου προς τους νεκρούς και τραυματισμένους συστρατιώτες τους (7.75.2-4). Σε ποια συμπεράσματα οδηγείστε; «Μη έχοντας σπίτια, ζούσαν σε πνιγηρές καλύβες μέσα στο καλοκαίρι και πέθαιναν ανάκατα ο ένας απάνω στον άλλο ή σέρνονταν μέσ' στους δρόμους μισοπεθαμένοι, ενώ άλλοι, από την άσβηστη δίψα τους, μαζεύονταν γύρω από τις βρύσες. Οι περίβολοι των ναών, όπου είχαν κατασκηνώσει, ήσαν γεμάτοι νεκρούς που πέθαιναν εκεί, γιατί καθώς φούντωνε το κακό, οι άνθρωποι, βασανισμένοι απ' την αρρώστια, έφταναν σε απόγνωση κι αδιαφορούσαν πια για τα ιερά και τα όσια. Δεν τηρούσαν πια καμιά απ' τις τελετές για την ταφή των νεκρών κι ο καθένας έθαβε τους δικούς του όπως μπορούσε. Πολλοί, που, απ' τους πολλούς

θανάτους στην οικογένεια τους, τους είχαν λείψει τα χρειαζούμενα, μεταχειρίζονταν άπρεπους τρόπους. Άλλοι απόθεταν τον δικό τους νεκρό σε ξένη έτοιμη πυρά κ' έβαζαν φωτιά στα ξύλα κι άλλοι έριχναν τον νεκρό τους επάνω σε πυρά όπου καιγόταν άλλος νεκρός κ' έφευγαν γρήγορα». (Μετάφραση Άγγελου Βλάχου).

9. Να μελετήσετε την περιγραφή της αναχώρησης του αθηναϊκού στόλου από τον Πειραιά, όπως τη δίνει ο Θουκυδίδης στο 6.30-32, και να τη συγκρίνετε με την τωρινή αναχώρηση από τις Συρακούσες. Ποιες αντιθέσεις παρατηρείτε;

10. Βρίσκει κατά τη γνώμη σας εφαρμογή στο Κεφ. 75 η ακόλουθη παρατήρηση ενός μελετητή; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας. «Καθώς η αντίθεση είναι ίσως το βασικότερο και αποτελεσματικότερο μέσο για τη διαπίστωση της διαφοράς, το αντιθετικό ύφος θα μπορούσε να αποκληθεί περισσότερο απ' οτιδήποτε άλλο το ύφος της σαφήνειας, μιας σαφήνειας που ίσως σπαταλιέται στις λεπτομέρειες αλλά που είναι ωστόσο πανταχού παρούσα και επίμονη» (John H. Finley, Θουκυδίδης, σ. 259).

11. Ο Νικίας στο λόγο του (κεφ. 77) αναφέρεται σε δύο βασικές πηγές από τις οποίες μπορούν οι Αθηναίοι να αντλήσουν ελπίδα. Να τις εντοπίσετε και να συζητήσετε τη διαφορά τους.

Πιστεύετε ότι η αναφορά αυτή κατορθώνει πράγματι να εμψυχώσει το στρατό;

12. Να καταγράψετε τα βασικά επιχειρήματα που αναπτύσσει ο Νικίας στο λόγο του (Κεφ. 77). Αξιολογήστε το σημαντικότερο από αυτά. Σας φαίνεται πειστικό; Ποια επίδραση πιστεύετε ότι θα είχε στο καταρρακωμένο ηθικό του στρατού του;

13. Να χαρακτηρίσετε το Νικία με βάση α) τις ενέργειες του στο κεφ. 76 και β) το λόγο που απευθύνει στους άνδρες του (Κεφ. 77).

14. Να αναλύσετε και να αιτιολογήσετε την καταληκτική φράση του λόγου του Νικία: «ἄνδρες γὰρ πόλις... κεναί». Ισχύει κατά τη γνώμη σας η άποψη αυτή στην εποχή μας;

15. Οι τρεις λέξεις που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη συχνότητα στο λόγο του Νικία είναι (σε διάφορες παραλλαγμένες μορφές) οι λέξεις ελπίδα, πόλις και άνδρες. Δικαιολογήστε την επαναληπτική τους χρήση.

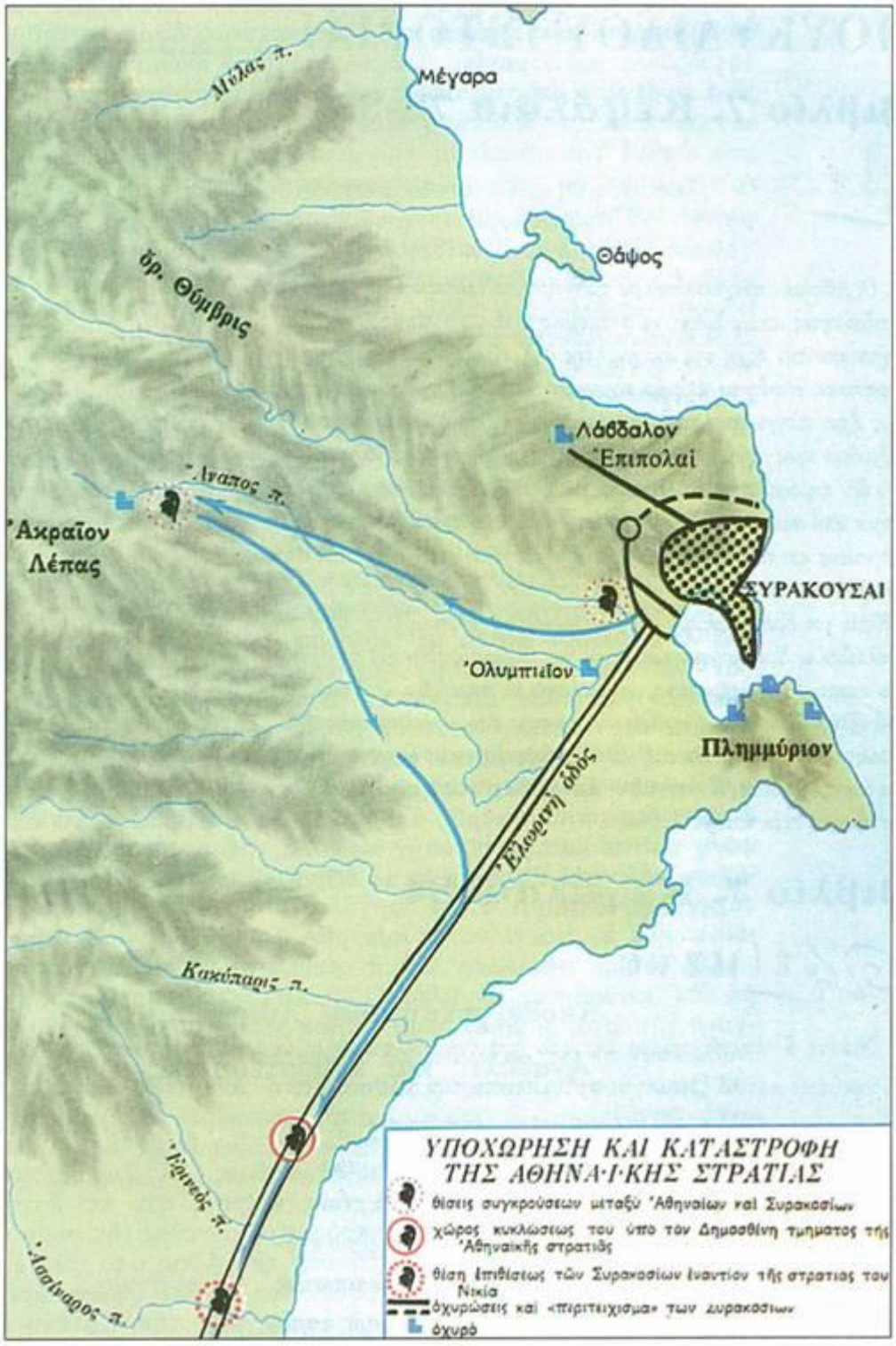
Θέματα για συζήτηση

Αφού συμβουλευτείτε τα παράλληλα κείμενα του Ηροδότου στο πλαίσιο (παράθεμα 2), να σχολιάσετε την ομοιότητα στην προβληματική των δύο ιστορικών (Ηροδότου-Θουκυδίδη) σχετικά με την πίστη των αρχαίων Ελλήνων για τη φθονερή φύση του θείου. Υπάρχουν τέτοιες δοξασίες σήμερα στο λαό μας; Αν ναι, πού τις αποδίδετε;

Να σχολιάσετε την ακόλουθη άποψη. Προσπαθήστε να τεκμηριώσετε τη σύμφωνη ή αντίθετη δική σας γνώμη. «Ο λόγος του Νικία και με ιστορικά κριτήρια και με ποιητικά είναι ταιριαστός στην περίσταση και στο πρόσωπο. Ως ιστορικό στοιχείο βοηθάει στην καλύτερη κατανόηση της ψυχολογίας και των σκέψεων που είχαν οι Αθηναίοι μετά την αποφασιστική ήττα στο μεγάλο Λιμάνι. Αλλά και η περιγραφή των γεγονότων από το Θουκυδίδη βοηθάει στην κατανόηση του λόγου. Έτσι λόγοι και έργα συμπλέκονται σε άρρηκτο σύνολο... ο Νικίας με την αβουλία του, την ιδιοτέλεια και την προσήλωσή του στη συμβατική ηθική, εξαιτίας της πλήρους αντιστροφής των σχεδίων και της τύχης του, αποκτάει την τραγικότητα που μπορεί να συναντήσει κανείς στη μοίρα των συμβατικών ανθρώπων, οι οποίοι έχουν την ψευδαίσθηση ότι μπορούν να περάσουν στην

ιστορία ως ωφέλιμοι για την πατρίδα τους, χωρίς να δεχτούν να αντιμετωπίσουν προσωπικά πραγματικό κίνδυνο, όταν χρειαστεί» (Ε.Μ. Σούλης, ό.π., σσ. 50-51).

Γιατί ο Νικίας παραλληλίζει το στρατό του με πολιτεία (77.4); Θεωρείτε τον παραλληλισμό εναρμονισμένο και κατάλληλο προς τις περιστάσεις υπό τις οποίες γίνεται; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

Μέγαρα
Θάψος
όρ. Θύμβρις
Λάβδαλον
Ἐπιπολαί
Ἀκραῖον Λέπας
ΣΥΡΑΚΟΥΣΑΙ
Ὀλυμπιεῖον
Πλημμύριον
Ἑλωρίτης ὁδός
ΥΠΟΧΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΣΤΡΑΤΙΑΣ
θέσεις συγκρούσεων μεταξύ Ἀθηναίων καὶ Συρακοσίων
χῶρος κυκλώσεως τοῦ ὑπὸ τὸν Δημοσθένη τμήματος τῆς Ἀθηναϊκῆς στρατιᾶς
θέση ἐπιθέσεως τῶν Συρακοσίων ἐναντίον τῆς στρατιᾶς τοῦ Νικία
ὀχυρώσεις καὶ «περιτειχισμα» τῶν συρακοσίων
ὀχυρό

Βιβλίο 7. Κεφάλαια 78-83

Περίληψη

Οι Αθηναίοι προχωρούσαν με τάξη προς το εσωτερικό και παρά τις αντιξοότητες κατόρθωσαν να φτάσουν στο Ακραίο λέπας. Την τρίτη νύχτα από την αρχή της αναχώρησης ο Νικίας και ο Δημοσθένης αποφάσισαν, επειδή τα τρόφιμα είχαν εξαντληθεί και πολλοί στρατιώτες τους ήταν πληγωμένοι από τις συγκρούσεις με τους Συρακούσιους, να πορευθούν προς την αντίθετη κατεύθυνση, δηλαδή προς τη θάλασσα, όπου δεν παραφύλαγαν οι Συρακούσιοι. Όμως το στράτευμα καταλήφθηκε από πανικό και διασπάστηκε. Οι Συρακούσιοι κυνήγησαν τους Αθηναίους και τους έφτασαν, περικύκλωσαν τους στρατιώτες του Δημοσθένη και τους ανάγκασαν να παραδοθούν. Την ίδια μέρα ο Νικίας διάβηκε τον Ερινεό ποταμό και στρατοπέδευσε σε ένα ύψωμα. Εκεί τον πρόλαβαν οι Συρακούσιοι και, αφού τον πληροφόρησαν για την τύχη του στρατού του Δημοσθένη, τον κάλεσαν να παραδοθεί. Ο Νικίας, αφού εξακρίβωσε την πληροφορία, πρότεινε στο Γύλιππο συμφωνία. Όμως οι Συρακούσιοι και ο Γύλιππος απέρριψαν τους όρους του Νικία και έκαναν επίθεση. Κυνηγημένος από τους εχθρούς ο στρατός του Νικία έφτασε στον ποταμό Ασσίναρο.

Βιβλίο 7. Κεφάλαιο 84

Κείμενο

Σφαγή των Αθηναίων στον Ασσίναρο

[1] Νικίας δ᾽ ἐπειδὴ ἡμέρα ἐγένετο ἦγε τὴν στρατιάν· οἱ δὲ Συρακόσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι προσέκειντο τὸν αὐτὸν τρόπον πανταχόθεν

[2] βάλλοντές τε καὶ κατακοντίζοντες. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἠπείγοντο πρὸς τὸν Ἀσσίναρον ποταμόν, ἅμα μὲν βιαζόμενοι ὑπὸ τῆς πανταχόθεν προσβολῆς ἱππέων τε πολλῶν καὶ τοῦ ἄλλου ὄχλου, οἰόμενοι ῥᾷόν τι σφίσιν ἔσεσθαι, ἢν διαβῶσι τὸν ποταμόν, ἅμα δ᾽ ὑπὸ
[3] τῆς ταλαιπωρίας καὶ τοῦ πιεῖν ἐπιθυμίᾳ. Ὡς δὲ γίγνονται ἐπ᾽ αὐτῷ, ἐσπίπτουσιν οὐδενὶ κόσμῳ ἔτι, ἀλλὰ πᾶς τέ τις διαβῆναι αὐτὸς πρῶτος βουλόμενος καὶ οἱ πολέμιοι ἐπικείμενοι χαλεπὴν ἤδη τὴν διάβασιν ἐποίουν· ἀθρόοι γὰρ ἀναγκαζόμενοι χωρεῖν ἐπέπιπτόν τε ἀλλήλοις καὶ κατεπάτουν, περί τε τοῖς δορατίοις καὶ

[4] σκεύεσιν οἱ μὲν εὐθὺς διεφθείροντο, οἱ δὲ ἐμπαλασσόμενοι κατέρρεον. Ἐς τὰ ἐπὶ θάτερά τε τοῦ ποταμοῦ παραστάντες οἱ Συρακόσιοι (ἦν δὲ κρημνῶδες) ἔβαλλον ἄνωθεν τοὺς Ἀθηναίους, πίνοντάς τε τοὺς πολλοὺς ἀσμένους καὶ ἐν κοίλῳ ὄντι τῷ ποταμῷ ἐν σφίσιν αὐτοῖς .
[5] ταρασσομένους. οἵ τε Πελοποννήσιοι ἐπικαταβάντες τοὺς ἐν τῷ ποταμῷ μάλιστα ἔσφαζον. Καὶ τὸ ὕδωρ εὐθὺς διέφθαρτο, ἀλλ᾽

οὐδὲν ἧσσον ἐπίνετό τε ὁμοῦ τῷ πηλῷ ᾑματωμένον καὶ περιμάχητον ἦν τοῖς πολλοῖς.

γλωσσικά σχόλια

προσέκειντο· πρόσκειται = πιέζω, καταδιώκω, επιτίθεμαι (εδώ το ρ. έχει στρατιωτική σημασία)
πανταχόθεν= από παντού, απ' όλες τις πλευρές
κατακοντίζοντες· κατακοντίζω = καταβάλλω (τον αντίπαλο) ακοντίζοντας, ρίχνω ακόντια
ἠπείγοντο· ἐπείγομαι = σπεύδω, βιάζομαι
ἐσπίπτουσιν· ἐσπίπτω = πέφτω μέσα
κόσμος = τάξη, ευταξία, πειθαρχία
οὐδενὶ κόσμῳ= με αταξία
ἐπικείμενοι· ἐπίκειμαι= επιτίθεμαι
ἀθρόοι= κατά σωρούς, πολλοί μαζί συγκεντρωμένοι
σκεύεσιν= τά σκεύη είναι η στρατιωτική εξάρτυση πλην των όπλων
ἐμπαλασσόμενοί· ἐμπαλάσσομαι= μπλέκομαι
κατέρρεον (καταρρέω)= παρασύρονταν από το ρεύμα του ποταμού
ἐς τὰ ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ = προς το άλλο μέρος του ποταμού, στην απέναντι όχθη του ποταμού
ἐπικαταβάντες· ἐπικαταβαίνω = κατεβαίνω (σε κάποιο μέρος ή εναντίον κάποιου)
τὸ ὕδωρ διέφθαρτο= το νερό είχε θολώσει
πηλῷ· πηλός = βόρβορος, λάσπη

περιμάχητος = αυτός για τον οποίο γίνεται μάχη, περιζήτητος
περιμάχητον ἦν τὸ ὕδωρ = πολλοί αγωνίζονταν γι' αυτό (δηλ. ποιος να το πρωτοπιεί)

Ερμηνευτικά σχόλια

ἐπειδὴ ἡμερα ἐγένετο

Αρχή της τελευταίας (8ης) ημέρας από την αναχώρηση.

Ἀσσίναρον ποταμὸν

Σήμερα ονομάζεται Fiume Falkonara.

ἅμα μὲν

Δυο ήταν οι αιτίες της βιασύνης των Αθηναίων, η προσβολή των ιππέων και η επιθυμία τους να πιουν νερό.

ῥᾷὸν τι σφίσιν ἔσεσθαι

Οι καταπονημένοι στρατιώτες που υποχωρούσαν είχαν τη μάταια ελπίδα ότι, αν κατόρθωναν να διαβούν τον ποταμό, οι συνθήκες θα τους επέτρεπαν μία ανάπαυλα από την επίμονη επίθεση των εχθρών.

οὐδενὶ κόσμῳ ἔτι

Το ἔτι δηλώνει ότι μέχρι εκείνη τη στιγμή είχε τηρηθεί τάξη στο στράτευμα. Πάντως από αυτή τη στιγμή ο στρατός μεταβάλλεται σε άτακτο όχλο με τραγικότατα αποτελέσματα. Οι στρατιώτες πέφτουν ο ένας πάνω στον άλλο, ποδοπατιούνται, σκοτώνονται χτυπημένοι από τα ίδια τους τα κοντάρια, μπερδεύονται στα σκεύη που κουβαλούσαν και παρασύρονται από το ρεύμα του ποταμού, ενώ οι εχθροί από την απόκρημνη όχθη του βάλλουν εναντίον των διψασμένων Αθηναίων και τους αποδεκατίζουν. Τέλος οι Πελοποννήσιοι κατεβαίνουν από την όχθη και, καθώς οι Αθηναίοι δεν ήταν πια σε θέση να συμπλακούν σώμα με σώμα, σφάζουν αυτούς που βρίσκονταν μέσα στο νερό του ποταμού (βλ. παράθεμα 1).

ἔσφαζον

Χρησιμοποιεί το ρήμα ἔσφαζον αντί του ἔκτεινον, για να δηλώσει τη σκληρότητα των Πελοποννησίων.

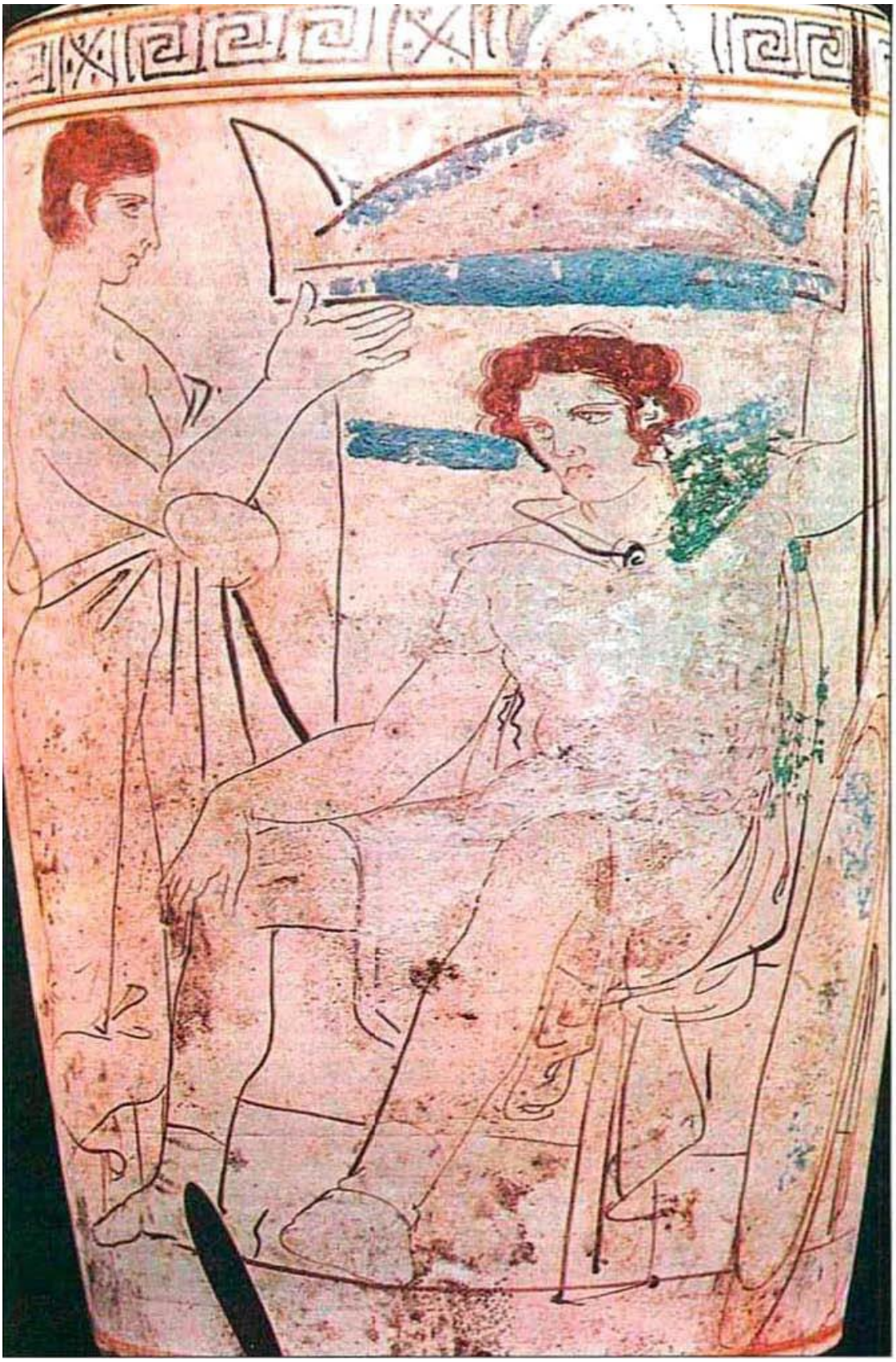
καὶ τὸ ὕδωρ εὐθὺς διέφθαρτο, ἀλλ'... τοῖς πολλοῖς

Η περιγραφή του Θουκυδίδη είναι ιδιαίτερα εύγλωττη και γίνεται με τρόπο που τονίζει τη δραματικότητα και την ένταση των γεγονότων. Η διαδοχή των σκηνών, οι σκληρές πολλές φορές εικόνες, η ρεαλιστική αναφορά σε λεπτομέρειες (νερό θολωμένο και κοκκινισμένο

από το αίμα των σφαγμένων Αθηναίων, οι διψασμένοι Αθηναίοι που αγωνίζονταν ποιος να πρωτοπιεί) επιτείνουν την τραγική κατάληξη που είχε για τους Αθηναίους η σικελική εκστρατεία. (Βλ. Παράθεμα 2)

1. Ο Πλούταρχος Νικ. 27.5, επισημαίνει: ἐκεῖ δὲ τοὺς μὲν οἱ πολέμιοι συνεπελθόντες ἐνέσεισαν εἰς τὸ ῥεῖθρον, οἱ δὲ φθίνοντες ὑπὸ δίψους ἐρρίπτουν αὑτοὺς, καὶ πλεῖστος ἐνταῦθα φθόρος ἦν καὶ ὠμότατος ἐν τῷ ποταμῷ πινόντων ἅμα καὶ σφαττομένων (Εκεί οι εχθροί συγκρούστηκαν με κάποιους και τους έριξαν στο ρεύμα, ενώ άλλοι φτάνοντας έπεφταν μόνοι τους από τη δίψα, κι επήλθε εκεί καταστροφή μεγάλη και γεμάτη ωμότητα και σφάζονταν στον ποταμό, ενώ ταυτόχρονα έπιναν». Μετάφραση από τη μεταφραστική ομάδα εκδ. Κάκτου).

2. «Το όνομα Ασσίναρος ηχεί σαν νεκρικό σήμαντρο, όπως ηχούν και οι Αιγός Ποταμοί, ή, στα δικά μας χρόνια ο Σαγγάριος. Ποταμοί είναι και οι τρεις». (Άγγελος Σ. Βλάχος, Παρατηρήσεις στον Θουκυδίδη, τόμος σ. 291).

Αθηναίος πολεμιστής (παράσταση σε λήκυθο) (Εκδοτική Αθηνών)

Βιβλίο 7. Κεφάλαιο 85

Κείμενο

Παράδοση του Νικία στο Γύλιππο

[1] Τέλος δὲ νεκρῶν τε πολλῶν ἐπ᾽ ἀλλήλοις ἤδη κειμένων ἐν τῷ ποταμῷ καὶ διεφθαρμένου τοῦ στρατεύματος τοῦ μὲν κατὰ τὸν ποταμόν, τοῦ δὲ καί, εἴ τι διαφύγοι, ὑπὸ τῶν ἱππέων, Νικίας Γυλίππῳ ἑαυτὸν παραδίδωσι, πιστεύσας μᾶλλον αὐτῷ ἢ τοῖς Συρακοσίοις· καὶ ἑαυτῷ μὲν χρήσασθαι ἐκέλευεν ἐκεῖνόν τε καὶ Λακεδαιμονίους ὅτι βούλονται, τοὺς δὲ ἄλλους στρατιώτας παύσασθαι φονεύοντας.

Αιχμαλωσία του στρατεύματός του

[2] Καὶ ὁ Γύλιππος μετὰ τοῦτο ζωγρεῖν ἤδη ἐκέλευεν· καὶ τούς τε λοιποὺς ὅσους μὴ ἀπεκρύψαντο (πολλοὶ δὲ οὗτοι ἐγένοντο) ξυνεκόμισαν ζῶντας, καὶ ἐπὶ τοὺς τριακοσίους, οἳ τὴν φυλακὴν διεξῆλθον τῆς νυκτός,

[3] πέμψαντες τοὺς διωξομένους ξυνέλαβον. Τὸ μὲν οὖν ἀθροισθὲν τοῦ στρατεύματος ἐς τὸ κοινὸν οὐ πολὺ ἐγένετο, τὸ δὲ διακλαπὲν πολύ, καὶ διεπλήσθη πᾶσα Σικελία αὐτῶν, ἅτε οὐκ ἀπὸ ξυμβάσεως ὥσπερ τῶν μετὰ Δημοσθένους

[4] ληφθέντων. Μέρος δέ τι οὐκ ὀλίγον καὶ ἀπέθανεν· πλεῖστος γὰρ δὴ φόνος οὗτος καὶ οὐδενὸς ἐλάσσων τῶν ἐν τῷ [Σικελικῷ] πολέμῳ τούτῳ ἐγένετο. Καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις προσβολαῖς

ταῖς κατὰ τὴν πορείαν συχναῖς γενομέναις οὐκ ὀλίγοι ἐτεθνήκεσαν.

Σημαντικός αριθμός διαφεύγει

Πολλοὶ δὲ ὅμως καὶ διέφυγον, οἱ μὲν καὶ παραυτίκα, οἱ δὲ καὶ δουλεύσαντες καὶ διαδιδράσκοντες ὕστερον· τούτοις δ᾽ ἦν ἀναχώρησις ἐς Κατάνην.

γλωσσικά σχόλια

χρήσασθαι· χρήομαι, -ῶμαι = μεταχειρίζομαι (αποθ.)
ζωγρεῖν· ζωγρέω, -ῶ = πιάνω ζωντανό <ζωὸς ή ζώς (= ζωντανός) + ἀγρεύω (= πιάνω, συλλαμβάνω)
οἳ τὴν φυλακὴν διεξῆλθον τῆς νυκτός = οι οποίοι είχαν ξεφύγει τη νύχτα από τους φρουρούς
τὸ μὲν οὖν ἀθροισθὲν τοῦ στρατεύματος ἐς τὸ κοινὸν οὐ πολὺ ἐγένετο, τὸ δὲ διακλαπὲν πολὺ = όσοι από το στρατό συγκεντρώθηκαν για να παραδοθούν στην εξουσία της πόλης δεν ήταν πολλοί, αλλά ήταν πολλοί εκείνοι τους οποίους είχαν κλέψει
διεπλήσθη (διαπίμπλαμαι) **πᾶσα Σικελία αὐτῶν** = γέμισε ολόκληρη η Σικελία απ' αυτούς
ξύμβασις = συμφωνία, συνθήκη
ἅτε οὐκ ἀπὸ ξυμβάσεως ὥσπερ τῶν μετὰ Δημοσθένους ληφθέντων = γιατί δεν είχαν

συλληφθεί μετά από συνθηκολόγηση, όπως οι στρατιώτες του Δημοσθένη
διαδιδράσκοντες· διαδιδράσκω = διαφεύγω, δραπετεύω

Ερμηνευτικά σχόλια

διεφθαρμένου τοῦ στρατεύματος

Κατά το Διόδωρο οι νεκροί ανέρχονται σε 18.000 και οι αιχμάλωτοι σε 7.000.

Νικίας Γυλίππῳ ἑαυτὸν παραδίδωσι, πιστεύσας μᾶλλον αὐτῷ ἢ τοῖς Συρακοσίοις

Η επιλογή του Νικία είναι φυσική και εύλογη, διότι γνώριζε ότι οι Λακεδαιμόνιοι τον συμπαθούσαν, καθώς ήταν αυτός που το 421 π.Χ. έκλεισε με όρους συμφέροντες για τους Λακεδαιμόνιους την ομώνυμη συνθήκη. Ο Πλούταρχος (Νικ. 27.5) μας παρουσιάζει το λόγο του Νικία προς το Γύλιππο: «ἔλεος ὑμᾶς ὦ Γύλιππε, λαβέτω νικῶντας, ἐμοῦ μὲν μηδεὶς, ὅς ἐπὶ τηλικαύταις εὐτυχίαις ὄνομα καὶ δόξαν ἔσχον, τῶν δ' ἄλλων Ἀθηναίων, ἐννοηθέντας ὅτι κοιναὶ μὲν αἱ τύχαι τοῦ πολέμου, μετρίως δ' αὐταῖς καὶ πρᾴως ἐχρήσαντο ἐν οἷς εὐτύχουν Ἀθηναῖοι πρὸς ὑμᾶς» («Δείξτε μας έλεος, Γύλιππε, τώρα που είστε νικητές, όχι για μένα που με τις τόσο μεγάλες επιτυχίες μου απέκτησα όνομα και δόξα, αλλά για τους άλλους Αθηναίους, λαμβάνοντας υπόψη σας ότι

είναι κοινές οι τύχες του πολέμου κι ότι οι Αθηναίοι, όταν είχαν επιτυχίες, φάνηκαν μετριοπαθείς και πράοι απέναντι σας». Μετάφραση από τη μεταφραστική ομάδα εκδ. Κάκτου).

καὶ ὁ Γύλιππος μετὰ τοῦτο ζωγρεῖν ἐκέλευεν

Αυτό σημαίνει ότι ο Γύλιππος ήταν ο αρχηγός και απ' αυτόν προέρχονταν οι διαταγές.

ἀπεκρύψαντο

Οι Συρακούσιοι στρατιώτες έκρυψαν πολλούς Αθηναίους αιχμαλώτους, για να επωφεληθούν οικονομικά οι ίδιοι και όχι το δημόσιο ταμείο, πουλώντας τους ως δούλους ή ανταλλάσσοντάς τους με λύτρα.

καὶ ἐπὶ τοὺς τριακοσίους, οἳ τὴν φυλακὴν... νυκτός

Γι' αυτούς μίλησε ο ιστορικός στο 83.5.

τὸ μὲν οὖν ἀθροισθὲν τοῦ στρατεύματος ἐς τὸ κοινὸν οὐ πολὺ ἐγένετο

Δεν ήταν περισσότεροι από χίλιοι, αφού το σύνολο των αιχμαλώτων, όπως αναφέρει ο Θουκυδίδης (7.87.4) ήταν επτά χιλιάδες. Κι από αυτούς οι έξι χιλιάδες ήταν του Δημοσθένη (7.82.3). Επομένως κατά την αποχώρηση από το λιμάνι ξεκίνησαν σαράντα χιλιάδες και οκτώ ημέρες μετά που παραδόθηκε ο Νικίας και το στράτευμά του υπολογίζονται μόνο επτά

χιλιάδες. Οι υπόλοιποι είτε πουλήθηκαν ως δούλοι είτε φονεύθηκαν.

ἅτε οὐκ ἀπὸ ξυμβάσεως ὥσπερ τῶν μετὰ Δημοσθένους ληφθέντων

Η παράδοση του Δημοσθένη έγινε κατόπιν διαπραγματεύσεων, έτσι ώστε η πόλη των Συρακουσών να είναι υπεύθυνη για τους άνδρες που είχαν παραδοθεί, υπεύθυνη μεταξύ άλλων για τη διατήρηση της ζωής τους. Όμως με τους άνδρες του Νικία δεν προηγήθηκε καμία τέτοια συμφωνία. Έτσι αυτοί που παραδόθηκαν ήταν τα προσωπικά λάφυρα που οι «κάτοχοι» τους μπορούσαν να κρατήσουν ή να πουλήσουν ανάλογα με τις επιθυμίες τους.

μέρος δέ τι οὐκ ὀλίγον καὶ ἀπέθανεν

Ο Θουκυδίδης διαιρεί το στρατό σε 4 μέρη: α) τὸ ἀθροισθὲν ἐς τὸ κοινόν, β) τὸ διακλαπέν, γ) τὸ ἀποθανόν, δ) τὸ διαφυγόν.

οἱ μὲν καὶ παραυτίκα

Από τον Παυσανία (7.16.4) αναφέρεται ο Καλλίστρατος, γιος του Εμπέδου, ο οποίος κατόρθωσε να φτάσει μαζί με ιππείς στην Κατάνη, απ' όπου επέστρεψε στις Συρακούσες, για να παρενοχλήσει τους Συρακούσιους που λαφυραγωγούσαν το αθηναϊκό στρατόπεδο. Ο Καλλίστρατος σκοτώθηκε σ' αυτήν την επιχείρηση.

τούτοις δ' ἦν ἀναχώρησις ἐς Κατάνην

Μεταξύ αυτών ήταν και ο ομιλητής του Λυσία στο Υπέρ Πολυστράτου (XX), ο οποίος διηγείται τα ακόλουθα: «Όταν καταστράφηκε ο στρατός μας και εγώ σώθηκα και έφτασα στην Κατάνη πήρα μέρος σε επιδρομές, που είχαν ως ορμητήριο την Κατάνη και προξένησα ζημιές στους εχθρούς μας».

Βιβλίο 7. Κεφάλαιο 86

Κείμενο

Η εκτέλεση του Νικία και του Δημοσθένη

[1] Ξυναθροισθέντες δὲ οἱ Συρακόσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι, τῶν τε αἰχμαλώτων ὅσους ἐδύναντο πλείστους καὶ τὰ σκῦλα ἀναλαβόντες, ἀνεχώρησαν ἐς τὴν πόλιν.
[2] Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους Ἀθηναίων καὶ τῶν ξυμμάχων ὁπόσους ἔλαβον κατεβίβασαν ἐς τὰς λιθοτομίας, ἀσφαλεστάτην εἶναι νομίσαντες τήρησιν, Νικίαν δὲ καὶ Δημοσθένη ἄκοντος τοῦ Γυλίππου ἀπέσφαξαν. Ὁ γὰρ Γύλιππος καλὸν τὸ ἀγώνισμα ἐνόμιζέν οἱ εἶναι ἐπὶ τοῖς ἄλλοις καὶ τοὺς ἀντιστρατήγους κομίσαι
[3]Λακεδαιμονίοις. Ξυνέβαινε δὲ τὸν μὲν πολεμιώτατον αὐτοῖς εἶναι, Δημοσθένη, διὰ τὰ ἐν τῇ νήσῳ καὶ Πύλῳ, τὸν δὲ διὰ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδειότατον· τοὺς γὰρ ἐκ τῆς νήσου ἄνδρας τῶν Λακεδαιμονίων ὁ Νικίας προυθυμήθη, σπονδὰς πείσας τοὺς Ἀθηναίους ποιήσασθαι,
[4] ὥστε ἀφεθῆναι. Ἀνθ᾽ ὧν οἵ τε Λακεδαιμόνιοι ἦσαν αὐτῷ προσφιλεῖς κἀκεῖνος οὐχ ἥκιστα διὰ τοῦτο πιστεύσας ἑαυτὸν τῷ Γυλίππῳ παρέδωκεν. Ἀλλὰ τῶν Συρακοσίων τινές, ὡς ἐλέγετο, οἱ μὲν δείσαντες, ὅτι πρὸς αὐτὸν ἐκεκοινολόγηντο, μὴ βασανιζόμενος διὰ τὸ τοιοῦτο ταραχὴν σφίσιν ἐν εὐπραγίᾳ ποιήσῃ, ἄλλοι δέ, καὶ οὐχ ἥκιστα οἱ Κορίνθιοι, μὴ χρήμασι δὴ πείσας τινάς, ὅτι πλούσιος ἦν,

ἀποδρᾷ καὶ αὖθις σφίσι νεώτερόν τι ἀπ᾽ αὐτοῦ γένηται, πείσαντες τοὺς ξυμμάχους ἀπέκτειναν αὐτόν.
Γενική κρίση του Θουκυδίδη για το Νικία

[5] Καὶ ὁ μὲν τοιαύτῃ ἢ ὅτι ἐγγύτατα τούτων αἰτίᾳ ἐτεθνήκει, ἥκιστα δὴ ἄξιος ὢν τῶν γε ἐπ᾽ ἐμοῦ Ἑλλήνων ἐς τοῦτο δυστυχίας ἀφικέσθαι διὰ τὴν πᾶσαν ἐς ἀρετὴν νενομισμένην ἐπιτήδευσιν.

γλωσσικά σχόλια

τὰ σκῦλα = τα λάφυρα
λιθοτομία <λίθος + τέμνω = λατομείο
τήρησις = φυλακή, φρούρηση, φύλαξη
ἄκοντος τοῦ Γυλίππου = παρά τη θέληση του Γυλίππου
ἀντιστράτηγοι = οι αντίπαλοι στρατηγοί
ἐπιτηδειότατος = ο πιο αγαπητός
προὐθυμήθη = έδειξε προθυμία, ζήλο
ἐκεκοινολόγηντο (κοινολογέομαι, -οῦμαι <κοινός + λόγος) = είχαν έρθει σε συνεννοήσεις μαζί του
εὐπραγία = ευτυχία, ευημερία
μὴ... σφίσι νεώτερόν τι ἀπ' αὐτοῦ γένηται = μήπως... εξαιτίας του δημιουργηθεί πάλι σ ' αυτούς κάποια νέα συμφορά
διὰ τὴν πᾶσαν ἐς ἀρετὴν νενομισμένην ἐπιτήδευσιν = γιατί είχε φερθεί σε όλη του τη ζωή ενάρετα σύμφωνα με τα καθιερωμένα

Ερμηνευτικά σχόλια

ἀνεχώρησαν ἐς τὴν πόλιν

Ο Πλούταρχος (Νικ. 27.8-9) περιγράφει εντυπωσιακά την εικόνα της επιστροφής των Συρακουσίων στην πόλη με τους αιχμαλώτους: «Κι αφού συγκέντρωσαν όσους πιάστηκαν φανερά, κρέμασαν πανοπλίες αιχμαλώτων στα ωραιότερα και μεγαλύτερα δέντρα κοντά στο ποτάμι, κι αφού στεφανώθηκαν οι ίδιοι και στόλισαν υπερβολικά τα άλογά τους, κόβοντας τις χαίτες από τα άλογα των εχθρών, μπήκαν στην πόλη· έτσι πέτυχαν τον λαμπρότερο αγώνα απ' όλους όσους είχαν κάνει Έλληνες με Έλληνες και την τελειότερη νίκη με τη μεγαλύτερη δύναμη και την υπέρτατη επίδειξη θάρρους και αρετής» (Μετάφραση από τη μεταφραστική ομάδα εκδ. Κάκτου).

ἐς τὰς λιθοτομίας

Πρόκειται για τα μεγάλα λατομεία, ανατολικά του θεάτρου.

Νικίαν δὲ... ἀπέσφαξαν

Τρομερή παραβίαση από τη μεριά των Συρακουσίων της συμφωνίας με το Δημοσθένη, καθώς και απόλυτος παραμερισμός του Γύλιππου, στον οποίο είχε παραδοθεί ο Νικίας, ήταν επομένως δικός του αιχμάλωτος. Είναι παράξενο το γεγονός ότι, μολονότι ο Γύλιππος

επιθυμούσε ως επιστέγασμα των στρατιωτικών του επιτευγμάτων να οδηγήσει αιχμαλώτους στους Λακεδαιμόνιους τους δύο αντίπαλους στρατηγούς, δεν μπόρεσε να επιβληθεί και να σώσει τη ζωή του Νικία.

διὰ τὰ ἐν τῇ νήσῳ

Εννοεί η Σφακτηρία

σπονδὰς... ποιήσασθαι

Ο Νικίας ήταν ο πρωταγωνιστής της ειρήνης του 421 π.Χ.

ὥστε ἀφεθῆναι

Υποκείμενο είναι τοὺς... Λακεδαιμονίων.

ὅτι πλούσιος ἦν

Ο Λυσίας αναφέρει ότι η περιουσία του Νικία ανερχόταν στα εκατό ταλαντα και την αποτελούσαν οι χίλιοι δούλοι του που δούλευαν στα μεταλλεία του Λαυρίου. Η αξία επομένως ενός δούλου ειδικευμένου εργάτη και σε καλή σωματική κατάσταση ήταν το 1/10 του ταλάντου.

οὐχ ἥκιστα οἱ Κορίνθιοι

Οι Κορίνθιοι μισούσαν το Νικία, διότι είχε πολεμήσει εναντίον τους (Πβ. και 4.55.1).

ἥκιστα δὴ ἄξιος ὢν... ἐς τοῦτο δυστυχίας ἀφικέσθαι

Η κρίση του Θουκυδίδη ότι ο Νικίας άξιζε καλύτερη τύχη μεταφέρει τον αναγνώστη στο κλίμα της τραγωδίας. Όπως παρατηρεί ο Αριστοτέλης (Περί Ποιητικής 1453^{a}5) ο θεατής νιώθει τον ἔλεον, συμπόνια για τον τραγικό ήρωα που αναξιοπαθεί «περὶ τὸν ἀνάξιον δυστυχοῦντα».

διὰ τὴν πᾶσαν ἐς ἀρετὴν νενομισμένην ἐπιτήδευσιν

Δε συντρέχουν λόγοι να πιστέψουμε ότι ο Θουκυδίδης θα ήθελε να αρνηθεί να αποκαλέσει «αρετή» τη συνεχή προσπάθεια κάποιου να είναι δίκαιος και ευσυνείδητος, εκπληρώνοντας τις υποχρεώσεις του. Η μελέτη της σικελικής εκστρατείας μπορεί να μας οδηγήσει να σκεφτούμε ότι ο Θουκυδίδης είναι επιεικής προς το Νικία ή ότι τόσο τα δικά του κριτήρια για την αρετή όσο και αυτά του Νικία υπήρξαν ελλειπτικά. Αν ο Θουκυδίδης είχε εκφράσει την άποψη ότι ο Νικίας δεν άξιζε να αποτύχει ή πολύ περισσότερο να πεθάνει, αυτή θα ήταν μία αξιοπερίεργη κρίση, ελλείψει μάλιστα ανάλογης έκφρασης συμπάθειας για το Δημοσθένη. Όμως αυτό που ο Θουκυδίδης λέει στην πραγματικότητα είναι ότι του Νικία δεν του άξιζε η μεγάλη δυστυχία να εκτελεστεί εν ψυχρώ από τον εχθρό, στον οποίο είχε παραδοθεί. Αυτό δε σημαίνει ότι ο Θουκυδίδης πίστευε σε ένα σύστημα θεϊκών ανταμοιβών και ποινών που

επιβράβευαν την ανθρώπινη αρετή και τιμωρούσαν την κακία αντίστοιχα, αλλά η άποψή του αποτελεί μία φυσική αντίδραση, με την οποία κάθε άνθρωπος στοιχειώδους ευαισθησίας συμφωνεί (βλ. παράθεμα 1).

1. «Η έκφραση αυτή, το σύντομο επιτύμβιο επίγραμμα για το Νικία, αναφέρεται συχνά ως αναγνώριση της αξίας του. Δεν αμφισβητείται η τραγικότητα του τέλους του. Αλλά ο ιστορικός παραμένει κι εδώ αντικειμενικός. Το βάρος πέφτει στη λέξη «νενομισμένην». Στον Ελληνικό κόσμο με τους θεσμούς του, ο Νικίας τους ετίμησε πάντα όλους και στις εξαιρετικές περιστάσεις που βρέθηκε στάθηκε εντελώς ανίκανος να λάβει οποιαδήποτε πρωτοβουλία για να τις αντιμετωπίσει. Ήταν εξ αρχής αντίθετος με την εκστρατεία, όπως οι Αντιβενιζελικοί στην Μικρασιατική, κι όμως τη συνέχισε, την όξυνε ως το έπακρο, γιατί νοιαζόταν προ πάντων για τη φήμη του, μήπως τον πουν προδότη, κι όχι για τις χιλιάδες ψυχές που έφερε στον όλεθρο. Αν λοιπόν το ν' ασκεί κανείς την «νενομισμένην» αρετή τον δικαιώνει στα μάτια των θεών, έπρεπε αυτοί να φροντίσουν να έχει καλύτερο τέλος, ο θάνατός του δεν του άξιζε. Αλλά υπάρχει τέτοια δικαίωση;» (Λαμπρίδη Έλλη, Θουκυδίδου Ιστορία, τόμ. 4, σσ. 273-274).μ

Βιβλίο 7. Κεφάλαιο 87

Κείμενο

Ἄθλιες συνθήκες διαβίωσης των αιχμαλώτων στα λατομεία

[1] Τοὺς δ᾽ ἐν ταῖς λιθοτομίαις οἱ Συρακόσιοι χαλεπῶς τοὺς πρώτους χρόνους μετεχείρισαν. Ἐν γὰρ κοίλῳ χωρίῳ ὄντας καὶ ὀλίγῳ πολλοὺς οἵ τε ἥλιοι τὸ πρῶτον καὶ τὸ πνῖγος ἔτι ἐλύπει διὰ τὸ ἀστέγαστον καὶ αἱ νύκτες ἐπιγιγνόμεναι τοὐναντίον μετοπωριναὶ καὶ ψυχραὶ τῇ

[2] μεταβολῇ ἐς ἀσθένειαν ἐνεωτέριζον, πάντα τε ποιούντων αὐτῶν διὰ στενοχωρίαν ἐν τῷ αὐτῷ καὶ προσέτι τῶν νεκρῶν ὁμοῦ ἐπ᾽ ἀλλήλοις ξυννενημένων, οἵ τε ἔκ τε τῶν τραυμάτων καὶ διὰ τὴν μεταβολὴν καὶ τὸ τοιοῦτον ἀπέθνῃσκον, καὶ ὀσμαὶ ἦσαν οὐκ ἀνεκτοί, καὶ λιμῷ ἅμα καὶ δίψῃ ἐπιέζοντο (ἐδίδοσαν γὰρ αὐτῶν ἑκάστῳ ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας κοτύλην ὕδατος καὶ δύο κοτύλας σίτου), ἄλλα τε ὅσα εἰκὸς ἐν τῷ τοιούτῳ χωρίῳ ἐμπεπτωκότας κακοπαθῆσαι, οὐδὲν ὅτι οὐκ ἐπεγένετο αὐτοῖς·
[3] καὶ ἡμέρας μὲν ἑβδομήκοντά τινας οὕτω διῃτήθησαν ἀθρόοι· ἔπειτα πλὴν Ἀθηναίων καὶ εἴ τινες Σικελιωτῶν ἢ Ἰταλιωτῶν ξυνεστράτευσαν, τοὺς ἄλλους ἀπέδοντο.

[4] Ελήφθησαν δὲ οἱ ξύμπαντες, ἀκριβείᾳ μὲν χαλεπὸν ἐξειπεῖν, ὅμως δὲ οὐκ ἐλάσσους ἑπτακισχιλίων.

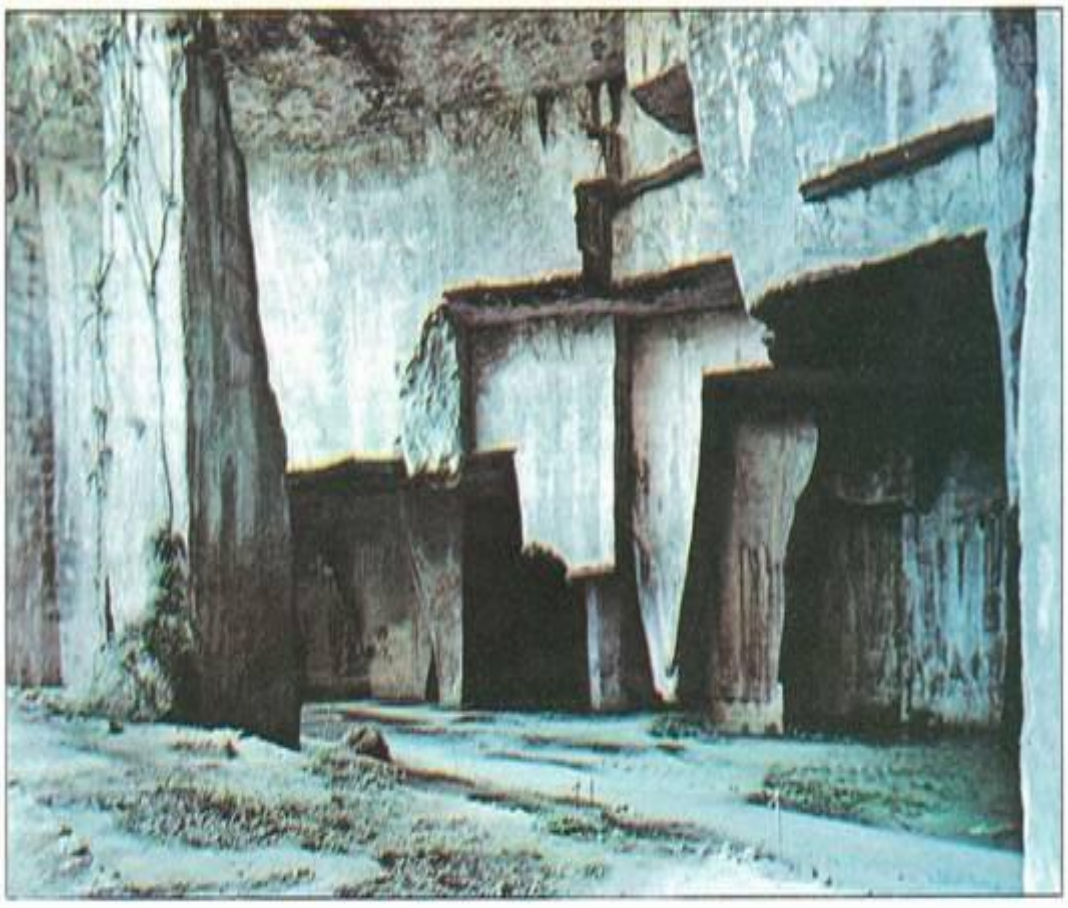
Γενική αποτίμηση του μεγέθους της συμφοράς που υπέστησαν οι Αθηναίοι στη Σικελία

[5] Ξυνέβη τε ἔργον τοῦτο [Ἑλληνικὸν] τῶν κατὰ τὸν πόλεμον τόνδε μέγιστον γενέσθαι, δοκεῖν δ᾽ ἔμοιγε καὶ ὧν ἀκοῇ Ἑλληνικῶν ἴσμεν, καὶ τοῖς τε κρατήσασι λαμπρότατον καὶ τοῖς διαφθαρεῖσι [6] δυστυχέστατον· κατὰ πάντα γὰρ πάντως νικηθέντες καὶ οὐδὲν ὀλίγον ἐς οὐδὲν κακοπαθήσαντες πανωλεθρίᾳ δὴ τὸ λεγόμενον καὶ πεζὸς καὶ νῆες καὶ οὐδὲν ὅτι οὐκ ἀπώλετο, καὶ ὀλίγοι ἀπὸ πολλῶν ἐπ᾽ οἴκου ἀπενόστησαν. Ταῦτα μὲν τὰ περὶ Σικελίαν γενόμενα.

γλωσσικά σχόλια

ἐν κοίλῳ χωρίῳ = σε μέρος κοίλο, σε βαθύ χώρο. σε γούβα
πνῖγος = πνιγηρός καύσωνας
διὰ τὸ ἀστέγαστον = γιατί δεν είχαν σκεπή
μετοπωρινός = φθινοπωρινός
στενοχωρία <στενός + χωρέω = στενότητα χώρου
ξυννενημένων· ξυννέω = στοιβάζω, συσσωρεύω
κοτύλη = α) μικρό ποτήρι ή αγγείο.
β) μονάδα μέτρησης υγρών και στερεών
ἐμπεπτωκότας· ἐμπίπτω = πέφτω μέσα

ἐπεγένετο· ἐπιγίγνομαι = επέρχομαι, επιπίπτω, επισυμβαίνω
οὐδὲν ὅτι οὐκ ἐπεγένετο αὐτοῖς = τίποτα δεν έμεινε που να μην το πάθουν
διητήθησαν· διαιτάομαι, -ῶμαι = έζησαν
τοὺς ἄλλους ἀπέδοντο = τους άλλους τους πούλησαν
ἀκριβείᾳ μὲν χαλεπὸν ἐξειπεῖν = είναι δύσκολο να καθοριστεί με ακρίβεια
οὐδὲν ὅτι οὐκ ἀπώλετο = δεν έμεινε τίποτα που να μην καταστράφηκε (οὐδὲν ὅτι οὐκ = πάντα)
ἀπενόστησαν· ἀπονοστέω = επιστρέφω στην πατρίδα μου

Λατομεία στη Σικελία (Εκδοτική Αθηνών)

Ερμηνευτικά σχόλια

οἱ ἥλιοι

Ο Θουκυδίδης χρησιμοποίησε το όνομα στον πληθυντικό αριθμό για να τονίσει έτσι με έμφαση την επανάληψη της ταλαιπωρίας απο την αφόρητη και αποπνικτική ζέστη.

ἐπιγιγνόμεναι

Δηλαδή που ακολουθούν σε κάθε περίπτωση μια ζεστή ημέρα. Η πρόθεση ἐπὶ δηλώνει το ύστερο.

τοὐναντίον... ἐνεωτέριζον

Οι λέξεις νεώτερος και νεωτερίζειν φέρνουν στη σκέψη δυσάρεστους συνειρμούς, ιδιαίτερα στο χώρο της πολιτικής ζωής, υποδηλώνοντας χρήση βίας και εκτελέσεις.

τῇ μεταβολῇ

Η αρχαία ιατρική έδινε μεγάλη σημασία στις επιπτώσεις που είχαν στον ανθρώπινο οργανισμό οι ξαφνικές αλλαγές στη θερμοκρασία. υγρασία, διαιτολόγιο ή συνήθειες.

πάντα τε ποιούντων

Δηλαδή ακόμη και τις ακαθαρσίες τους.

ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας

Εφόσον πολλοί πουλήθηκαν μετά από 70 ημέρες (§3) αυτό το χρονικό διάστημα

αναφέρεται στους Αθηναίους και στους άλλους που απέμειναν. Πιθανότατα στο τέλος των οκτώ μηνών θα πουλήθηκαν και αυτοί.

κοτύλην... σίτου

Η κοτύλη ήταν μονάδα μέτρησης υγρών και ξηρών καρπών. Μια υγρή κοτύλη ισοδυναμούσε με 0.27 λίτρα, ενώ η στερεή με 270-275 κυβικά εκατοστά. Το ότι η παρεχόμενη τροφή ήταν ανεπαρκέστατη γίνεται ολοφάνερο, αν θυμηθεί κανείς ότι στους αποκλεισμένους στη Σφακτηρία Λακεδαιμόνιους έδιναν οι Αθηναίοι τετραπλάσια μερίδα ψωμιού και επιπλέον κρέας. Η μεταχείριση των αιχμαλώτων Αθηναίων ξεπερνάει κάθε όριο ωμότητας και φτάνει στο σημείο της σαδιστικής εκδίκησης των νικητών σε βάρος των ηττημένων.

οὐκ ἐλάσσους ἑπτακισχιλίων

Εφόσον 6.000 αιχμαλωτίστηκαν με το Δημοσθένη (82.3) γίνεται φανερό ότι από το στράτευμα του Νικία μόνο 1.000 μεταφέρθηκαν ως αιχμάλωτοι στις Συρακούσες και έγιναν κτήμα της πόλης. Ο αριθμός είναι αξιοσημείωτα μικρός, όμως το 85.3 μας προϊδεάζει σχετικά.

τὸν πόλεμον τόνδε

Εvv. τον Πελοποννησιακό πόλεμο

τοῖς τε κρατήσασι λαμπρότατοι καὶ τοῖς διαφθαρεῖσι δυστυχέστατον

Η χρήση των δύο υπερθετικών είναι καίρια και επιβεβλημένη, καθώς ποτέ στον Πελοποννησιακό πόλεμο δε σημειώθηκε τόσο απόλυτη νίκη ούτε τόσο ολοκληρωτική καταστροφή, πανωλεθρίᾳ δὴ τὸ λεγόμενον καὶ πεζὸς καὶ νῆες καὶ οὐδὲν ὅτι οὐκ ἀπώλετο. Η έμφαση στις δύο αντιθετικές όψεις του πολέμου (νίκη-ήττα) που επιτυγχάνει ο ιστορικός με τους δύο υπερθετικούς, καθώς και η επεξήγηση της λέξης πανωλεθρία κορυφώνουν με έξοχο τρόπο την ένταση του λόγου και τη δραματικότητα της ιστορικής στιγμής.

καὶ ὀλίγοι ἀπενόστησαν

Ο Πλούταρχος (Νικ. 29) αναφέρει ότι ορισμένοι κέρδισαν την ελευθερία τους, διότι ήξεραν να απαγγέλλουν απ' έξω χορικά και να διδάσκουν δράματα του Ευριπίδη, τον οποίο ευχαρίστησαν με ασπασμούς, όταν επέστρεψαν στην πατρίδα τους.

ταῦτα μὲν τὰ περὶ Σικελίαν γενόμενα

Η φράση αυτή αποτελεί το σύνδεσμο με το επόμενο βιβλίο.

Ερωτήσεις - Ασκήσεις

Κεφ. 84-87

1. Να μεταγράψετε το κείμενο «**ἀθρόοι γὰρ... κατέρρεον**» (84.3) μεταφέροντας τα ρήματα ιστορικού χρόνου στο ίδιο πρόσωπο και αριθμό του ενεστώτα και μέλλοντα.

2. **μέρος δὲ τι οὐκ ὀλίγον καὶ ἀπέθανεν πλεῖστος γὰρ δὴ φόνος οὗτος καὶ οὐδενὸς ἐλάσσων τῶν ἐν τῷ [Σικελικῷ] πολέμῳ τούτῳ ἐγένετο** (85.4): α) Να γράψετε τις προτάσεις μεταφέροντας όλους τους κλιτούς τύπους στον πληθυντικό αριθμό και β) **πλεῖστος, ἐλάσσων**: Να μεταφέρετε τα επίθετα στον αντίστοιχο τύπο στους άλλους βαθμούς και να κλίνετε το ουδέτερο γένος του συγκριτικού βαθμού των επιθέτων.

3. Επιλέξτε το σωστό: 1) Η **λέξη στενοχωρία** (87.2) σημαίνει α) βαρυθυμία, στεναχώρια, β) έλλειψη χώρου, γ) ένδεια, δ) αμηχανία, ε) έγνοια, σκοτούρα. 2) Το **ρήμα ἀπενόστησαν** (87.6) σημαίνει α) αισθάνθηκαν νοσταλγία, β) έκαναν νηστεία, γ) μετανάστευσαν, δ) επέστρεψαν στην πατρίδα τους. 3) **ἐπιτηδειότατον** (86.3): Η λέξη εδώ σημαίνει α) τον πάρα πολύ κατάλληλο, β) τον υπερβολικά ικανό, γ) τον πάρα πολύ αγαπητό, δ) τον πάρα πολύ ιδιοτελή.

4. Να αποδώσετε στα αρχαία ελληνικά τις ακόλουθες φράσεις:

—Οι Συρακούσιοι μεταχειρίστηκαν τους αιχμαλώτους με σκληρότητα.
—Οι Αθηναίοι βιάζονταν να φτάσουν στον ποταμό εξαιτίας της δίψας.
—Το νερό αμέσως θόλωσε.
—Κατέβασαν τους Αθηναίους στα λατομεία.
—Αυτά ήταν τα γεγονότα της Σικελίας.

5. Να βρείτε στο κεφ. 86 τα τριτόκλιτα ουσιαστικά και να γράψετε τις πλάγιες πτώσεις τους και στους δύο αριθμούς.

6. Στο κεφ. 86 να εντοπίσετε όλους τους τύπους αορίστου β' και να τους μεταφέρετε στο αντίστοιχο πρόσωπο του άλλου αριθμού ή στο γ' ενικό της οριστικής, αν πρόκειται για απαρέμφατα.

7. οὐδὲν ὅτι οὐκ ἐπεγένετο αὐτοῖς (87.2): Να γράψετε την πρόταση μεταφέροντας διαδοχικά το ρήμα στον ενεστώτα, μέλλοντα και παρακείμενο της ίδιας έγκλισης και φωνής.

8. κατὰ πάντα γὰρ πάντως νικηθέντες... ἀπενόστησαν (87.6): Να ξαναγράψετε τις προτάσεις μεταφέροντας όλους τους κλιτούς τύπους στον άλλο αριθμό.

9. ἐν μὲν γὰρ κοίλῳ χωρίῳ... ἀθρόοι (87.1-3): Να καταγράψετε όλους τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς του συγκεκριμένου κειμένου κατά το είδος της επιρρηματικής σχέσης που δηλώνουν και να συζητήσετε έπειτα τη λειτουργικότητά τους στο λόγο.

10. Να εντοπίσετε τα στοιχεία των κεφ. 86, 87 που αποτελούν καταδίκη του πολέμου.

11. Με ποια μέσα (λεξιλογικά-υφολογικά) προσπαθεί να τονίσει ο Θουκυδίδης το μέγεθος της πανωλεθρίας των Αθηναίων στη Σικελία; Πώς εξυπηρετεί κατά τη γνώμη σας την προσπάθεια αυτή του ιστορικού η καταληκτική φράση του κεφ. 87;

12. Για ποιους λόγους ο Γύλιππος δεν επιθυμούσε την εκτέλεση του Νικία; α) Διότι ο Νικίας του ήταν αγαπητός από το ρόλο που είχε διαδραματίσει υπέρ των Λακεδαιμονίων στην Πύλο, β) διότι επιθυμούσε να εκτελεστεί ο Δημοσθένης που του ήταν μισητός από τα γεγονότα στη Σφακτηρία και την Πύλο και να γλιτώσει έτσι ο Νικίας, γ) διότι ο Γύλιππος θεωρούσε ότι θα επισφράγιζε τη μεγάλη του επιτυχία στη Σικελία, αν έφερνε αιχμάλωτους στους Σπαρτιάτες και τους δύο αντίπαλους στρατηγούς, δ) διότι είχε δώσει υπόσχεση στο Νικία, ε) για όλους τους παραπάνω λόγους, στ) για μερικούς από τους παραπάνω λόγους, ζ) για κανένα από τους παραπάνω λόγους. Επιλέξτε τη σωστή απάντηση.

13. Συμφωνείτε με την ακόλουθη παρατήρηση; «Αν είναι στη φύση της τραγωδίας να προκαλεί την αίσθηση των ανεκπλήρωτων δυνατοτήτων, τότε υπάρχει έντονη εδώ (δηλαδή στο κεφ. 7.84-87) η αίσθηση της τραγωδίας, ακόμη και στις τελευταίες φράσεις των Σικελικών» (Finley, ό.π. σ. 250). Πιστεύετε ότι η σικελική εκστρατεία,

όπως περιγράφεται από το Θουκυδίδη έχει τα γνωρίσματα της τραγωδίας; Αν ναι, να αναλύσετε το δομικό για την τραγωδία σχήμα «ύβρις-τίσις», όπως το αντιλαμβάνεσθε στα Σικελικά.

14. Να εξηγήσετε με συντομία τους λόγους για τους οποίους τελικά, παρά τη θέληση του Γύλιππου, εκτελέστηκε ο Νικίας.

15. Να συζητήσετε και να προσπαθήσετε να ερμηνεύσετε τα κίνητρα της απάνθρωπης συμπεριφοράς των Συρακουσίων έναντι των Αθηναίων αιχμαλώτων.

Δεκάδραχμο των Συρακουσών

θέματα για συζήτηση

Να μελετήσετε με προσοχή τα παρακάτω κείμενα που αναφέρονται στην τελική κρίση του Θουκυδίδη για το Νικία (86.5) και να προσπαθήσετε να τα σχολιάσετε. Ποια άποψη σας φαίνεται πιο πειστική; Να τεκμηριώσετε την απάντηση σας. «Γενικά (ενν. η τελική κρίση του Θουκυδίδη για το Νικία) έχει θεωρηθεί εγκώμιο· στην πραγματικότητα είναι κακία. Κατά τη γνώμη μου ο Θουκυδίδης γράφει ότι ο Νικίας άξιζε ένα τέτοιο τέλος, κατώτερο από οποιονδήποτε άλλον Αθηναίο, αν λάβωμε υπόψη την τυπική αρετή του. Μ' άλλα λόγια ένας άνθρωπος με τέτοια τυπική αρετή δεν άξιζε ένα τέτοιο παράτυπο τέλος. Αυτό είναι ειρωνεία του είδους, στο οποίο σπάνια παρασύρεται ο Θουκυδίδης · πίσω της υποφώσκει η καταπιεσμένη κρίση ότι η Αθήνα ήταν άτυχη που έδειξε τόση εμπιστοσύνη στο Νικία, το πρότυπο της άψογης εντιμότητας». (John B. Bury, Οι Αρχαίοι Έλληνες Ιστορικοί, σ. 104). «Ο Νικίας είναι η πιο τραγική μορφή στην «Ιστορία». Διηύθυνε με υψηλό αίσθημα χρέους μια στρατιωτική επιχείρηση, την οποία αποδοκίμαζε, για αρκετούς δε μήνες χωρίς συστρατηγούς, με τους οποίους να μοιράζεται τις ευθύνες και έχοντας επιπλέον να αντιμετωπίσει τη σοβαρή του ασθένεια. Στο τελικό στάδιο της εκστρατείας επέδειξε ηρωική αφοσίωση. Η καλή τύχη που τον είχε συνοδεύσει κατά τη διάρκεια του Αρχιδάμειου πολέμου τον εγκατέλειψε και

τελικά βρήκε άθλιο θάνατο. Δεν αποτελεί συνηθισμένη πρακτική του Θουκυδίδη να δείχνει επιείκεια σε ανίκανους ηγέτες και δεν παραλείπει να τονίσει τις ατέλειες του Νικία ως στρατιωτικού ηγέτη. Όμως, για μια στιγμή μόνο, ο Θουκυδίδης εγκαταλείπει τη συνηθισμένη του «απάθεια», διότι τα συναισθήματά του οδηγούνται από την τραγωδία ενός καλού ανθρώπου, ο οποίος ενεπλάκη μαζί με χιλιάδες άλλων σε συμφορά. Αυτή η καλοσύνη (ενν. του χαρακτήρα του Νικία) αποτελούσε αντικείμενο θαυμασμού για τον Θουκυδίδη, καθώς ο ιστορικός πίστευε ότι συνιστούσε βασικό στοιχείο ενός άξιου αρχηγού. Ο Θουκυδίδης αποτίει φόρο τιμής στο Νικία παρακινημένος από την τραγική μοίρα του ανδρός και επιθυμώντας να του αποδώσει δικαιοσύνη». (H.D. Westlake, Individuals in Thucydides, σσ. 210-211).

✎ Σε ποιες γενικές διαπιστώσεις για την ανθρώπινη φύση οδηγηθήκατε από τη μελέτη των κεφαλαίων 7.75-77 και 84-87; Να βασίσετε την απάντησή σας σε συγκεκριμένες αναφορές στο κείμενο.

✎ Συζητήστε αν πράγματι τα κεφάλαια των Σικελικών που διδαχθήκατε αποτελούν «**κτῆμα ἐς ἀεί**». Εξηγήστε τη γνώμη σας.

Λεξιλόγιο

Α

ἀγαθὸς 1) γενναίος, 2) ευγενής, 3) καλός, ενάρετος
ἄγαμαι θαυμάζω
ἄγαν (επίρρ.) πάρα πολύ, υπερβολικά
ἀγαστός θαυμαστός
ἀγείρω συγκεντρώνω, συναθροίζω
ἀγοράζω βρίσκομαι στην αγορά
ἀγώγιμός εἰμι οδηγούμαι
ἀδεῶς άφοβα
ἀέναος συνεχής, αιώνιος
ἀθρόος· ἀθρόοι συγκεντρωμένος· όλοι μαζί
ἀθυμῶ (-έω) είμαι άθυμος, βαρύθυμος, αποκαρδιωμένος
αἰγιαλὸς ανοιχτή, αμμώδης παραλία
ἀΐδιος αιώνιος
αἰδοῦμαι (-έομαι) σέβομαι, ντρέπομαι
αἰκία εξαθλίωση, δυστυχία
αἱρῶ (-έω) 1) συλλαμβάνω (για έμψυχα), κυριεύω (για άψυχα)· για την παθητική σημασία: ἁλίσκομαι.
2) αἱροῦμαι (μέση διάθεση): εκλέγω, προτιμώ· για την παθητική σημασία: αἱροῦμαι
αἴρω ναῦς απομακρύνω τα πλοία από τη στεριά
αἴσχιστος υπερθετικός βαθμός του αισχρός 1) άσχημος, 2) κακοήθης
αἴτιος υπαίτιος
αἰὼν τό χρονικό διάστημα της ζωής κάποιου,

ζωή, ηλικία
αἰωροῦμαι (-έομαι) κινδυνεύω, είμαι εκτεθειμένος σε κίνδυνο
ἀκάτιον μικρό πλοίο, λέμβος
ἄκρα, ἡ το ακρωτήριο
ἀκροβολίζομαι αψιμαχώ, κάνω μικροεπιθέσεις
ἄκων, ὁ (ἀκοντος) χωρίς τη θέλησή του. Αντίθετο = ἑκών.
ἀλγεινὸς οδυνηρός, λυπηρός
ἁλίσκομαι παθητικός τύπος του αἱρῶ
ἄλλοθι αλλού
ἁμαρτάνω τινός αστοχώ, δεν πετυχαίνω κάτι. Αντίθετο: τυγχάνω
ἀναγκαῖος 1) απαραίτητος, 2) συγγενής
ἀνάγω βγάζω στο πέλαγος
ἀνάγομαι βγαίνω στο πέλαγος
ἀναγωγὴ αναχώρηση, απόπλους
ἀναιροῦμαι τοὺς νεκροὺς σηκώνω τους νεκρούς (για ενταφιασμό), ενταφιάζω
ἀναιρῶ αποκρίνομαι, δίδω χρησμό
ἀνάλωτος απόρθητος
ἀναπείθω μεταπείθω
ἀνάστασις (του στρατεύματος) διάλυση και εγκατάλειψη του στρατοπέδου
ἀναστρέφομαι περιφέρομαι
ἀνδραποδίζω υποδουλώνω, πουλώ κάποιον ως δούλο
ἀνεπίκλητος ανεπίληπτος, άψογος
ἀνεπίφθονος άμεμπτος, αυτός που δεν προκαλεί το φθόνο
ἀνθυπάγω καταγγέλλω και εγώ με τη σειρά μου στο δικαστήριο αυτόν που με οδήγησε σε δίκη

και δεν πέτυχε την καταδίκη μου, κάνω αντιμήνυση
ἀνίστημί τι/τινα 1) στήνω κάτι όρθιο, εγείρω, ανεγείρω (τα τείχη), 2) κάνω τους ανθρώπους να μεταναστεύσουν, 3) ἀνίστημί τὴν ἐκκλησίαν: κλείνω τη συνεδρία, 4) ἀνίσταμαι (αμτβ.) σηκώνομαι
ἀνίσχω σηκώνω ψηλά. Ὁ ἥλιος ἀνίσχει: ο ήλιος ανατέλλει ἄνοσος χωρίς αρρώστια
ἀντανάγω οδηγώ στο πέλαγος και εγώ εναντίον κάποιου, επιτίθεμαι και εγώ
ἀντεμπίμπλημι γεμίζω και εγώ (για να αντιμετωπίσω)
ἀντέχω 1) βαστώ, 2) επιμένω
ἀντιβολία παράκληση, δέηση, ικεσία
ἀντικάθημαι (ἀντικαθέζομαι) στρατοπεδεύω απέναντι
ἀντικόπτω αντιδρώ
ἀντιλογία αντιπαράθεση λόγων
ἀντίον απέναντι
ἀντιποιοῦμαι 1) διεκδικώ, 2) ανταποδίδω
ἀντίπροικα (επίρρημα) φτηνά
ἀντιστρατοπεδεύομαι όπως το ἀντικάθημαι
ἀντόμνυμι ορκίζομαι και εγώ
ἀξιόχρεως αξιόλογος, μεγαλεπήβολος
ἀξιῶ (-όω) 1) αξιώνω, έχω την αξίωση, 2) θεωρώ δίκαιο
ἀπαγγέλλω αναγγέλλω, αναφέρω
ἀπάγχομαι απαγχονίζομαι
ἀπαθὴς 1) χωρίς αισθήματα, 2) ατιμώρητος, αβλαβής
ἀπεῖπον του ρ. ἀπαγορεύω (εδώ) κουράζομαι

ἄπιστος απίστευτος
ἀποδείκνυμι νόμους δημοσιεύω νόμους
ἀποδίδομαι πωλώ
ἀποκομίζομαι αποσύρομαι, αποχωρώ, απομακρύνομαι
ἀποκτείνω σκοτώνω
ἀπολείπω αποχωρίζομαι
ἀπόλειψις εγκατάλειψη
ἀπόλλυμι καταστρέφω, φονεύω, ἀπόλλυμαι (παθ.): χάνομαι, πεθαίνω
ἀποσημαίνομαί τινα προγράφω κάποιον, καταδικάζω (χωρίς κρίση)
ἀποσπῶμαι (-ἀομαι) απομακρύνομαι
ἀποτειχίζω αποκλείω με τείχος
ἀποφεύγω (ως δικανικός όρος) απαλλάσσομαι, αθωώνομαι
ἀποχρῶμαι τινα σκοτώνω
ἀποχρώντως αρκετά, ικανοποιητικά
ἀποχώννυμι αποφράζω με επιχωμάτωση (μπαζώνω)
ἆραι (απαρ. αορίστου του αἴρω: σηκώνω)
ἀριστοποιοῦμαι προγευματίζω· ἄριστον: πρόγευμα, το πρωινό φαγητό
ἁρμοστὴς Σπαρτιάτης διοικητής κατεχόμενης πόλης ή νήσου
ἄρχω τινὸς 1) αρχίζω κάτι πρώτος, κάνω πρώτος την αρχή, ἄρχομαι (μέση διάθεση) = αρχίζω κάτι
ἄστυ (ἄστεως) Η πόλη της Αθήνας σε αντίθεση προς τη Μεσογαίαν - Μεσογείαν και την Παραλίαν της Αττικής
ἀσφάλεια εγγύηση για ασφαλή πορεία

αὐλητρὶς γυναίκα που παίζει αυλό
αὐλῶ παίζω αυλό
αὐτοβοεὶ με τον πρώτο αλαλαγμό, με αιφνιδιαστική έφοδο
αὐτοκράτωρ (-ορος) με πλήρη/απόλυτη εξουσία
αὐτόμολος που έρχεται/αυτομολεί στις τάξεις του εχθρού
αὖχημα καύχημα
ἀφηγοῦμαι οδηγώ
ἀφικνοῦμαι (-έομαι) φτάνω
ἄφιππος ακατάλληλος για ιππασία
ἀφίσταμαί τινος απομακρύνομαι/αποστατώ από κάποιον
ἄχθομαι αγανακτώ

Β

βάλλω κτυπώ
βαρὺς (-έος) ενοχλητικός
βοηθῶ (-έω) 1) τρέχω εναντίον, επιτίθεμαι, 2) τρέχω να βοηθήσω
βουλεύομαι 1) συσκέπτομαι, 2) αποφασίζω
βούλομαι θέλω

Γ

γέρας βραβείο
γιγνώσκω 1) γνωρίζω, αντιλαμβάνομαι, 2) σχηματίζω γνώμη, 3) αποφασίζω, ψηφίζω
γνώμη 1) κρίση, εξυπνάδα, 2) πνευματική

ικανότητα
γοῦν πραγματικά
γυμνοπαιδία γιορτή στη Σπάρτη κατά την οποία οι νέοι χόρευαν γυμνοί

Δ

δάκνω δαγκώνω· δῆγμα = δάγκωμα
δεῖ πρέπει. Παρατ. ἔδει, μέλλ. δεήσει
δείδω φοβούμαι
δεκατεύω επιβάλλω το φόρο της δεκάτης
δέος φόβος
δέω-δῶ 1) δένω, 2) φυλακίζω
δέω 1) έχω ανάγκη, 2) απέχω
δέομαί τινος (μέσ.) 1) έχω ανάγκη, 2) παρακαλώ
δῆμος οι δημοκρατικοί
δημόσιον η πολιτεία, το δημόσιο ταμείο
δὴ έτσι λοιπόν
δήσαντες μετοχή αορίστου του δέω>δῶ = δένω
δῆτα βέβαια
δῃῶ (-όω) λεηλατώ, ερημώνω
διαβάλλω διασχίζω
διαδιδράσκω διαφεύγω, δραπετεύω|
διαθρύπτομαι συντρίβομαι
διακομιδὴ διαπεραίωση, μεταφορά
διαλλάσσω συμφιλιώνω
διασκεδάννυμι διασκορπίζω
διατρίβω περνώ τον καιρό μου
διαφθείρω καταστρέφω
διδάσκω εξηγώ
δίδωμι δίκας 1) δέχομαι διαιτησία, 2) δικάζομαι

διέχω έχω πλάτος, είμαι σε απόσταση από κάποιον
διῆκε αόρ. του διίημι = απολύω
διήκω εκτείνομαι από... μέχρι...
δίκροτος με δύο σειρές κωπηλατών
διώκω 1) επιδιώκω, 2) καταδιώκω, 3) διώκω δικαστικά (αντίθ. φεύγω)
δόγμα απόφαση
δοκῶ 1) νομίζω, υποθέτω, 2) φαίνομαι, θεωρούμαι, 3) δοκῶ μοι = μου φαίνεται, 4) (απρόσ.) δοκεῖ + δοτ. = φαίνεται καλό, ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ = φάνηκε καλό στη βουλή και το δήμο, αποφάσισε η βουλή και ο δήμος
δόξα 1) γνώμη, 2) φήμη, 3) δόξα
δρόμος τρέξιμο
δύσιππος δύσβατος στο ιππικό
δυνατοὶ οι ολιγαρχικοί

Ε

ἔγκλημα κατηγορία
ἐγχειρίδιον μαχαίρι
ἐγχειρῶ (-ἐω) επιχειρώ κάτι, αρχίζω, κάνω επιχείρηση
ἐγχωρεῖ+ απαρ. επιτρέπεται να
ἐθελοπρόξενος αυτός που αναλαμβάνει από μόνος του το ρόλο του προξένου, χωρίς να έχει οριστεί από την πόλη ως εκπρόσωπος της, ο εθελοντής πρόξενος
εἰδώς μετοχή του οἶδα
εἰκός ἐστὶ είναι φυσικό

εἶμι πηγαίνω, έρχομαι
εἰρηναῖον φιλειρηνική απάντηση
ἐκβιβάζω βγάζω, αποβιβάζω
ἐκκλησία 1) συγκέντρωση, συνέλευση των πολιτών, 2) το σώμα όλων των Αθηναίων ανδρών πολιτών που έπαιρνε τις οριστικές αποφάσεις για τα σοβαρά ζητήματα της πόλεως
ἔκκλητοι, οἱ η επιτροπή, η μικρή συνέλευση στη Σπάρτη
ἐκκρεμάννυμαι κρέμομαι από κάποιον,πιάνομαι από τα χέρια του ή από τα ενδύματά του
ἐκκρίνομαι επιλέγομαι
ἐκπλέω φεύγω (με πλοίο)
ἐκποδὼν (επίρρ.) έξω/μακριά από τα πόδια· ἐκποδὼν ποιοῦμαί τινα =διώχνω βγάζω από
ἐκπολιορκῶ (-ἐω) κυριεύω (δια πολιορκίας)
ἐκπονοῦμαι εξοπλίζομαι
ἔκπωμα το ποτήρι, το κύπελλο
ἔκσπονδος ο εκτός συνθηκών, ο αποκλειόμενος από τις συνθήκες
ἐλεύθερος τὰ ἐλεύθερα σώματα: οι ελεύθεροι πολίτες
ἐμπεδορκῶ (-ἐω) μένω πιστός στον όρκο μου
ἐμπεδῶ (-ἐω) εφαρμόζω
ἐμπίπλημί τί τινος γεμίζω κάτι με κάτι άλλο
ἐμπίμπρημι καίω
ἐμπλέοντες οι επιβάτες
ἐνάλλομαι ορμώ εναντίον
ἔνδεια έλλειψη
ἔνδον εντός, μέσα
ἐνίσταμαι αντιστέκομαι

ἔνσπονδος ο σύμμαχος
ἐξαιρῶ (-ἐω) αφανίζω
ἐξανδραποδίζω ανδραποδίζω εντελώς, υποδουλώνω όλους τους κατοίκους
ἐξανίστημι μετακινώ, σηκώνω κάποιον από τη θέση του, διώχνω
ἐξαπιναίως (επίρρ.) ξαφνικά, αιφνιδιαστικά
ἐξαρτύω ετοιμάζω, οργανώνω
ἐξάρχω αρχίζω
ἐξελαύνω διώχνω
ἔξεστι + απαρ. επιτρέπεται, είναι δυνατόν
ἐξικνοῦμαί τινος φτάνω κάποιον
ἐξοικίζω διώχνω κάποιον από τον τόπο που μένει
ἐξὸν μετοχή του ἔξεστι (= επιτρέπεται, είναι δυνατόν)
ἔοικα μοιάζω
ἐπαινῶ (-ἐω) επιδοκιμάζω, εγκρίνω
ἐπαμύνω σπεύδω να βοηθήσω, βοηθώ
ἐπανάγομαι ξαναβγαίνω στο πέλαγος
ἔπειμι επιτίθεμαι
ἔπηλυς ο ξένος, ο μη αυτόχθων
ἐπήρεια περιφρονητική συμπεριφορά, ύβρις· κατ' ἐπήρειαν =απειλητικά
ἐπιβοηθῶ (-ἐω) σπεύδω να βοηθήσω
ἐπιβοῶμαι (-ἀομαι) φωνάζω μεγαλόφωνα
ἐπιγίγνομαι ακολουθώ
ἐπιδημῶ βρίσκομαι/κατοικώ στην πόλη
ἐπιθειασμὸς επίκληση των θεών
ἐπικυρῶ (-όω) επικυρώνω
ἐπιλανθάνομαι ξεχνώ
ἐπιοῦσα, ἡ (νύξ/ἡμέρα) η επόμενη <από το

ἔπειμι: πλησιάζω, προσεγγίζω
ἐπιμαχία αμυντική συμμαχία
ἐπίνειον παραθαλάσσιος οικισμός
ἐπιπλέω πλέω/κινούμαι (με πλοίο) εναντίον
ἐπίπλους (-οος) επίθεση με πλοία
ἐπιρρώννυμαι παίρνω δύναμη, θάρρος
ἐπισιτίζομαι εφοδιάζομαι με τροφές
ἐπίσταμαι γνωρίζω καλά
ἐπιστέλλω δίνω εντολή
ἐπιτάσσω δίνω εντολή
ἐπιτήδεια, τὰ τα εφόδια
ἐπιτηρῶ (-έω) καιροφυλακτώ, περιμένω την ευκαιρία
ἐπιτρέπω τινὶ αφήνω την υπόθεση στην κρίση κάποιου
ἐπιτυγχάνω τινὶ κατά τύχη συναντώ
ἐπιφήμισμα κακός οιωνός
ἐπιφορὰ επίδομα, επιμίσθιο
ἐπιχώριοι οι ντόπιοι, οι ιθαγενείς, οι αυτόχθονες
ἕπομαί τινι ακολουθώ κάποιον
ἐπριάμην αγόρασα (αόριστος του ρ. ὠνοῦμαι)
ἐρέτης κωπηλάτης
ἔρις διαμάχη
ἐρρωμένος δυνατός
ἐσπλέω (εἰσπλέω) 1) μπαίνω (σε λιμάνι, κόλπο) με πλοίο, 2) ταξιδεύω δια θαλάσσης
ἕστε μέχρι που...
ἔστιν/εἰσὶν οἳ μερικοί· ἔστιν/εἰσὶν οὕς = μερικούς
ἐσχατιά, ἡ τα άκρα, τα σύνορα
ἑταιρία φιλία, δεσμοί φίλων και συντρόφων (από το ἑταῖρος)

εὐγένεια καλή, αριστοκρατική καταγωγή
εὐδία καλοκαιρία
εὐήθης ανόητος
εὐημερία καλοκαιρία
εὔκλεια καλή φήμη, δόξα
εὐνὴ, ἡ κρεβάτι
εὔορκος αυτός που τηρεί τον όρκο του
εὐπραγία ευτυχία, ευημερία
εὐπρέπεια ευπρέπεια, ωραιοποίηση
εὐπρεπὴς λαμπρός, πολυτελής
εὔτακτος (ὁ, ἡ), τὸ εὔτακτον αυτός που τηρεί καλή τάξη, για στρατιώτες: ο πειθαρχημένος
εὐτρεπίζω διορθώνω, επισκευάζω
εὐώνυμος αριστερός
ἐφίεμαι επιθυμώ
ἐφίστημι τοποθετώ
ἐφορεῖον τόπος συνεδριάσεων των εφόρων
ἐφ' ᾧ /ἐφ' ᾧτε + απαρ. με τον όρο να
ἔχθιστος υπερθετικός βαθμός του εχθρός
ἐῶ (-άω) αφήνω
ἕως (ἠώς) αυγή

Z

ζευγνύω ναῦς ενισχύω με δοκάρια το κατάστρωμα του πλοίου
ζωγρῶ (-έω) πιάνω (κάποιον) ζωντανό

Η

ἡβῶ (-άω) είμαι στην ακμή της (ανδρικής/νεανικής) ηλικίας μου
ἡγοῦμαι (-έομαι) 1) προηγούμαι· ἡγοῦμαί τινι =

οδηγώ κάποιον, 2) ἡγοῦμαί τινος = διοικώ, είμαι αρχηγός, κυβερνάω κάποιον, 3) ἡγοῦμαι + απαρ. = νομίζω ότι, 4) ἡγοῦμαί τινα = θεωρώ κάποιον ως...
ἥδομαι ευχαριστιέμαι
ἡδὺς γλυκός
ἥκω έχω έρθει, έρχομαι
ἦ μὴν εισάγει εκφράσεις όρκων (δηλώνει επισημότητα)
ἡνίκα όταν
ἡσυχάζω μένω ουδέτερος

Θ

θᾶττον συγκριτικός βαθμός του επιρρ. ταχέως
θέα θέαμα
θεοὶ μητρῷοι καὶ πατρῷοι οι πατρογονικοί θεοί
θεραπεύω περιποιούμαι
θόρυβος ταραχή, αντάρα

Ι

ἴδιος ιδιαίτερος, προσωπικός
ἰδιώτης απλός πολίτης, χωρίς επίσημο αξίωμα
ἱδρύομαι εγκαθίσταμαι
ἰέναι απαρ. του ρημ. εἶμι
ἵημι ρίχνω
ἰσομοιρία <ἴσος + μοῖρα το ίσο μερίδιο, η ίση συμμετοχή
ἱστίον πανί (του πλοίου)

Κ

καθαιρῶ (-έω) γκρεμίζω
καθεύδω κοιμάμαι
καθίημι (τοὺς φυγάδας) επαναφέρω (τους εξόριστους)
καθίσταμαι εἰς πόλεμον πολεμώ, αρχίζω πόλεμο
καθίστημί /καθίσταμαί τι/τινα εγκαθιστώ κάποιον, ιδρύω/τακτοποιώ κάτι
καλὸς κἀγαθὸς ωραίος (εξωτερικά) και γενναίος. Αριστοκρατικό ιδανικό· έτσι χαρακτηριζόταν ένας ευπατρίδης
κατάγω επαναφέρω από εξορία
καταδύω καταβυθίζω
κατακαλῶ (-έω) προσκαλώ
κατακοντίζω καταβάλλω (τον αντίπαλο) ακοντίζοντας, ρίχνω ακόντια
κατὰ κράτος με όλες τις δυνάμεις, με έφοδο
καταλέγω καταγράφω για ναυτική υπηρεσία, στρατολογώ για τα καράβια
καταλείπω αφήνω
κατάλογος 1) η κατάσταση με τα ονόματα των 3.000 πολιτών είχαν πλήρη δικαιώματα πολίτη και είχαν επιλεγεί αυθαίρετα από τους τριάκοντα 2) κατάλογος με τα ονόματα πολιτών ικανών για οπλιτική υπηρεσία
καταλύω πόλεμον σταματώ τον πόλεμο
καταμέμφομαι κατηγορώ
κατάντης (-ους) κατηφορικός· αντίθετο: ἀνάντης
καταπλήσσομαι τρομοκρατούμαι

κατασιωπῶμαι (-άομαι) (μέση διάθεση) επιβάλλω τη σιωπή
καταστρέφομαί τινα υποτάσσω κάποιον
κατατίθεμαι συγκεντρώνω για ασφάλεια
κατατίθημι (δραχμάς) καταθέτω, καταβάλλω χρήματα
κατατιτρώσκω πληγώνω θανάσιμα
καταψηφίζομαί τινος με την ψήφο μου αποφασίζω εναντίον κάποιου, καταδικάζω. Αντίθετο: ἀποψηφίζομαι
κατέχω 1) κρατώ, 2) (αμετάβατο) προσορμίζομαι
κέραμος κεραμίδια
κέρως η πτέρυγα, η παράταξη, **ἐπὶ κέρως**: σε μονή παράταξη, ο ένας πίσω από τον άλλο
κηδεστία συγγένεια εξ αγχιστείας
κοινόν, τὸ η κυβέρνηση, η εξουσία
κοινωνῶ τινί τινος συμμετέχω με κάποιον σε κάτι
κολεὸς θήκη, θηκάρι
κόσμος τάξη, ευταξία, πειθαρχία
κοτύλη 1) μικρό ποτήρι ή αγγείο, 2) μονάδα μέτρησης υγρών και στερεών
κούφισις ανακούφιση
κρατῶ τινα/τινος νικώ, κυβερνώ
κράτιστα (τά) με όλες τις δυνάμεις
κύριος υπεύθυνος

Λ

λανθάνω τινὰ μένω αθέατος, ξεφεύγω από την προσοχή κάποιου, μένω κρυμμένος από κάποιον

λάσιος κατάφυτος
λῄζομαι λεηλατώ
λιθοτομία <λίθος + τέμνω λατομείο
λιπαρὸς αυτός που λάμπει
λόγος επιχείρημα
λοιδορῶ/λοιδοροῦμαί τινα (μέσ.) επικρίνω, χλευάζω
λωφῶ (-άω) παύομαι, λήγω, κοπάζω

Μ

μακρὰ τείχη τείχη που ένωναν την Αθήνα με τον Πειραιά
μαλακίζομαι δείχνω δειλία, αδυναμία
μαστεύω αναζητώ, ερευνώ
μεθορμίζω μετακινούμαι σε άλλο λιμάνι
μειράκιον νεαρός
μέλλω 1) με απαρ. = σκοπεύω να... 2) αναβάλλω, διστάζω
μέμφομαι κατηγορώ, επικρίνω
μέντοι βέβαια, όμως
μεταβολὴ εμπορική συναλλαγή
μεταγιγνώσκω μετανοώ, αλλάζω γνώμη
μεταστρατοπεδεύομαι μετατοπίζω το στρατόπεδο μου
μέτειμι τὰ ἐπιτήδεια παίρνω και μεταφέρω τα τρόφιμα
μετὸν (μέτεστι) έχω το δικαίωμα
μετοπωρινός φθινοπωρινός
μέτωπον· ἐν μετώπῳ (παράταξη) σε μία γραμμή (κατά πλάτος) απέναντι στον εχθρό. Αντίθετο:ἐπὶ κέρας = σε στήλες κάθετες προς τον εχθρό

μισθοῦμαι ξένους στρατολογώ μισθοφόρους
μονόκροτος με μία σειρά κωπηλατών
μύριοι δέκα χιλιάδες, ενώ μυρίοι = άπειροι
μύστης ο μυημένος στα μυστήρια

Ν

ναῦς κενὴ τριήρης χωρίς πλήρωμα
ναῦς πλήρης επανδρωμένη τριήρης
νεοδαμώδης είλωτας που έγινε πολίτης της Σπάρτης
νεώριον ναύσταθμος
νεώτερον ποιῶ/νεωτερίζω ανατρέπω την καθιερωμένη τάξη (συνήθως της πολιτείας)
νίφει χιονίζει, νίφομαι = σκεπάζομαι από χιόνι, αντιμετωπίζω χιονοθύελλα

Ξ

ξυγκαλῶ (-έω) καλώ σε συνέλευση, συγκαλώ
ξυγκρούω ωθώ σε πόλεμο
ξυγχωρῶ (-έω) συμφωνώ, συναινώ, προβαίνω σε συμβιβασμούς
ξυμβαίνω συμφωνώ
ξύμβασις συμφωνία, συνθήκη, συμβιβασμός
ξυμπλέω (συμπλέω) πλέω μαζί, μετέχω σε εκστρατεία
ξυμπροπέμπω συνοδεύω αποστολή
ξυναλλάσσω συμφιλιώνω
ξυνοικία μεγάλη οικία διαιρεμένη σε πολλά

διαμερίσματα, όπου μπορούν να μένουν πολλές οικογένειες με ενοίκιο, πολυκατοικία (οἰκία: το μέρος, όπου κατοικεί μια οικογένεια)
ξυνοικίζω (συνοικίζω) κατοικώ κοντά
ξύσκηνος αυτός που μένει στην ίδια σκηνή, ο σύντροφος της ίδιας σκηνής

Ο

οἶδα γνωρίζω
οἰκεία (γῆ) η πατρίδα
οἴκοι στο σπίτι, στην πατρίδα (στάση), οἴκαδε: προς το σπίτι, την πατρίδα (κατεύθυνση), οἴκοθεν: από το σπίτι, την πατρίδα (προέλευση)
οἰμωγὴ κραυγή θρηνητική, θρήνος
οἴομαι νομίζω
οἴχομαι έχω φύγει, σηκώνομαι και φεύγω
ὀλίγοι, οἱ οι ολιγαρχικοί, οι αριστοκρατικοί (αντίθ. ὁ δῆμος, τὸ πλῆθος)
ὀλίγου δεῖν σχεδόν
ὁλκὰς φορτηγό πλοίο
ὀλοφυρμὸς θρήνος
ὅμιλος πλήθος
ὄμνυμι ορκίζομαι
ὁμογνώμων σύμφωνος
ὁμολογῶ (-έω) παραδέχομαι
ὁμονόως ομόφωνα, σύμφωνα
ὁμόσε προς τον ίδιο τόπο, κατεύθυνση
ὅπλα, τὰ το στρατόπεδο
ὄρθρος λίγη ώρα πριν από τα ξημερώματα
ὁρμίζομαι (<ὁρμῶ <ὅρμος) αγκυροβολώ
ὁρμὼ (-έω) έχω αράξει/αγκυροβολήσει

ὅσιος σύμφωνος με το θείο νόμο
οὗ όπου
οὐχ ὅπως... ἀλλ' οὐδὲ... όχι μόνον δεν... αλλά και δεν
ὀψὲ (επίρρ.) αργά, βράδυ

Π

πάθος πάθημα
παιάν (-ᾶνος) 1) χορικό άσμα, ευχαριστήριος ύμνος στον Απόλλωνα για λύτρωση από το κακό, 2)ύμνος, εμβατήριο
πανδημεὶ όλοι μαζί, όλος ο δήμος (λαός)
παντοδαπὸς παντός είδους
παραβλήματα παραπετάσματα από δέρματα ή χοντρά υφάσματα που προστάτευαν τους οπλίτες των πολεμικών πλοίων από εχθρικά βέλη
παραγγέλλω λέω σε κάποιον
παραμυθοῦμαι (-έομαι) παρηγορώ, καθησυχάζω, καταπραΰνω
παράπλους παράκτια ναυσιπλοΐα
παρασκευὴ 1) πολεμική προετοιμασία, 2) επιμελητεία, υπηρεσία εφοδιασμού, 3) στρατιά
παραυτίκα αμέσως
παρέρχομαι 1) περνώ πλησίον, 2) φτάνω
παρωθοῦμαι (-έομαι) παραμερίζομαι
πατρῷοι καὶ μητρῷοι θεοὶ θεοί που προστάτευαν τις οικογένειες του πατέρα και της μητέρας κάποιου Αθηναίου. Τους τιμούσαν στην εστία του σπιτιού
πειρῶμαι προσπαθώ
πελάγιος αυτός που βρίσκεται στο πέλαγος,

στα ανοιχτά
πέλτη μικρή ασπίδα
πένης (-ητος) φτωχός
πεντεκαίδεκα πέντε και δέκα, δεκαπέντε
περαίνω τελειώνω, περαίνομαι παίρνω τέλος
περαιοῦμαι μεταβαίνω, φθάνω στον προορισμό μου
περιβόητος διάσημος, φημισμένος
περιδεὴς περίφοβος, τρομοκρατημένος
περιελαύνομαι καταπονούμαι, νικιέμαι
περιέρχομαι / περίειμι περιτριγυρίζω, κυκλοφορώ
περιμάχητος αυτός για τον οποίο γίνεται μάχη, περιζήτητος
περιοικοδομοῦμαι (-έομαι) χτίζομαι, περιτειχίζομαι, περικλείομαι από τείχος
περιορῶ (-άω) παραμελώ, ανέχομαι, αδιαφορώ
περιχέω χύνω ολόγυρα, περιχέομαι: χύνομαι ολόγυρα, περιτριγυρίζω
πηλὸς βόρβορος, λάσπη
πίστις εγγύηση
πίων παχύς
πλάσσω επινοώ
πλέθρον μέτρο μήκους (30 μέτρα περίπου)
πλεονεκτῶ υπερέχω, έχω το πάνω χέρι
πλοῖον εμπορικό πλοίο
πλώιμος κατάλληλος για θαλάσσιο ταξίδι
πνῖγος πνιγηρός καύσωνας
ποιῶ (-έω) 1) κακῶς ποιῶ: βλάπτω, λεηλατώ, 2) περὶ πλείονος ποιοῦμαι: εκτιμώ περισσότερο, θεωρώ σπουδαιότερο, 3) ἐκποδὼν ποιοῦμαί τινα: διώχνω, βγάζω από

πονηρὸς κακός· έτσι συνήθως χαρακτήριζαν οι ολιγαρχικοί έναν άντρα του λαού, χωρίς ευγενική καταγωγή
πολιτεύω είμαι πολίτης (ελεύθερος), πολιτεύομαι (μέσο αμτβ.) = ζω σε ελεύθερη πολιτεία, παίρνω μέρος στη διοίκηση, κυβερνώ
πολυτελὴς πολυδάπανος
πονῶ (-έω) υποφέρω
πορθῶ λεηλατώ
πόρρωθεν από μακριά
πότερον; ποιο από τα δύο
πρεσβεύομαι 1) διαπραγματεύομαι, 2) αποστέλλομαι ως πρεσβευτής
προεῖπον του ρ. προαγορεύω: διακηρύσσω, ειδοποιώ
προενοίκησις παλαιότερη εγκατάσταση σε τόπο
προηγορῶ (-έω) μιλώ εξ ονόματος άλλων
προΐεμαι αφήνω, εγκαταλείπω
προϊσχομαι προφασίζομαι, ισχυρίζομαι
προκαταφεύγω διαφεύγω εκ των προτέρων σε κάποιο μέρος για ασφάλεια
προπετὴς ορμητικός, που έχει την τάση να...
προσαιροῦμαι (-έομαι) εκλέγω επιπλέον
προσβάλλω επιτίθεμαι, κάνω έφοδο, εφορμώ
προσγίγνομαι προστίθεμαι
προσδέομαι χρειάζομαι επιπλέον
προσδέχομαι περιμένω
προσελαύνω πλησιάζω έφιππος
προσήκει ταιριάζει
προσήκοντες, οἱ οι συγγενείς
προσκαθέζομαι πολιορκώ

προσοικῶ (-έω) κατοικώ πλησίον
προσπίπτω επιτίθεμαι, εφορμώ
προστίθεμαί τινι υποστηρίζω κάποιον
προτελῶ πληρώνω φόρο (από πριν)
προφέρω υπερτερώ, υπερέχω
πρύμναν κρούομαι κάνω το πλοίο να οπισθοδρομεί χωρίς να κάνει στροφή, με κίνηση των κουπιών προς την πρύμνη, ώστε να μη φανεί ότι πρόκειται για υποχώρηση
πυνθάνομαι 1) ρωτώ, ζητώ να μάθω, 2) πληροφορούμαι
πώποτε ποτέ μέχρι τώρα

Ρ

ῥᾴδιος εύκολος
ῥητὸς καθορισμένος
ῥώμη θάρρος, δύναμη
ῥώννυμι δυναμώνω, ενισχύω, επιβεβαιώνω

Σ

σεμνὸς σεβάσμιος, άγιος, ιερός
σιτία, τὰ τρόφιμα
σκεδάννυμι διασκορπίζω
σκεύη, τὰ είναι η στρατιωτική εξάρτυση πλην των όπλων
σκοποῦμαι (-έομαι) εξετάζω
σκυλεύω απογυμνώνω τον σκοτωμένο εχθρό
σπένδομαι συνθηκολογώ, κλείνω ειρήνη
σπονδὴ προσφορά στο θεό, (μέλι, κρασί), σπονδαί: συνθήκη, ανακωχή
σποράς (-άδος), (ὁ, ἡ) διασκορπισμένος,

σκόρπιος
στάδιον, τό (πληθ. στάδιοι και στάδια) μονάδα μήκους ίση με 185 μ.
στενοχωρία στενότητα χώρου
στόλος1) ετοιμασία για πόλεμο, εξοπλισμός, 2) αποστολή, εκστρατεία, 3) συνοδεία
στόλος (νεῶν) ναυτική δύναμη
συγγράφω (νόμους) συντάσσω νόμους
συκοφαντία αβάσιμη καταγγελία εναντίον κάποιου, συνήθους πλούσιου, για να ωφεληθεί, συνήθως οικονομικά, ο μηνυτής παίρνοντας μέρος του επιβαλλόμενου προστίμου ή δωροδοκούμενος για να αποσύρει την καταγγελία
συμπαρῆει του ρ. συμπάρειμι: πηγαίνω μαζί
συμπράττω+ δοτ. + απαρ. συνεργώ, βοηθώ κάποιον ώστε να...
συναλλάσσομαι συμφιλιώνομαι
συνέρχομαι/σύνειμι 1) συναντώμαι, 2) συγκρούομαι
σύνοιδα 1) έχω και εγώ γνώση για κάτι, είμαι ενήμερος, 2) σύνοιδά τινι = γνωρίζω τα ίδια με κάποιον, είμαι συνένοχος κάποιου, 3) σύνοιδα ἐμαυτῷ + κατηγ. μετοχή = έχω συναίσθηση, συνείδηση ότι...
συντίθεμαί τινι συμφωνώ με κάποιον
συρράσσω συγκρούομαι
συχνός πολύς
σχολῇ (δοτικοφανές επίρρημα) με βραδύτητα, αργά
σῶμα (δες ελεύθερος) τὰ ἐλεύθερα σώματα: οι ελεύθεροι πολίτες

Τ

τάξις παράταξη
τειχύδριον μικρό οχυρό
τέλη, τὰ οι άρχοντες
τέμνω (τῆς γῆς) κόβω δέντρα
τέως (επίρρ.) 1) μέχρι τότε, 2) προηγουμένως, 3) προ ολίγου
τίθεμαι τὰ ὅπλα 1) στρατοπεδεύω, 2) καταθέτω τα όπλα
τίθημι τὸν πόλεμον διεξάγω πόλεμο
τιμωρία βοήθεια
τιτρώσκω πληγώνω, τραυματίζω
τοι βέβαια
τοιγαροῦν γι' αυτό λοιπόν
τοὔμπαλιν προς τα πίσω/την αφετηρία
τρέπομαί τινα νικώ κάποιον, τον τρέπω σε φυγή
τρόπαιον μνημείο νίκης κατασκευασμένο από τα λάφυρα μάχης στο σημείο που έγινε η τροπή των ηττημένων
τροπὴ ἡ υποχώρηση, φυγή
τυγχάνω τινὸς πετυχαίνω κάτι, αποκτώ κάτι, αντίθ.: ἁμαρτάνω τι

Υ

ὑβρίζω συμπεριφέρομαι αλαζονικά, προσβλητικά
ὕβρις αλαζονική, προσβλητική συμπεριφορά
ὑπάγω τινὰ θανάτου παραπέμπω κάποιον σε

δίκη για έγκλημα του οποίου η ποινή ήταν ο θάνατος
ὑπεξανάγομαι ανοίγομαι με προφυλάξεις στο ανοιχτό πέλαγος
ὑπερβολὴ υπεροχή
ὑπισχνοῦμαι (-έομαι) υπόσχομαι
ὑποσημαίνω δίνω το σύνθημα, το παράγγελμα
ὑπόσπονδος προστατευόμενος από συμφωνία
ὑστεραία (ἡμέρα) η επόμενη· πρβλ. ἡ ἐπιοῦσα
ὑφηγοῦμαι υποδεικνύω, καταγγέλλω

Φ

φαιδρὸς χαρούμενος
φείδομαι χρημάτων λυπάμαι, τσιγγουνεύομαι τα χρήματα
φεύγω 1) φεύγω, 2) εξορίζομαι, βρίσκομαι σε εξορία, 3) κατηγορούμαι, διώκομαι δικαστικά
φέρω παράγω
φημὶ ισχυρίζομαι
φρονηματίας που έχει υψηλό φρόνημα
φρονῶ (-έω) μέγα καυχιέμαι
φρυκτωρῶ (-έω) δίνω σήμα με πυρσούς, αναγγέλλω με πυρσούς
φυγαδεύω εξορίζω
φυλακὴ φρουρά, προστασία
φῦλον έθνος, φυλή
φύρομαι ανακατώνομαι

Χ

χαλεπαίνω οργίζομαι, αγανακτώ
χαλεπὸς δύσκολος

χειμών (-ῶνος) κακοκαιρία
χειροτονῶ εγκρίνω με ανάταση του χεριού
χειροῦμαί τινα παίρνω κάποιον στην εξουσία μου, τον υποτάσσω
χρηστήριον χρησμός
χρόνιος μακροχρόνιος
χρῶμαί τινι χρησιμοποιώ κάτι
χωρίον τοποθεσία

Ψ

ψήχω τρίβω, ξυστρίζω τα άλογα
ψιλὸς ελαφρά οπλισμένος
ψόφος θόρυβος

Ω

ὤνιον εμπόρευμα, ψώνιο
ὠνοῦμαι (-έομαι) αγοράζω, ψωνίζω (αόριστος: ἐπριάμην)
ὥστε+απαρ. ώστε να... με τον όρο
ὠφελία βοήθεια

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 4ου ΤΟΜΟΥ

Θουκυδίδου Ιστορίαι
(Κ. Διαλησμά – Ε. Κουτρουμπέλη

- **Βιβλίο 6 .....σελ. 5**
- **Βιβλίο 7 .....σελ. 41**
- **Λεξιλόγιο .....σελ. 106**

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.